

Univerzita Palackého v Olomouci
Filozofická fakulta
Katedra psychologie

PSYCHOLOGICKÉ ASPEKTY ŽIVOTNÍHO STYLU SINGLES A JEJICH HODNOTOVÁ ORIENTACE

Psychological aspects of the singles' lifestyle and the value
orientation of singles

Magisterská diplomová práce

Autor: Bc. Martina Plichtová

Vedoucí práce: PhDr. Veronika Šmahajová, Ph.D.

Olomouc
2016

Poděkování

Děkuji především PhDr. Veronice Šmahajové, Ph.D. za odborné vedení mé práce, vstřícný přístup, cenné rady a připomínky. Dále děkuji všem účastníkům výzkumu za jejich ochotu a čas podílet se na výzkumu. Poděkování patří i mé rodině a příteli za podporu.

Prohlášení

Místopřísežně prohlašuji, že jsem magisterskou diplomovou práci na téma: „Specifické aspekty životního stylu singles a jejich hodnotová orientace“ vypracovala samostatně pod odborným dohledem vedoucího diplomové práce a uvedla jsem všechny použité podklady a literaturu.

V.....dne.....

Podpis.....

OBSAH

ÚVOD	7
TEORETICKÁ ČÁST	8
1 Singles.....	8
1.1 Vymezení pojmu	8
1.2 Typologie.....	9
1.3 Motivy lidí žijících jako singles	10
1.4 Stereotypy.....	12
1.4.1 Diskriminace podle Belly DePaulo a Wendy Morris	13
1.5 Příčiny rozšíření fenoménu	15
1.6 Situace v České republice.....	18
1.7 Spokojenost singles	19
2 Životní styl singles.....	22
2.1 Bydlení.....	23
2.1.1 Formy bydlení	23
2.2 Zaměstnání a kariéra	25
2.3 Volný čas	26
2.4 Vztahy.....	27
2.5 Dobrovolné mateřství bez partnera	28
2.6 Náboženství	29
2.7 Výhody a nevýhody životního stylu singles	30
3 Hodnoty a hodnotová orientace	31
3.1 Vymezení pojmu hodnota	31
3.2 Hodnotová orientace	32
3.3 Konflikt hodnot.....	32
3.4 Vývoj a změny hodnot.....	33
3.5 Teorie hodnot	34

3.6	<i>Hodnoty jako základ alternativního životního stylu</i>	38
3.7	<i>Hodnoty singles</i>	39
3.7.1	Postoje k manželství a partnerství	40
3.7.2	Další hodnoty	42
	VÝZKUMNÁ ČÁST	44
4	Výzkumné cíle a otázky	44
5	Metodologie výzkumu	44
5.1	<i>Typ výzkumu</i>	44
5.2	<i>Výzkumný soubor</i>	45
5.2.1	Výběr výzkumného souboru	45
5.2.2	Popis výzkumného souboru	46
5.3	<i>Metody získávání dat</i>	48
5.4	<i>Metody zpracování dat</i>	49
6	Výsledky analýzy rozhovorů	51
6.1	<i>Specifické aspekty životního stylu singles</i>	53
6.1.1	Proč jsou single	53
6.1.2	Hledání společných hodnot	56
6.1.3	Věková hranice	56
6.1.3	Osamělost a její kompenzace	57
6.1.4	Samostatné bydlení	58
6.1.5	Osobnostní specifika singles	58
6.2	<i>Hodnotová orientace</i>	60
6.2.1	Chybějící protějšek	61
6.2.2	Přehodnocení priorit	61
6.3	<i>Hodnoty v oblasti osobního a pracovního života</i>	62
6.3.1	Naplňující hodnoty	62
6.3.2	Pracovní hodnoty	64

6.3.3 Hodnota svobody a nezávislosti	67
6.4 <i>Přátelské vztahy a rodinné zázemí</i>	67
6.4.1 Přátelské vztahy	67
6.4.2 Rodinné zázemí	69
7 Výsledky zpracování dotazníků	72
8 Odpovědi na výzkumné otázky	75
9 Diskuze	80
9.1 <i>Diskuze výsledků dle výzkumných otázek</i>	80
9.2 <i>Limity výzkumu</i>	86
9.3 <i>Perspektivy výzkumného tématu</i>	87
10 Závěry	88
SOUHRN	90
LITERATURA	93

ÚVOD

Tématem této diplomové práce je fenomén singles, který souvisí s proměnou partnerských vztahů v současné postmoderní době. Dnešní mladá generace je charakteristická čtenějšími a krátkodobými romantickými vztahy, než tomu bývalo u dřívějších generací. Manželství a zakládání rodiny odsouvá do pozdějšího věku. Můžeme také vidět, že stále více lidí žije o samotě. O těchto lidech se hovoří jako o singles. Pod tento pojem celkově spadá několik podskupin – nikdy nesezdaní, rozvedení, ovdovělí... Ovšem když se řekne singles, většina lidí si vybaví dvacátníky, třicátníky žijící bez partnera či partnerky a užívající si výhod mládí.

Singles se stali skupinou, která nabývá na významu a která poutá pozornost sociologů, psychologů i ekonomů. Zkoumají, kdo do této skupiny vlastně patří, jaké příčiny je k tomu vedou a jak tento fenomén souvisí s dalšími jevy ve společnosti. Internet je zase plný zaručených rad, jak získat partnera, a na druhou stranu článků, které radí, jak být šťastný a spokojený ve své nezadanosti. Mnohé reklamy cílí na nezadané jedince, jelikož jakožto lidé bez závazků si mohou leccos dovolit. I v oblasti bytového trhu je vidět, že existuje velká nabídka i poptávka po menších bytech, které jsou pro mladé nezadané lidi vhodné. Všechny tyto znaky ukazují na to, že singles se stali běžnou součástí naší společnosti. Ale co stojí za tak velkým rozšířením tohoto solitérního životního stylu?

Změny v partnerských vztazích a tolerance k různým alternativám klasického manželství je dávana do souvislosti s proměnou hodnot ve vyspělých společnostech. Nacházíme se v době, kdy se hodnoty manželství a rodiny stávají méně důležité vzhledem k mnoha konkurujícím možnostem, jak se v životě realizovat. Obrovské možnosti cestovat, studovat, angažovat se v různých projektech a rozjíždět svou kariéru jsou velká lákadla, kterým se těžko odolává. Mám dojem, že mladí jsou v této angažovanosti v rámci socializace velmi podporováni a to se později odráží v jejich hodnotách. Lidé potom mohou ve svém životě zamířit úplně jiným směrem než k založení rodiny. Proto mě zajímá, jaká je hodnotová orientace těch jedinců, kteří žijí jako singles. Co hraje v jejich životě důležitou roli a co je ovlivňuje?

V této práci se zaměřuji nejprve na teoretické pozadí problematiky singles, teorii hodnot a nakonec na to, jaké hodnoty se mohou u singles objevit a v jakých souvislostech. Ve výzkumné části odhaluji některé specifické aspekty života, kterým žijí singles, a zaobírám se hodnotami, které patří v jejich životě k nejdůležitějším.

TEORETICKÁ ČÁST

1 Singles

1.1 Vymezení pojmu

Kategorie singles není nikterak nová. Mění se ale lidé, kteří ji tvoří. Jako takoví existují singles pravděpodobně od nepaměti. V každé době existovali lidé, kteří neměli zájem o partnerský život nebo neměli možnost ho realizovat. I v tradičních společnostech zůstávali někteří trvale neprovdaní a bezdětní. Jejich podíl byl ovšem malý a společnost pro ně měla institucionální zařazení. Neprovdané ženy žily jako členky domácnosti, ve které pomáhaly nebo odcházely do kláštera. Muži kromě klášterů nacházeli své místo také v armádě. Jednočlenné domácnosti byly výjimkou, dnes je jejich podíl daleko větší. Možný (2006) uvádí, že v některých zemích se začíná blížit čtvrtině.

O tom, koho považujeme za takzvaného „singla“, nerozhoduje pouze rodinný stav. Podle Hartlova slovníku (2010) znamená single jednotlivý, jediný, svobodný, jedinec žijící ze svobodného rozhodnutí osaměle, často má pravidelné sexuální kontakty a je přesvědčený o výhodách života bez závazků. Podle jiného vymezení musí singles splňovat minimálně tři body: absence dlouhodobého intimního partnera, sebedefinování jako single a věkový rámec v tom smyslu, že single člověk je dospělý, pro kterého existují reálné alternativní možnosti forem žití (Hertel, Schütz, DePaulo, Morris, & Stucke, 2007).

V literatuře můžeme nalézt mnoho dalších definic. Všechny mají ale společné to, že hovoří o singles jako o lidech, kteří nemají dlouhodobého intimního partnera a navíc se k jejich způsobu života obvykle vážou některé specifické aspekty.

Za určitou formu životním stylu považuje singlovství například Jandourek (2009). Singles žijí sami, protože jim takový způsob života v zásadě vyhovuje. Mohou se více věnovat kariéře, osobním zálibám, vstupovat do více sexuálních vztahů. Zároveň je ale tento styl spojen i s některými negativy, jako je pocit osamělosti, izolace a nátlak na vstup do manželství. Takovýto dlouhodobější samostatný život podporuje také rozvoj určitých osobnostních vlastností a postojů. Často posiluje sebevědomí a pocit moci nad svým životem, pocit soběstačnosti a schopnosti zvládat běžné životní zátěže. Na druhou stranu takové vlastnosti člověka mohou být i příčinou solitérního života, neboť tento životní styl usnadňují (Vágnerová, 2007).

1.2 Typologie

Vymezení skupiny singles není dosud jasné. Stejně jako neexistuje jednotná definice singles, není ani jediná typologie tohoto fenoménu. V zásadě jsou ale různé typologie přínosné, jelikož poukazují na různorodost skupiny singles a zachycují i vývoj pohledu na tuto skupinu.

V sedmdesátých a osmdesátých letech bylo rozdělení založeno na obrazu jedinců, kteří se neoženili/nevdaly, ale preferovali více otevřenou formu vztahu. Příkladem může být typologie Staplese (1981, in Tomášek, 2003). Zahrnuje pět skupin. Nejčastějším typem byl člověk bez závazků, s nahodilými schůzkami (free-floating unattached), dále tam patřil otevřený vztah (open-couples relationship), uzavřený vztah (close-coupled relationship), singles v jedné domácnosti a tzv. accomodationalist, což byl dočasný nebo trvalý život solitéra. Staples vycházel z výzkumu Afroameričanů a jeho typologie se řídí mírou otevřenosti vztahu. Zahrnuje ale i lidi žijící v kohabitaci, protože to byl v minulosti poměrně vzácný fenomén. Dnes už je ale kohabitace běžnou záležitostí, je to spíše fáze předcházející manželství nebo dokonce jeho alternativa.

Druhou klasickou a zároveň rozsáhle používanou typologii vytvořil Stein (1981). Kombinací faktoru dobrovolnosti a časového hlediska vznikají čtyři typy: dobrovolní dočasní, dobrovolní stabilní, nedobrovolní dočasní a nedobrovolní stabilní. I zde se zahrnuje nesezdané soužití a to do skupiny dobrovolní stabilní. Tomášek ovšem konstatuje, že to má svůj smysl. Podle něj se *„nesezdané soužití stále mnohdy jeví jako bližší a podobající se více singlovství než manželství (například - menší pravděpodobnost sdílení příjmů a plánování dětí)“* (Tomášek, 2003, 6).

V České republice se o singles dočteme u Vágnerové a významným autorem, který se přímo zabývá tematikou singles, je sociolog Marcel Tomášek. Vzhledem k výše představeným existujícím typologiím a různorodosti kritérií, vymezil Tomášek (2003) pro český kontext tyto základní skupiny singles:

- 1) dosud nesezdaní, kam spadají i svobodné matky a otcové s dětmi
- 2) rozvedení, v separaci, ovdovělí
- 3) lidé vyloučení z manželského svazku, např. gayové, lesbičky, členové a členky náboženských řádů, kněží, vyloučení ze zdravotních důvodů (psychické nemoci apod.)

Vágnerová (2007) zmiňuje singles ve své Vývojové psychologii a vymezuje tři typy. Zaprvé lidé, kterým to tak vyhovuje a plánují tak žít i v budoucnu. Důvody jejich volby

mohou spočívat v jejich vlastnostech, náboženských motivech, zaměřením na výkon (např. profesní) či v odlišné sexuální orientaci a nezájmu o sex. Druhou skupinu tvoří lidé, kteří aktuálně preferují single způsob života, ale považují ho za dočasnou variantu. Volí tento způsob, aby si mohli užít volnosti a nezávislosti a partnerské či manželské soužití odkládají. Experimentují s různými partnerskými vztahy nebo se intenzivně věnují profesi či svým zálibám. Svobodný život jim umožňuje plně uspokojovat individuální potřeby bez nutnosti brát ohledy na někoho jiného. Nakonec existují lidé, kteří si osamělý život nevybrali, ale jsou nuceni žít bez partnera, protože z nejrůznějších důvodů žádného trvalého partnera nezískali. Se svou situací nejsou spokojeni, ale nedovedou ji změnit. Do této kategorie řadí Vágnerová i jedince, kteří se rozvedli, a nového partnera se jim nepodařilo najít. A v podobné pozici bývají mnohdy i lidé nějak handicapovaní.

V poslední době se také autoři snaží pojímat singlovství trochu jinak. Reynolds a Wetherell (2003) pracují s diskurzem dnešní doby a zkoumají, jak lidé o svém singlovství mluví a tím konstruují svou identitu. Zaměřily se na ženy a odvodily čtyři identity: 1. singlovství jako osobní deficit (*personal deficit*), 2. singlovství jako sociální vyloučení (*social exclusion*), 3. singlovství jako nezávislost a volba (*independence and choice*) a 4. singlovství jako seberozvoj a dosažení (*self-development and achievement*).

1.3 Motivy lidí žijících jako singles

Současná společnost život bez partnera toleruje více než dříve. Mnohdy záleží na tom, jak lidé interpretují důvody pro samostatný život a jeho volbu. Z výzkumu organizace Relationship Services Whakawhanaungatanga z roku 2004 (in Halás & Formanová, 2010) vyplynulo několik motivů pro volbu života bez partnera. Nejčastější uvedený důvod byl, že zatím nepotkali toho pravého. Mnoho z nich je také se svým stavem spokojeno. Jinou příčinou může být, že člověk, o kterého mají zájem, je již zadaný. Svou roli hraje také nevydařený předešlý vztah, nepřipravenost na vztah či nejistota v sexuální orientaci.

Výzkumný soubor nerozlišoval nezadané lidi z vlastního přesvědčení a ty, kteří si svůj stav ne zvolili. Naopak Stein (1975) mluví o lidech, kteří se skutečně vědomě a dobrovolně rozhodli být sami. Za hlavní důvod pro tuto volbu pokládá hledání životního stylu, který bude naplňovat potřeby pro osobnostní růst a podporovat interpersonální vztahy. Existence singlovství je vývojový fenomén, který vzešel z neuspokojivého stavu tradičního manželství. Tento postoj zaznamenal Stein už v 70. letech.

Preference životního stylu singles před manželstvím určuje u lidí více faktorů. Jednak jsou to faktory, které určitým způsobem k singlovství tlačí (pushes) a za druhé jsou to věci, které jsou na singlovství přitažlivé (pulls). Takovými „push“ faktory může být omezující vliv manželství, který brání sebezrovoji a různým životním příležitostem, závislost a izolace ve výlučném vztahu. Naopak pozitivními „pull“ faktory jsou svoboda, zábava, příležitost seznámit se s lidmi a rozvíjet mnohá přátelství, ekonomická nezávislost, čtenější a lepší sexuální zážitky a osobní rozvoj (Stein, 1975).

Margaret Adams (1971, in Stein, 1975) diskutuje faktory, které mohou podporovat singlovství u žen. Jsou to ekonomická nezávislost, sociální a psychická autonomie. Díky ekonomické nezávislosti si ženy mohou najít čas a energii, kterou investují do smysluplného životního stylu. Ženy mají ve vztahu pocit, že jsou až druhé a mají tendenci upřednostňovat potřeby muže před svými. Psychická autonomie se týká toho, že se singlovstvím přijde větší sebejistota a motivace k tomu být aktivnější jak v osobním, tak v pracovním životě. Díky sociální autonomii se necítí izolované, mají více přátel a užívají si různorodost lidských kontaktů. Muži vidí jako výhodu volně strukturovaný život. Dávají přednost zkoušení různých rolí, pomocí kterých mohou hledat části své vlastní identity, objevovat svůj potenciál (Stein, 1975).

Způsob života singles může vytvářet podmínky, v nichž jedinec zažívá respekt sám před sebou a zvyšuje své sebevědomí. To je podle Steina (1975) také spojené s psychickou autonomií zmiňovanou výše. Singlovství dává pocit, že člověk je zodpovědný, produktivní, schopný vypořádat se s tím, co se v životě přihodí a uvědomí si, co dokáže. Takovéto pocity následně můžou být faktorem, který udržuje status singlovství. S podobnou věcí se setkáme v práci Očenáškové (2009), která tento stav popisuje jako „naučenou nezávislost“. Jelikož se singles naučí žít sami, mají svůj čas a prostor vymezený pro relaxaci a odpočinek a nový partner by jim tento vyhovující stav narušil. Takto se nemusejí měnit a přemýšlet, v kterých oblastech by byli ochotni ustoupit partnerovi a omezit se.

Celkově se Očenáškové (2009) povedlo popsat důvody k životu bez partnera poměrně komplexně. Některé z důvodů jsou jednoduché, často však působí v kombinaci (např. dojem soběstačnosti, nároky, upřednostnění kariéry). Jiné důvody jsou složitější a mohou formovat určité typy lidí na základě společných charakteristik, jakými jsou minulé zkušenosti, současná osobnostní struktura a důsledky pramenící z těchto společných rysů. Příkladem těchto důvodů jsou klíčový vztah, naučená nezávislost nebo singlovství jako volba.

Více autorů v současnosti také upozorňuje na fenomén samostatných profesionálně aktivních žen (*single professional women*). Tyto ženy mají problém najít vhodného partnera z důvodu jejich vysokého sociálního statusu a dosaženého vzdělání. Ženy totiž považují sňatek za způsob, jak dosáhnout sociálního vzestupu, a taková svobodná vzdělaná žena už většinou nemůže získat vyšší pozici na sociálním žebříčku, spíše jí naopak hrozí pokles (Drotován & Bleha, 2008). Radimská s Tomáškem (2003, 10) poukazují na to, že vzdělání má dvojznačný vliv: „na jednu stranu funguje jako věno, tedy zvyšuje hodnotu ženy na sňatkovém trhu [Singly, 1999], na druhou stranu vzdělanější ženy mají vyšší nároky na své partnery a díky své nezávislosti pro ně manželství nepředstavuje takový přínos jako pro ženy s nižším vzdělanostním kapitálem [Kaufmann 1999]“.

1.4 Stereotypy

V posuzování singles došlo k postupným změnám. V 50. letech ve Spojených státech amerických považovali vědci i široká veřejnost singles za neurotické, amorální a neatraktivní. Koncem 70. let, kdy se tematika nezadaných lidí začala zkoumat, už je ale 75% veřejnosti považovalo za normální (Yankelovich 1981, in Tomášek, 2003). Zmíněné negativní stereotypní představy o lidech žijících single reflektoval na počátku 80. let Cargan.

Manželství bylo bráno jako norma, kdežto singlovství jako dočasné období předcházející manželství nebo vyplňující mezeru mezi dalším manželstvím. Manželství a rodina byly považovány za nejlepší způsob života, vhodný pro uspokojování osobních potřeb citů a bezpečí. Být single znamenalo nějakou deviaci a pro tuto odchylku se vymýšlely různé důvody. Single lidé byli považováni za hostilní k opačnému pohlaví nebo nebyli dostatečně emočně vyspělí vzhledem k fixaci na rodiče anebo byli nevyzrálí, neatraktivní a neměli schopnosti pro seznamování se. Takové myšlenky vyústily ve stereotypy o životním stylu singles a ohrožovaly jedince bez trvalých partnerů diskriminací (Cargan, 1986).

Hlavní stereotypy se týkaly sexuálního života a osamělosti. Singles byli pokládáni za promiskuitní, což vychází z předpokladu, že mají příležitostný sexuální styk s mnoha sexuálními partnery spíše než sex založený na romantice. Image starého mládence zahrnovala hedonistický život plný potěšení, ženy byly spíše považovány za neatraktivní a zasluhující soucit. Později ale i ony začaly být popisovány jako sexuálně aktivní, atraktivní a schopné. Co se týče osamělosti, singles by měli být osamělejší než sezdaní, protože jim

chybí stálý partner, přítel, s kterým by mohli sdílet radostné i smutné momenty a řešit své problémy (Cargan, 1981, 1986).

Cargan se rozhodl prozkoumat tyto stereotypy a ptal se ve své studii lidí bez trvalého partnera (včetně rozvedených) na zmiňované dvě oblasti. Výsledky naznačují, že singles se cítí o něco více osaměle než sezdaní, ale to je případ především rozvedených lidí. Jak single lidé, tak sezdaní mají nějakého blízkého člověka, s kterým mohou sdílet své starosti a radosti. Je pravda, že nezadaní mají ve své historii větší počet sexuálních partnerů, ale toto opět platí jen pro menšinu a především pro rozvedené (Cargan, 1986). Studie ukázala, že v každém stereotypu je zrnko pravdy, ale použití ve spojitosti s celou populací singles je spíše zavádějící.

1.4.1 Diskriminace podle Bella DePaula a Wendy Morris

Bella DePaulo a Morrisová zacházejí ještě dál. Autorky tvrdí, že single lidé jsou stigmatizovanou skupinou. Jako takoví jsou cílem negativní stereotypizace, interpersonálního odmítnutí, ekonomického znevýhodnění a diskriminace. V myšlení veřejnosti, ale i vědců panuje podle nich takzvaná ideologie manželství a rodiny. Předpokladem je, že ti, kdo mají partnerský vztah, jsou více cenní a důležití, šťastnější, méně osaměle a zralejší ve srovnání s těmi, kteří žádný takový vztah nemají. Manželství a děti potom přinášejí smysluplnost života a naplnění. Jelikož ale singles neprožívají romantický vztah, měl by být jejich život smutnější a méně vzrušující. Pokud je na singles něco dobrého, je to jejich vnímaná nezávislost a potenciál, který má ale za následek honbu za kariérou a jinými životními zájmy (DePaulo & Morris, 2005).

V sérii experimentů autorky prozkoumaly rozdíly ve vnímání sezdaných lidí a singles i vliv různých charakteristik, jako je pohlaví, věk, historie vztahů a sociální síť. Lidem bez partnera jsou připisovány vlastnosti jako sebestřednost, závistivost, větší oddání kariéře. Jsou ale také častěji popisováni jako společenšší, přátelšší a zábavní. Negativní vlastnosti ovšem převažují. Singlovství je obvykle přijímáno v mladém věku jako fáze života, ne jako permanentní stav. Mnohem hůře jsou proto hodnoceni starší lidé bez partnera než ti mladší (DePaulo & Morris, 2005).

Vysvětlení různého stupně sociálního tlaku vzhledem k věku bychom mohli nalézt v teorii o sociálních hodinách. Společnost se obvykle shodovala na tom, který věk považovat za optimální například pro sňatek, narození prvního dítěte, odchod do důchodu apod. Nedosáhnou-li lidé určitých vývojových milníků včas, riskují odsouzení od ostatních. Dnes už je shoda v tomto ohledu ovšem menší. Mladí lidé se v současnosti

nikam neženou a o časné dosažení typických milníků dospělosti většinou příliš neusilují (Langmeier & Krejčířová, 2008).

Autorky jsou přesvědčené, že i vědecká práce je ovlivněna ideologií manželství a rodiny. V sociologických výzkumech jsou singles často stavěni jako opozitum vůči manželům. A více autorů upozorňuje na to, že sezdaní jsou šťastnější než lidé, kteří se nikdy nevdali a neoženili. Některé statistiky také naznačují, že ženatí muži žijí déle než svobodní, jsou zdravější a šťastnější. Výsledky studií ale podle DePaulo a Morris (2005) nejsou tak jasné. Vědci často srovnávají manžele se všemi kategoriemi singles, které nerozlišují, včetně rozvedených a ovdovělých. Je třeba zmínit, že největší úmrtnost mají rozvedení muži, tedy ti, kteří byli také někdy ženatí. (Drotován & Bleha, 2008). Porovnávali se pouze skupiny ženatých a vždy svobodných, rozdíly, například v pocitu štěstí, jsou velmi malé (DePaulo & Morris, 2005).

K dokreslení znevýhodnění skupiny singles zmiňme ještě diskriminaci ekonomickou. Určité výhody totiž platí pouze pro sezdané páry a nezadaným jsou nabízeny méně výhodné nabídky. Lidé si toto neuvědomují a často souhlasí se zvýhodňováním rodin a manželů. Je ovšem toto stále ještě diskriminace? Samotní singles si totiž neuvědomují, že by byli nějak znevýhodnění, a ukázalo se, že jen velmi málo nezadaných lidí se považuje za stigmatizovanou skupinu (DePaulo & Morris, 2005).

Autorky se setkávají s kritikou ze strany Cheryl Kaiser a Deborah Kashy (2005). Ty považují za skutečné singles až lidi starší 36 let. Tento věk vyjadřuje dvě odchylky od průměrného věku při vstupu do prvního manželství. Mladší lidé jsou pouze dočasní singles a jsou schopni vstoupit do manželství nebo vytvořit alespoň seriózní partnerství. Naopak ti starší promeškali obvyklou dobu pro začátek manželství a mohou být nahlíženi jako jedinci, kteří uzavrou manželství s malou pravděpodobností.

Kaiser a Kashy (2005) tvrdí, že situace diskriminace mladých singles popisované DePaulo a Morrisovou (2005) nemají globální význam, tudíž nemají tak velký dopad na jejich život. Negativní zacházení je nutné brát vážně spíše u starších singles, u kterých má vyšší stupeň relevance.

Proč by vlastně měli být lidé, žijící jako singles, stigmatizováni? Lidé mohou odsuzovat singles, protože myšlenka singlovství narušuje jejich systém přesvědčení favorizující stabilní vztah. Obzvláště šťastní singles jsou výzvou pro ideologii jedinečnosti vztahu. Podle Jonese (1984, in Kaiser & Kashy, 2005) stigmatizujeme druhé, protože jsou připomínkou našich nejhlubších strachů a tím ohrožují naši pohodu (well-being). V návaznosti na to vysvětlují Kaiser a Kashy (2005) stigmatizaci singles jako obrannou

reakci lidí, protože jim nezadaní připomínají, že i oni mohou někdy čelit možné budoucnosti bez partnera.

1.5 Příčiny rozšíření fenoménu

Následující kapitola popisuje možné příčiny, které stojí za fenoménem singles. Touto problematikou se zabývají především sociologové. Pro zasazení do kontextu tematiky však tento společenský diskurz považují za důležité zmínit, neboť se může odrážet v hodnotách lidí žijících jako singles.

Rozšíření single životního stylu a posun uzavírání sňatků do vyššího věku jsou vysvětlovány především různými změnami v postmoderní společnosti. Mnozí sociologové (Singly, 1999, Beck, 2004) poukazují na to, že současná společnost je oproti těm minulým více individualizovaná. Individualismus klade značný důraz na uspokojení potřeb jednotlivce, na rozvoj vlastní osobnosti a její uplatnění. Lidé v současnosti touží stále více po svobodě, odmítají být uzavřeni do jasně definovaných rolí, sociálních pozic a očekávání. V průběhu druhé poloviny 20. století se individualizace začíná týkat všech osob tvořících společnost, v posledním období tak začínají být vnímány i děti (Dudová & Vohlídalová, 2007).

Zjevnou výhodou v individualizované společnosti je, že lidé mají větší šanci žít život, který sedí jejich povaze. Nevýhodou naopak je, že takový výběr vždy něco stojí. Ve společnosti je člověk neustále konfrontován s volbami. Při výběru způsobu života jedinci stále riskují, že udělají špatné rozhodnutí. Nic není samozřejmé, dokonce ani manželství a děti. Intimní vazby už nejsou dány tradicí, ale člověk je musí pečlivě vytvářet a udržovat (Veenhoven, 1999).

Podle Sullerotové (1998) nastal zlom především v důsledku hluboké změny hodnot a společenské morálky. Na legitimitě a významu nabývají jiné typy domácností, od nejrůznějších typů nesezdaného soužití a sezdaného nesoužití přes život mimo rodinné svazky po soužití homosexuálů a rodin lesbiček s dětmi. K alternativním způsobům života patří také životní strategie singles. Tyto různé způsoby mileneckého soužití mají společné rysy odmítání založit manželskou dvojici a spříznit obě rodiny, sdílet finanční prostředky a odmítání jakéhokoli dlouhodobého závazku. Dalším rysem je zjevná potřeba volnosti a autonomie jednotlivce, zejména u žen. Ženy, které téměř všechny pracují, chtějí setrvat u svého povolání, ponechat si vlastní konto a svobodu rozhodování například v otázce, zda si pořídit dítě (Sullerotová, 1998).

K tomu je nutné podotknout, že jakýsi trend vytváření pohodlného životního stylu bez přejímání odpovědnosti je výrazně podporován reklamou a médii, které mají velkou sílu (Bauman, 2004, in Možný, 2006).

Charakteristikou současných partnerských vztahů je křehkost a nejistota. Lásce a blízkým citovým vztahům je v dnešní době na jednu stranu přikládána stále větší důležitost, zároveň jsou ale náročnější a nestabilnější. K častému selhávání vztahů přispívají i standardy společného života, které jsou dnes vyšší, než byly kdy dříve. Úspěšný partnerský vztah znamená čím dál tím více shodu partnerů nejen v oblasti výchovy dětí, financí a chodu domácnosti, ale i v sexuální, citové a intelektuální oblasti. Jedinci usilují o nezávislost a maximalizaci uspokojování individuálních potřeb, což koresponduje se vzrůstajícím počtem nesezdaných soužití (Šťastná & Paloncyová, 2011).

Anthony Giddens (2002) hovoří o přesunu důrazu od hledání té pravé osoby na celý život ke hledání toho pravého vztahu. V pozdně moderní době nehrají v ustavování vztahů roli ani tak tradiční pouta ekonomického a společenského charakteru, jako spíše emocionální naplnění. To je také rozhodující pro udržení a pokračování vztahu. V souvislosti s kulturou individualismu se pak stává přijatelnější ukončení partnerství, pokud není naplňující, a spíše život bez partnera než život v neporozumění.

Řada autorů vidí příčiny rozšíření fenoménu singlovství ve spojitosti s ekonomickým postavením a pracovním trhem. Beck a Beck-Gernsheimová poukazují na to, že postmoderní ekonomika a kulturní klima této doby nejsou rodině příznivě nakloněny. Restrukturalizace partnerských vztahů je výsledkem rozporů mezi požadavky pracovního trhu a požadavky danými mezilidskými vztahy. Tržní model charakterizující současnou dobu totiž stále více určuje podmínky a ovlivňuje intimní vztahy, jelikož požaduje flexibilitu pracovníků. Subjektem trhu by měl být nejlépe osamělý jedinec, jemuž nebrání v činnosti partnerské, manželské nebo rodinné vztahy. Nároky pracovního trhu (stěhování za prací, dostát nárokům neplánované služební cesty, nárazové zatížení dlouhými přesčasy a podobně) mohou vést k tomu, že mladí jsou nuceni odložit své rodinné plány nebo z nich minimálně slevit (Beck & Beck-Gernsheim, 2003).

Podle jiné teorie se do změn v úrovni a struktuře sňatečnosti a porodnosti promítají tři výrazné negativní ekonomické faktory. Jsou to finanční nedostupnost bytů pro mladé manžele, vzestup životních nákladů po narození dítěte a třetím faktorem je rostoucí a hrozící nezaměstnanost. Odklad uzavření sňatku je pak výrazem odpovědnosti a logického jednání. K realizaci odložených životních rozhodnutí může docházet později, a nebo k němu nedojde vůbec (Kučera, 2000).

Heathová a Cleaverová (2003) spojují singlovství s novou životní fází. Bývá označována jako pozdní mladost nebo postadolescencence a zahrnuje skupinu dvacátníků a třicátníků, kteří už se odpoutali od původní rodiny, ovšem nezaložili ještě rodinu vlastní. V tomto období žijí mladí lidé často bez partnera a zaměřují se na jiné oblasti života. Michael Rosenfeld (2007) mluví o tom, že mladí lidé ze střední třídy se nyní těší na svou druhou adolescenci, v které vyhledávají nové zážitky - od sériového randění, ke vztahům stejného pohlaví - a zdržují se závazků, dokud nenajdou svou pravou romantickou lásku. Tato nová permisivita kolem sexuálního experimentování je důležitým rysem dnešní doby. Žít sám dává čas a prostor objevit potěšení, které přináší bytí s ostatními (Klinenberg, 2012).

Dříve byly sňatek a založení rodiny často prvními samostatnými kroky do opravdového života. Dnes se dostaly do pozadí, neboť mladí lidé mají v době, než tuto celoživotní odpovědnost přijmou, širší možnosti seberealizace. Podle Kučery (2000) dochází ke změně časování životních rozhodnutí. Lidé získali v posledních letech široké možnosti osobního rozvoje, uplatnění různých zájmů a využití volného času. Pro rodinné a reprodukční chování mladých dospělých se tím jednak vytváří možnost volby pořadí životních rozhodnutí a za druhé to přispívá ke zvýšení nároků na životního partnera. Tím se odsouvá uzavírání sňatků a narození dětí do pozdějšího věku. Je také faktem, že v dnešní době vdát se a oženit neznamena, že se z člověka stane dospělý. V minulosti byl člověk za dospělého považován, když založil rodinu a dokázal ji zabezpečit. Současným kritériem je spíše manifestace individuální svobody, která je obvykle dosažena skrze dobře placenou práci (Halás & Formanová, 2010).

Nárůst mimomanželské porodnosti je dnes také novou a komplexní otázkou a mohl by mít vliv na singlovství. Podle Rychtaříkové (2006, in Drotován & Bleha, 2008) je velký růst počtu mimomanželských dětí způsobený spíše posunem ke svobodnému rodičovství než ke kohabitacím, což by podporovalo souvislost zvyšování mimomanželské porodnosti s růstem podílu singles v širším pojetí (tedy svobodné matky a otcové). Tím pádem může docházet v rodinách singles s dítětem k takové výchově a socializaci, která vede k tomu, že pro stále větší část společnosti je normou, spíše než život v páru, právě život singles (Radimská & Tomášek, 2003).

1.6 Situace v České republice

V české společnosti se změny v rodinném chování a životních strategiích projevíly po roce 1989. Jedná se především o odklad uzavření prvního sňatku, růst počtu nesezdaných soužití, odklad narození prvního dítěte a zvyšování podílu dětí narozených mimo manželství. Spolu s tím roste také tolerance k alternativním partnerským vztahům, ať se jedná o nesezdané soužití v jedné domácnosti, vztah partnerů žijících odděleně (LAT – living apart together) nebo život bez stálého partnera (Šťastná & Paloncyová, 2011). Tyto změny se v České republice udály během několika let, tedy poměrně rychle oproti západním společnostem.

Marcel Tomášek, který se intenzivně zabývá singlovstvím v kontextu České republiky, vidí životní styl singles jako následek změn na úrovni mentality a přijímání nových kulturních modelů po roce 1989. Mladí lidé se nově mohou svobodně rozhodovat o svých budoucích životech a počet možností vzrostl (možnosti studií, cestování, kariéry...). Respondenti z Tomáškovy výzkumu (2003) skutečně často reflektovali změny ve společenských tlacích a vyjadřovali se tak, že před rokem 1989 by zřejmě cítili větší tlak ze společnosti, aby se dříve vdaly či oženili. Nyní mohou mladí lidé najít sebenaplnění různými způsoby, nejen založením rodiny. Nové formy partnerství se tak stávají běžnými.

Na základě dalších výzkumů nachází Tomášek (v souladu se zahraničními autory) mezi důvody a příčinami single způsobu života tlak na pracovní uplatnění a budování kariéry, kulturní a hodnotové změny ve společnosti, k čemuž patří i zvyšování nároků na partnery. Svou roli hraje i věk, který s sebou nese poznání a zkušenosti, ztěžující romantickou zamilovanost, jako východisko pro vztah. Jinou překážkou, která souvisí s delším obdobím bez partnera, je postupná ztráta schopnosti partnerského soužití a přizpůsobení se partnerskému životu (Tomášek, 2006).

Určitou představu o struktuře obyvatelstva České republiky nám může poskytnout tabulka č. 1 znázorňující data z Českého statistického úřadu. Podíl svobodných osob ve společnosti stoupá a na konci roku 2014 čítal 30,8%. Toto číslo znázorňuje vždy svobodné lidi, tedy ne rozvedené a ovdovělé, ovšem zahrnuje také kohabituující partnery (Český statistický úřad, 2014).

Pohlaví	Věk	2004	2014
Muži	25-29	68,3	86,6
	30-34	33,7	62
	35-39	17,8	39,5
Ženy	25-29	47,6	72,7
	30-34	17,7	43,7
	35-39	8,0	25,0
Celkem ve věku 15+		27,2	30,8
Muži		32,3	36
Ženy		22,5	25,7

Tabulka č. 1. Počty svobodných obyvatel ČR v procentech (Český statistický úřad, 2014)

Podíváme-li se na strukturu populace z roku 2014 ve srovnání s rokem 2004, je patrné, že došlo k poměrně velkému posunu ve sňatkovém chování. Zatímco v roce 2004 byla ve věku 25-29 let necelá polovina svobodných žen, o deset let později zůstávalo v tomto věku svobodných více než 70 % žen. Mírný nárůst svobodných v této věkové kategorii lze zaznamenat i u mužů. Přibližně dvě pětiny žen byly v roce 2014 svobodné ještě ve věku 30-34 let. Podíl svobodných žen ve stejné kategorii činil v roce 2004 zhruba 17%. Mužů bylo v roce 2014 svobodných stále více jak polovina ve věku 30-34 let, oproti 34% v roce 2004. Ve věkové kategorii 35-39 let pak bylo svobodných ještě 25% žen a skoro 40% mužů (Český statistický úřad, 2014).

Průměrný věk při první sňatku byl na počátku roku 2016 32,9 let u mužů a 30,1 let u žen (Český statistický úřad, 2016). Zvyšování průměrného věku osob při vstupu do prvního manželství determinuje v celé Evropě včetně České republiky zvyšování počtu singles jako dočasného stavu ve věkové kategorii do 29 let. Takový stav zvyšuje pravděpodobnost, že jedinci budou vystaveni vyššímu riziku trvalého svobodného stavu (Drotován & Bleha, 2008).

1.7 Spokojenost singles

Hovoříme-li o spokojenosti, většinou zdůrazňujeme subjektivní hodnocení. Lidé jsou spokojeni a šťastní, pokud se tak cítí a pokud se tak sami označují. Svou roli může u singles hrát faktor dobrovolnosti. Pokud lidé žijící single vnímají svůj stav jako chtěný a tedy dobrovolný, budou spokojenější než ti, kteří cítí, že jejich situace je způsobena vlivem okolností, které nemůžou nijak ovlivnit.

Také ale hodnocení druhých může přispívat k ne/spokojenost singles. Vnímání ostatními a zpětná vazba má dopad na sebepercepci, tudíž to, jak jsou singles percipováni,

může ovlivňovat jejich spokojenost v životě. Negativní stereotypy mohou být jedním faktorem, který vede k negativní sebepercepci (Hertel et al., 2007).

Celá řada výzkumů ukazuje, že významným faktorem, který ovlivňuje spokojenost, zdraví a kvalitu života, je rodinný stav. Obvykle se pozitivní vliv manželství vysvětluje na základě tří mechanismů. Manželství vede ke zdravějšímu životnímu stylu a tudíž lepšímu zdravotnímu stavu, lepší ekonomická situace manželů zlepšuje spokojenost a partner poskytuje relativně stálou emocionální podporu (Hamplová, 2006).

Výsledky vycházející z evropského sociálního výzkumu v roce 2002, zahrnujícího 21 zemí, skutečně ukazují, že lidé žijící v manželství nebo nesezdaném soužití jsou výrazně šťastnější než ti, kteří žijí sami. Rozdíly ve spokojenosti mezi zeměmi jsou významné. Nejvíce jsou z tohoto hlediska v rámci Evropy šťastní Dánové a Finové, nejméně Italové. Češi jsou šťastní přibližně jako Němci a Portugalci (Hamplová, 2006).

Efekt samotného nesezdaného soužití se v jednotlivých zemích liší. V některých společnostech nesezdané soužití životní štěstí nijak neovlivňuje, v jiných se blíží manželství. V sedmi zemích nesezdaná soužití nepřinášejí žádné výhody oproti životu bez partnera, do této kategorie spadala i Česká republika (Hamplová, 2006). Jak bylo zmíněno již výše, Tomášek například považuje nesezdané soužití za podobnější stavu singles než manželství.

Na druhou stranu Austrom (1984, in Cockrum & White, 1985), který srovnával singles a ženaté zjistil, že sociální podpora je lepší prediktor spokojenosti než manželský status. Nedostatek systému sociální podpory vede k emocionální a sociální osamělosti. V prvním případě nemají lidé nikoho stabilního, kdo by jim oplácel lásku a to může mít za následek úzkost, tenzi, ztrátu chuti k jídlu a pocity prázdnoty. Při sociální osamělosti člověk nemá síť přátel a známých, s kterými by sdílel informace, novinky a drby. Problémy asociované s osamělostí sociální jsou nuda, nespokojenost a pocity vyloučení. Podle výzkumů pociťují osamělost více muži než ženy. Ženy jsou více připravené pro budování emocionálního a sociálního systému, jelikož jsou od dětství podporovány k většímu vyjadřování a sdílení emocí. Díky tomu mohou lépe zvládat distres (Cockrum & White, 1985).

Celkově jsou ženy nespokojené se svým single stavem spíše v mladším věku, protože stále uvažují, jestli si někdy najdou manžela a cítí nejistotu ohledně své budoucnosti. V průběhu věku ale změní svá očekávání a naučí se žít samostatně a oceňovat svou svobodu. Pozornost zaměří na svou kariéru a komunitu a manželství je pro ně méně žádoucí (Sharp, 2007).

Za faktory spojené se spokojeností singles jsou považovány především sebevědomí, sociální podpora a osamělost. Muži a ženy se mírně liší. Na spokojenost žen má vliv především emocionální osamělost a dostupnost blízkých citových vazeb, přesněji dostupnost a dosažitelnost vztahů, které poskytují pocit bezpečí a klidu. U mužů hraje roli sebeúcta a dostupnost sociální integrace, to znamená přístup k síti osob, s kterými mohou sdílet zájmy a hodnoty (Cockrum & White, 1985).

Se spokojeností tedy souvisí především kvalita a kvantita mezilidských vztahů. Ve studii Cargana a Melka (1982) byly za důležité prediktory štěstí svobodných lidí určeny ještě dobré zdraví, přátelé a příležitost k osobnímu růstu. Navštěvování přátel je jedna z hlavních aktivit, jak zmírnit osamělost a smutek (in Cockrum & White, 1985).

V roce 2008 poskytla britská organizace PARSHIP náhled na životní styl a postoje nezadaných lidí v Evropě. Výzkumu se zúčastnilo 13 západních evropských zemí. Nejméně šťastní podle výzkumu Britové a Němci. Třicet pět procent vyjádřilo nespokojenost se svým stavem a pouze třicet devět procent uvedlo, že jsou zcela šťastní. Naopak nejšťastnější byli Holanďani. Z hlediska pohlaví jsou více nespokojeni muži. Ženy se v současné době nezávislejší a už nevidí jako svůj nejdůležitější cíl stát se manželkou a matkou (Parship, 2008).

Z výzkumu také vyplynulo, že single lidé jsou trpěliví a připravení vyčkávat, než najdou toho ideálního partnera. Nepotřebují partnerský vztah, aby byli schopní vést svůj život. A především ženy nejsou ochotné dělat kompromisy v jejich životním stylu, dokud nenajdou toho pravého (Parship, 2008).

I v České republice je pozornost věnována životního stylu singles a především spokojenosti. V oblasti psychologie se tématem spokojenosti se zabývá mnoho diplomových prací (Očenášková, 2009, Berková, 2015, Turečková, 2015).

Očenášková dále navázala na svou práci sestavením nástroje k měření spokojenosti single lidí v souvislosti se čtyřmi psychologickými aspekty, jež našla. Jsou jimi pro-rodinná hodnotová orientace, konflikt hodnot, naučená nezávislost a ulpívání v tzv. klíčovém vztahu. Mezi singles se obvykle vyskytuje jak pro-rodinná, tak individualisticky zaměřená orientace, přičemž převládající pro-rodinné hodnoty se projevují v nižší míře celkové spokojenosti s aktuálním statutem singles. Konflikt hodnot vzniká, jsou-li na prvních dvou místech hodnotového žebříčku láska a sebeurčení. Lidé jsou pak často stavěni do pozice, zda zvolit maximální profesní nasazení na úkor partnerských vztahů, nebo naopak. O naučené nezávislosti již byla řeč. Působí na spokojenost protektivně, i když ji zřejmě v zásadě nezvyšuje. Čtvrtý aspekt, existence klíčového vztahu, vede

k nespokojenosti a zásadně omezuje navazování dalších vztahů. Jde o významný vztah z minulosti, do kterého lidé vkládali hodně citů a nadějí. Vztah však náhle skončil a způsobil velké zklamání. Ve výběru nového partnera dochází ke srovnávání s nastaveným ideálem předchozího partnera a zároveň se objevuje obezřetnost a obava z dalšího zklamání (Očenášková, 2011).

2 Životní styl singles

Životní styl je kategorií velmi širokou a obsáhlou. V rámci nejobecnějšího pojetí za něj můžeme považovat způsob, jakým lidé žijí. Hartl (2010, 573) definuje životní styl jako „*souhrn individuálních postojů, hodnot a dovedností odrážejících se v činnosti člověka, zahrnuje síť mezilidských vztahů, výživu, tělesný pohyb, organizaci času, zájmy a záliby*“.

Vymezení životního stylu lze také formulovat jako systém důležitých činností a vztahů a s nimi provázaných praktik charakteristických pro určitý subjekt v jeho každodennosti. To znamená, že je to něco typického a opakujícího se. Subjektem může být jak jednotlivec, tak sociální skupina, například nějaká subkultura.

Styl života je ovlivňován fází životního cyklu a věkovými normami, místem, kde člověk žije a především sociálním prostředím. Výrazný vliv na formování životního stylu člověka mají kultura, sociální normy, morálka, hodnoty, potřeby a ideje (Duffková, Urban, & Dubský, 2008).

Životní styl se dá rozlišovat podle určitých životních podmínek, jako je pohlaví, typ bydliště, vzdělání nebo také rodinný stav (Duffková et al., 2008). Singles, jakožto lidé, kteří nemají stálého partnera, a proto obvykle soustředí svou pozornost na jiné oblasti života, jsou specifickou skupinou. A proto předpokládám, že tato skupina má svůj typický životní styl.

Drotován a Bleha (2008) poukazují na to, že singles se stali součástí západní kultury a jsou dokonce nazýváni různými speciálními jmény podle jejich způsobu života. Můžeme se setkat se „*swells (single women earning a lots in London), dinkies (double income, no kids), yuppies (young urban professionals) či nejnověji muppies (multimedial urban people pushing the internet economy)*“ (62).

V další části textu se zaměřím na několik oblastí života, které se týkají toho, jak žijí nezadaní lidé. Můžeme si tak udělat obrázek toho, co je charakteristické pro singles v oblasti bydlení, práce, mezilidských vztahů nebo náboženství.

2.1 Bydlení

Lidé v období mladé dospělosti volí různé způsoby a místa bydlení. Někteří žijí sami, jiní ještě zůstávají u rodičů, další žijí ve skupinách či komunitách nebo kohabitují s partnerem. Heath a Cleaver (2003) poukázaly, že současným trendem mladých lidí ve Velké Británii, kteří dokončí školu, je život bez partnera a bydlení v různě uspořádaných, nezávislých domácnostech. Mladí lidé opouštějí domov po dokončení studia nebo ještě během něho většinou z důvodu negativních pohnutek, jelikož během bydlení u rodičů dochází k narůstání problémů. Po opuštění rodného domova potom často zažívají zlepšení vztahů.

Geograficky bývá životní styl singles často spojován s velkými městy. Jako singles žijí skutečně častěji lidé ve velkých městech, nejméně často ti, co žijí na vesnicích. Zároveň je ale na vesnicích větší podíl těch mužů, kteří žijí celoživotně bez partnerky. Život na vesnici je patrně spojen s omezenými možnostmi najít si partnerku. Toto až tolik neplatí pro ženy, které jsou více tlačeny do zakládání vztahů (Hašková & Vohlídalová, 2014).

V procesu výběru bydlení hrají svou roli také hodnoty a to dokonce více než socioekonomické charakteristiky. Vliv má důležitost náboženských hodnot v původní rodině, proto děti pocházející ze sekulárního zázemí odcházejí z rodin dříve. Spojitost se také ukazuje s rodinnými hodnotami a postmaterialistickou hodnotovou orientací. Ti, co brzy opouštějí dům pro samostatné bydlení či kohabitaci, cítí nižší rodinný závazek a kladou především důraz na autonomii (Lesthaeghe, Moors, & Halman, 1990).

2.1.1 Formy bydlení

Mladí lidé po odchodu od rodiny volí většinou mezi dvěma variantami. Tou první je samostatné bydlení. Sčítání lidu v naší republice zaznamenává dynamický nárůst počtu domácností jednotlivců. Podle údajů EUROSTATU z roku 2014 tvoří domácnosti jednotlivců v České republice 11,6%. Tyto domácnosti obývají celkově častěji ženy než muži. Dvě nejpočetnější skupiny domácností jednotlivců jsou domácnosti mladých osob – singles a domácnosti jednotlivců seniorů. Český statistický úřad se pokusil určit počet domácností singles, proto je vymezil jako domácnosti samostatně bydlících jednotlivců ve věku 20-39 let. V roce 2011 bylo na území České republiky sečteno 300 tisíc samostatně bydlících jednotlivců ve věku 20-39 let a jejich zastoupení mezi domácnostmi jednotlivců přesáhlo jednu pětinu. V tomto věku bydlí ale samostatně častěji muži než ženy (Český statistický úřad, 2014).

Lidé žijící v domácnosti sami se na první pohled mohou zdát sociálně izolovaní. Předpokladem je, že jsou vzdálení od rodiny a společenského života, mnoho volného času tráví sami a jsou odtrženi od širší společnosti. Avšak to není zcela pravda, ne nutně jsou mladí izolováni. Například v Hallově vzorku samostatně bydlících, který zahrnoval dvacátníky a třicátníky, nikdo neoznačil svůj životní styl za osamělý. Mnoho mladých má partnera, který s nimi nebydlí, a nebo rozsáhlou sociální sítí, a nebo jsou schopni udržovat blízký kontakt se členy rodiny (Hall et al., 1999, in Heath & Cleaver, 2001). Například Beck (2004) tvrdí, že význam nesexuálních vztahů a sociálních sítí v individualizované společnosti se zvyšuje a tyto vztahy jsou pečlivě a záměrně volené. Takové sociální sítě vznikají na základě sdílených zájmů a závazků spíše než na tradičních poutech komunity a rodiny.

Jedním z důvodů, proč lidé žijí samostatně více než kdy dřív, je podle Klinenberga (2012) to, že si to můžou dovolit. Ovšem je i spousta dalších věcí, které si člověk může dovolit, ale nezvolí si je. To znamená, že ekonomické vysvětlení je jen jedním kouskem skládačky. Další věc je, že samostatné bydlení pomáhá v dosahování současných hodnot - individuální svobody, osobní kontroly a seberealizace. Umožňuje jedincům dělat to, co chtějí, kdy chtějí a zaměřit se jen na sebe. A v dnešním světě digitálních médií a stále se rozrůstajících sociálních sítí, přináší ještě větší benefit a to samotu, nutnou pro odpočinek a obnovení sil.

Druhou formou bydlení, kterou volí mladí lidé je sdílené bydlení. Sdílení domácnosti mladými dospělými je většinou považováno za krátkodobé, přechodné a je spojováno s nedostatkem financí. Tyto asociace však procházejí změnou, jelikož takto uzpůsobenou domácnost si volí stále více lidí, a to nejen studentů nebo lidí s nízkým příjmem, ale také lidí zaměstnaných, s vysokoškolským titulem i manažerů. Heathová a Cleaverová poukazují na to, že jsou to především tzv. „single young professionals“, zaměstnaní single mladí lidé (Heath & Cleaver, 2001).

Ačkoli finanční poměry nejsou při rozhodování nedůležité, důvodem sdílení je spíše to, že mnoho mladých považuje podmínky bydlení za vhodné pro své potřeby a požadavky současného životního stylu. Spolubydlící například představují sítí přátel poskytující emocionální podporu a usnadňující existenci bez partnera či partnerky (Heath & Cleaver, 2001). Sdílenou domácnost volí také častěji takzvaní „zelení singles“, kteří si uvědomují, že jednočlenná domácnost má obecně větší spotřebu energií na osobu, je plýtvavější a produkuje více odpadu než domácnost vícečlenná. Naopak „nezelení singles“ vnímají

spolubydlení jako znak nedospělosti. Raději volí samostatné bydlení, které je pro ně známkou dospělosti a nezávislosti (Kala, 2014).

2.2 Zaměstnání a kariéra

Profesní růst a uplatnění v zaměstnání může figurovat jako překážka realizace partnerských vztahů. Upřednostňování vlastní kariéry přináší často potřebu být geograficky mobilní a dostupný v čase a být připravený sloužit potřebám zaměstnavatele na úkor partnerství.

Mladí lidé orientovaní na kariéru jsou na jednu stranu velebeni pro jejich drive a ambice, ovšem na druhou stranu, zvláště když jsou to ženy, jsou haněny za jejich předpokládanou sebestřednost a odmítání rodinných hodnot (Heath & Cleaver, 2001).

Avšak společnost ignoruje napětí, které vzniká u mladých lidí, kteří se pokoušejí zvládat protikladné požadavky na jejich profesní a osobní život. Snaží se sladit svou práci a často udržují partnerský vztah na dálku. Podle některých ale není možné si takový vztah udržet. Budování kariéry je často důvodem rozpadu partnerských vztahů (Heath & Cleaver, 2001).

V procesu proměny v partnerských vztazích je právě větší role spíše než osobní volbě přiznávána tlakům institucionálních struktur, včetně pracovního trhu. Zaměstnavatel očekává flexibilního pracovníka, který je schopný akceptovat různorodou práci a není omezován závazky v osobním životě (Beck & Beck-Gernsheim, 2003).

Problém maximálního profesního nasazení na úkor partnerských vztahů může být ale jen časově omezeným obdobím. Člověk funguje jako single a tráví většinu času v práci, jednak protože na to má energii i čas a za druhé chce vydělat dostatek peněz a vytvořit zázemí pro případný budoucí vztah (Tomášek, 2006).

Jedním z důvodů trendu singlovství a odkládání založení rodiny může být právě pocíťovaná finanční nedostatečnost a obava z neschopnosti zabezpečit rodinu. Kulturní reprezentace singles pracuje hlavně s obrazem profesně úspěšných a ekonomicky nezávislých lidí. Pro všechny singles toto ale zdaleka neplatí. Například podle Haškové a Vohlídalové (2014) je tento fenomén v českém kontextu spojen, a to zejména v případě mužů, s nízkou kvalitací, nezaměstnaností a nejistou pozicí na pracovním trhu.

Lidé, kteří mají nevýhodnou a nestálou pozici na pracovním trhu, odkládají vstup do manželství a volí raději alternativní uspořádání soukromého života. Ekonomické postavení může zároveň působit genderově specificky. Zatímco u mužů může vyšší kvalifikace vést

k vyšší pravděpodobnosti korezidenčního vztahu, u žen takový vliv mít nemusí. Naopak, u vysoce postavených a pracovníě vytižených žen bývá mnohdy singlovství řešením problému sladování kariéry a rodinného života (Hašková & Vohlídalová, 2014, Radimská & Tomášek, 2003).

Pracovní a soukromý život je tak propojen dvěma různými způsoby v závislosti na stávající pozici na pracovním trhu. Na jedné straně stojí pracovní seberealizace a vytiženost, nikdy nekončící pracovní týden a fenomén neoddělitelnosti práce od zájmových aktivit, a tedy i osobního života, v jejichž důsledku nezbyvá čas na partnerský život. Na druhé straně znevýhodnění na trhu práce oslabuje atraktivitu single mužů pro ženy a snižuje jejich možnost plnit roli hlavního živitele rodiny (Hašková & Vohlídalová, 2014).

2.3 Volný čas

Dobrovolní jednotlivci se mohou dělit na dvě skupiny podle toho, čemu věnují většinu svého času. Kastnerová (2009) uvádí jednak singles orientované na zaměstnání, jemuž podřizují svůj soukromý život a volný čas a své volnočasové aktivity nechávají na víkend, a jednak singles orientované na volný čas. Tito lidé téměř každý večer během týdne tráví čas někde ve fitness centru, na koupališti nebo v sauně, v kině nebo v hospodě. Do toho jsou zařazeny dny, kdy relaxují doma, otálejí nebo telefonují. Víkend patří návštěvám diskoték a koncertů, vycházkám.

Volný čas si singles užívají naplno. Každý druhý jednatelce podniká týdně něco s přáteli, každý třetí chodí pravidelně do hospody a 15% chodí ve volném čase na jídlo do restaurací. Zkrátka většinu času tráví s přáteli, ve zbylém čase se věnuje sobě, spí a lenoší. Po příchodu z práce zaberou také hodně času domácí práce. Práce v domácnosti je jednotlivcem vnímána jako časově náročná a je spojena s pocitem, že to vlastně není jeho úloha – praní prádla je ženská úloha, opravování je pro muže. Výsledky vyplývají z německé studie z roku 2004 zaměřené na 25-49leté jednotlivce (Opaschowski, 2006, in Kastnerová, 2009).

Singles, jenž nejsou tak extravertní, provozují častěji aktivity pro jednotlivce, někdy mají také záliby, které většinová populace nesdílí (modelářství, vážná hudba) (Hašková & Vohlídalová, 2014). Zde se může projevit cirkulární kauzalita, kdy takovéto aktivity nejsou pro potenciální partnery a partnerky příliš atraktivní. Zástupnou činností pro kompenzaci chybějících vztahů bývá také umělecká činnost (Tomášek, 2006).

Při srovnání osaměle žijících mužů a žen existují rozdíly. Ženy častěji plánují své aktivity a dávají přednost relaxaci a činnostem, při kterých se uvolní. Také mají méně příležitostí vytvářet ve svém volném čase nové kontakty, zato kontakt v zaměstnání je pro ně dvojnásobně důležitý než pro muže. Naopak muži si cení kontaktů ve společnosti více než ženy. Každý druhý muž zahrnuje mezi své hlavní aktivity seznamování se a vytváření kontaktů (Opaschowski, 2006, in Kastnerová, 2009).

2.4 Vztahy

Přestože se většina definic shoduje alespoň v tom, že by singles neměli mít stálého partnera, Tomášek naznačuje, že ani tento předpoklad není zcela bez problému. Překážky v utváření dlouhodobých vztahů vedou k prosazování se alternativních vztahových strategií.

Na základě výzkumu v České republice vyšlo najevo, že ačkoli respondenti sami sebe charakterizují jako singles, přesto většinou udržují nějakou formu pravidelných a často i dlouhodobých vztahů (Tomášek, 2004).

Prvním typem je vztah s ženatým mužem. Existuje poměrně rozsáhlá skupina žen, které mají poměr s ženatým mužem, tento vztah může být i dlouhodobý, přičemž ženy si uvědomují, že tento jejich vztah nemá perspektivu do budoucna. Dalším typem je víkendové manželství, kdy mají partneři dostatek prostoru pro sebe, jelikož bydlí každý někde jinde. V angličtině se začal používat termín *apart but together*. Další skupinou jsou vztahy na dálku a „nárazovky“ (*one night stands*). Tyto formy jsou často kombinovány. Partneři se vidí jen zřídka, proto čas mezitím vyplňují nárazovkami. Dále existují otevřené vztahy, kdy mají partneři současně i další milenky a milence a tolerují se. Někdy jsou spolu lidé jen za účelem sexuálního uspokojení, ale jejich vztah je spíše přátelským. Tomášek ho nazývá jako „přítel či přítelkyně do nepohody“. Podle mého názoru se dá ztotožnit s formou „přátel s benefity“. Nakonec je zde ještě „hra na dokazování si“, kdy si single dokazuje, že je stále žádaný a přitažlivý (Tomášek, 2004).

Všechny tyto formy vztahů jsou tedy uskutečňovány alternativně, například na čistě sexuální nebo přátelské bázi, a nejsou klasickými partnerskými vztahy chápanými do budoucna jako základ pro případné založení rodiny. Alternativní vztahy mohou částečně pokrývat funkce spojované s tradičními vztahy. Otázkou je, do jaké míry mohou být náhradou tradičních vztahů.

Chybějící partnerské vztahy bývají jindy kompenzovány rozvíjením vztahů s rodinnými příslušníky. Singles sice nemají partnerský vztah, ale obvykle mají dlouhotrvající, pozitivní a signifikantní vztah. Vztah, který trvá déle než mnohá přátelství a partnerství, a tím je vztah sourozenecký. Ve starším věku se sourozenci stávají sobě bližší a jakákoli rivalita, která mezi nimi byla, se zjemní (DePaulo & Morris, 2005).

Stejně jako sourozenci jsou pro singles důležití také přátelé. Podle mnoha mladých znemožňují požadavky současné společnosti zakládat a udržovat partnerské vztahy. Není proto překvapivé, že o to větší význam přikládají svým přátelstvím. Často dochází i ke stírání hranic mezi přátelstvím a partnerstvím. Co se týče lidí, sdílejících bydlení, také spolubydlicí mohou vynahrazovat chybějícího partnera. Mladí lidé spolu mohou žít ve sdílené domácnosti i několik let, společně se i stěhovat, a tak mohou vzniknout velmi důležité a extrémně intimní vztahy (Heath & Cleaver, 2001).

Ve starším věku singles pokračují ve vytváření přátelských vztahů a udržují větší kontakt s přáteli než lidé v manželství. Singles mají opravdu pevné vztahy s těmi, na kterých jim záleží a které si vědomě sami zvolili (DePaulo & Morris, 2005).

Stein (1975) popisuje silnou potřebu těchto lidí mít dlouhotrvající důvěrný a vzájemný přátelský vztah, který je jakousi náhradou za tradiční rodinu a který poskytuje uspokojení potřeb intimacy, sdílení a kontinuity. Důležitou podmínkou pro volbu singlovství se zdá být také pocit podpory od podobně smýšlejících lidí. Je důležité, aby lidé, které respektují, schválili jejich stav. To často singles nemůžou čekat u své rodiny, od které spíše cítí nátlak, aby si našli partnera a začali zakládat rodinu.

2.5 Dobrovolné mateřství bez partnera

Rodič s jedním dítětem je poměrně často k vidění. Trend rodiny s jedním rodičem byl převážně důsledkem vzrůstajícího počtu rozvodů, v posledních letech je také odrazem nárůstu počtu žen, které mají děti mimo manželství – jako svobodné matky. Věkové složení této skupiny žen se mění. Dříve mezi nimi bylo více mladších žen, často nezletilých dívek, v současné době začínají převažovat zralé ženy v období střední dospělosti. Jsou to matky, které záměrně zůstávají svobodné a mají dítě s mužem, s nímž neplánují trvalý vztah, popřípadě ženy, které adoptovaly či přijaly dítě do pěstounské péče a zvolily mateřství bez partnera. Takové rozhodnutí může mít řadu příčin. Může být reakcí na nejisté vyhlídky do budoucna, vysoké nároky na individuální štěstí, na náročné vybudování stabilního vztahu v dnešní době (Kozlová & Tomanová, 2005).

Z výzkumu Kozlové a Tomanové (2005) vzešly tyto důvody:

- a) špatné zkušenosti s muži z minulosti
- b) kariéra, neochota se přizpůsobit a touha být nezávislá
- c) nebyl nalezen vhodný partner pro založení rodiny
- d) vzor z primární rodiny

Průměrný věk respondentek byl 35,4 let. Zaměstnání těchto žen nepatřilo k tradičně ženským povoláním. Bylo charakteristické časovou náročností, společenskou prestiží a zajímavým finančním ohodnocením. Profese respondentek byly těmi, ve kterých bývá náročné se prosadit. Z rozhovorů vyplynulo, že obecně lze ženy praktikující mateřství bez partnera považovat za osoby velmi tvrdě pracující, úspěšné v tradičně mužských profesích a ekonomicky nezávislé. Tyto ženy jsou také přesvědčené, že jeden rodič může vychovávat dítě stejně kvalitně jako oba rodiče společně (Kozlová & Tomanová, 2005).

2.6 Náboženství

Poněkud odlišná je situace v případě věřících singles, a proto zmiňuji ještě zajímavý výzkum Bartošové. Ačkoli se většina Čechů řadí k ateistům, stále se v České republice nachází věřící vyznávající různá náboženství a pochopitelně i v rámci různých církví existují věřící lidé, kteří z nějakého důvodu nemají rodinu a žijí sami. Co se týče katolíků, alternativní vztahy jsou pro ně podle církevního učení nepřipustné, protože katolická církev nepřipouští jinou formu soužití muže a ženy, než je manželství. Existují v tom případě jen dvě možnosti, jak zaměřit svůj život, buď si vybrat celibát a samotu, nebo žít v manželství (Bartošová, 2006).

Katoličtí věřící mají díky zvnitřněným normám a příkazům silné vědomí závazku a odpovědnosti vůči vztahům. Způsob života singles je legitimní, pokud je však pojímám jako forma celibátu a je z něj vyloučen sex. Stav singles je tedy spíše pojímán jako nedobrovolný a dočasný. Málokdo se plánuje oddat celibátu. Věřící singles mohou cítit vnitřní tlak a tlak okolí vedoucí ke snaze hledat dlouhodobý partnerský vztah. Jsou také zřejmě ochotni obětovat tomuto záměru více, než singles nevěřící, kteří jsou otevření alternativním vztahům. Na druhou stranu i u nich se objevuje dilema a zvažují, jak moc jsou ochotni vzdát se svých vlastních zájmů a individuality ve prospěch vztahu (Bartošová, 2006).

Vzhledem k odmítavému postoji k alternativním vztahům tedy věřící upřednostňují příklon k víře a vztah k Bohu jako způsob vyrovnání se se samotou a jako jeden ze zdrojů

podpory v jejich životě. Ve výzkumu Bartošové, která se zaměřila na sebereflexi fenoménu singles u věřících, vyjádřili single respondenti čtyři hlavní postoje a způsoby adaptace na svůj současný stav. Byly to: 1. obviňování Boha, 2. Bůh jako partner, 3. Bůh jako alternativní zdroj štěstí, 4. Bůh jako útočiště. Vztah k Bohu hrál tedy významnou roli v procesu smířování se s těžkými chvílemi v životě. V prvním případě slouží Bůh jako ventil negativních emocí, v druhém případě je náhradou za partnerský vztah. Víra také dává pocit určitého smyslu v každém okamžiku a přináší tak štěstí. Díky tomu jsou tito singles spokojeni se svým životem a nesoustředí se na svou samotu. Poslední možností je chápání Boha jako opora a útočiště, kam se uchýlit v těžkých chvílích (Bartošová, 2006).

2.7 Výhody a nevýhody životního stylu singles

Za výhodu single způsobu života lze považovat svobodu, otevřenost novým zkušenostem a větší rozvoj nezávislosti. Dále potom větší výkonnost, jelikož člověk má možnost zaměřit se plně na vlastní cíl a věnovat mu veškerou energii. Součástí samostatného bydlení je přirozeně větší soukromí, neomezované dalším členem domácnosti (Vágnerová, 2007).

Žít po určitou dobu v osamění je v některých životních okamžicích přínosné. Možnost dozrát a ujasnit si priority svého směřování v oblasti intimity, může představovat moratorium dospělého věku (Vágnerová, 2007). Jiný příklad uvádí Mlčoch (2008). Po ukončení vážného vztahu není snadné se vzpamatovat a někdy je potřeba dlouhá doba, aby si v sobě člověk urovnal v hlavě, čím prošel, pochopil to a uvědomil si, jaký život chce žít dál.

Život samostatného jedince má i svá rizika. Žije-li člověk dlouho sám, může se stát výrazně egocentrickým a zafixovat si určité osobnostní vlastnosti a styly chování, které znesnadňují budoucí soužití, respektive jakoukoli spolupráci. Jedinec je stále méně ochotný přizpůsobovat se partnerovi tím, jak si navykl na vlastní, ničím neomezovaný životní styl. Zvyšuje se riziko osamělosti a sociální izolace v rámci vlastní generace, protože její příslušníci postupně vstupují do manželství. Život bez partnera může omezovat v oblasti sociálních kontaktů a pro jedince může být obtížné najít místo ve společnosti tvořené převážně páry. S odkládáním partnerství vzniká také riziko ztráty příležitostí k uzavření manželství a založení rodiny (Vágnerová, 2007).

Za výhodu bývá považováno větší množství a různorodost sexuálních kontaktů. Avšak v průzkumu organizace RSW se respondenti vyjadřovali naopak. Hovořili spíše o

nedostatku sexuálních příležitostí a za problém to označila polovina respondentů (RSW, 2005, in Drotován & Bleha, 2008).

Sporné je také téma osamělosti. Osamělost považovali za největší negativum participanti průzkumu britské organizace Parship z roku 2006. Naopak v průzkumu RSW vidí osamělost jako negativní stránku pouze 8% respondentů (in Drotován & Bleha, 2008).

3 Hodnoty a hodnotová orientace

S pojmem hodnota se setkáváme téměř všude, ať už v mnohých vědních disciplínách, tak v každodenním životě. Hodnota jako taková nestojí osamoceně, ale je determinována jinými hodnotami a sama determinuje ostatní hodnoty. Proto je nutné hovořit o souboru vzájemně provázaných hodnot. Upřednostňováním některých hodnot před jinými se vytváří hodnotová orientace. Určení hodnot je důležité pro pochopení aktuálního a budoucího jednání jedince, jeho životní filozofie a orientace do budoucna. Podle psychologických výzkumů patří hodnoty mezi stabilnější prediktory chování než například postoje (Cakirpaloglu, 2004).

3.1 Vymezení pojmu hodnota

Hodnota představuje specifickou psychickou kategorii, která tvoří poměrně stabilní strukturu osobnosti významnou pro realizaci člověka. Představuje přesvědčení o dobrém nebo prospěšném a naopak také o špatném a nežádoucím, které reguluje individuální i skupinovou aktivitu. V porovnání s ostatními strukturními prvky osobnosti se hodnota zdá být tím nejobecnějším psychickým činitelem veškerého individuálního prožívání a jednání. Příbuzné pojmy vztahující se k hodnotám, jako jsou postoje nebo normy, nelze zaměňovat, jelikož se vztahují ke konkrétním obsahům (Cakirpaloglu, 2004).

Schusterová (2008) uvádí, že většina autorů se shoduje ve vymezení hodnot jako hluboko zakořeněných, abstraktních motivů, které řídí, ovlivňují a vysvětlují postoje, názory, normy a konání lidí. Hodnoty považují za kognitivní struktury a někteří zdůrazňují také propojení s emocemi. Mezi těmito autory jsou například Rokeach, Schwartz a Bilsky.

Jiné definice zdůrazňují především význam hodnot pro společnost a regulaci skupinové aktivity. Hodnoty a přesvědčení totiž tvoří součást skupinového vědomí, které podporuje kontinuitu a přetrvání každé kultury a společnosti. V této souvislosti mají

hodnoty normativní charakter, neboť představují určité společenské standardy, kterými se lidé řídí (Cakirpaloglu, 2004).

3.2 Hodnotová orientace

Základem pro hodnotovou orientaci je soubor a systém přijatých, uznávaných a preferovaných hodnot. Samotná hodnotová orientace je potom určitým uspořádáním hodnot vyjadřujícím, čemu dává člověk v životě přednost a co považuje za významné.

Hodnotový systém si člověk utváří dlouhodobě v průběhu socializace sám na základě vlastních zkušeností, prožitků a svých vlastností. Zároveň je ale vytváření hodnotové orientace jedince pod silným vlivem hodnotových orientací jeho nejbližšího okolí, jiných osob (např. jeho vzorů, pod vlivem masmédií) a systému hodnot uznávaných a preferovaných v celé společnosti (Duffková et al., 2008).

Podoba hodnotové orientace není u člověka absolutně stálá a neměnná. Jedinec v procesu životní aktivity získává stále nové zkušenosti, setkává se s novými hodnotami, odhaluje nové možnosti a volí mezi nimi. Umístění jednotlivých hodnot na žebříčku se tak v průběhu času může mírně proměňovat. Něco se v životě stává o trochu důležitějším, něco o trochu méně významné. Větší a zásadnější změny se mohou objevit v souvislosti s prožitím traumatizujícího zážitku, životního zlomu nebo po radikální změně v životních podmínkách (Duffková et al., 2008).

3.3 Konflikt hodnot

Koncepce toho, co je žádoucí, jsou spolu v různých vztazích. Někdy se částečně překrývají, doplňují, jindy se naopak zčásti nebo zcela vylučují. V takovém případě se jedná o konflikt hodnot.

Někdy se jedinec dostává do situace, v níž jsou aktivovány hodnoty, které jsou ve vzájemném konfliktu. Jiným důvodem může být to, že vylučující se hodnoty jsou dlouhodobě řazeny na přední místa v hierarchii. S konfliktem je potom spojená nerozhodnost, nejistota a ambivalentní postoje (Hnilica, 2000).

Podle Hnilicova zjištění má dopad na kvalitu života konflikt hodnot lásky a sebeurčení. Jejich protikladnost spočívá ve vylučujících se principech, jimiž jsou na jedné straně svoboda, nezávislost, samostatnost a na druhé straně vzájemnost, závislost, odpovědnost, nutnost přizpůsobit se. Konflikt je spojen s frustrací a ambivalencí v hodnocení nejrůznějších aktivit, například trávení volného času. Jedinci, kteří kladou na

přední příčky hodnotové hierarchie lásku a zároveň sebeurčení jsou dle výzkumu se svými životy méně spokojení, méně často prožívají kladné emoce, trpí o něco častěji poruchami spánku, požívají více alkoholu a více kouří, častěji si stěžují na bolesti a jsou celkově méně spokojeni se svým zdravím než ostatní (Hnilica, 2000).

Jelikož výzkumný soubor tvořili studenti vysoké školy, Hnilica (2000) polemizuje nad specifičností této dvojice hodnot a nevyklučuje, že konflikt lásky a sebeurčení je specifický pro skupinu univerzitních studentů a že se s ním lze setkat právě v období mladé dospělosti, které je spojené s utvářením profesní identity a autonomie a s uzavíráním dlouhodobějších partnerských vztahů.

3.4 Vývoj a změny hodnot

Jak vyplývá z výše uvedeného, na vývoji hodnot se podílí současně socializace, zrání a také procesy, které souvisejí s vnitřní dynamikou systému hodnot. Hnilica (2007) uvádí tři základní modely výkladu změny a vývoje hodnot. Jsou jimi model kohort, model historických událostí a model zrání.

Model kohort vychází z předpokladu, že kohorta, jakožto skupina jedinců v rámci určité populace, prochází klíčovými životními etapami ve stejném věku. Proto jsou si hodnoty jedinců v kohortě vzájemně podobné. Rozdíly mezi kohortami jsou vysvětlovány vlivy sdílených zkušeností, ne zráním.

Historická událost je významná událost, která zasáhla pouze některé kohorty, nebo všechny kohorty, ale každou v jiné etapě. Hodnoty lidí se v tomto modelu mění pouze vlivem těchto událostí.

Interakcí předchozích dvou modelů vzniká model, který předpokládá, že historické události působí silněji na některé kohorty než na kohorty jiné. Například Rokeach (1974, in Hnilica, 2007) zjistil, že ke změně hodnot nedochází u všech věkových skupin rovnoměrně. Tyto změny závisí na věku. K největším změnám dochází u nejmladších a naopak.

Inglehart (1997, in Schwartz, 2006) zase ukázal, že starší lidé dávají větší přednost materialistickým než postmaterialistickým hodnotám oproti mladým lidem. Interpretoval to jako efekt kohorty. Nižší priorita materialistických hodnot u mladších kohort je způsobena vzrůstající ekonomickou prosperitou a bezpečím, které mnoho národů zažívá v posledních padesáti letech. Tudiž jak se snižují existenciální rizika a závislost na

primárních skupinách, lidé se stávají více individualističtí a kladou větší důraz na stimulaci, hédonismus, samostatnost a menší na bezpečí, tradici a konformitu.

Podle modelu zrání jsou příčiny změn hodnot způsobeny procesy zrání. Příslušníci stejných věkových skupin budou mít stejné hodnoty nezávisle na příslušnosti k určité kohortě a na historických událostech (Hnilica, 2007). Význam hodnot s věkem roste především u hodnot rodiny, být užitečný druhým, politická angažovanost, zdraví a mír. Hodnota lásky a životního partnera s věkem klesá, ale zároveň komplementárně k tomu stoupá hodnota rodiny a dětí (Sak, 2000).

Nejrealističtější, ovšem současně prakticky netestovatelným, modelem se zdá být integrace všech tří faktorů, tzn. rozdílů mezi kohortami, historických událostí a zrání.

3.5 Teorie hodnot

V další části se věnuji uceleným teoriím hodnot. Začátky studia hodnot jsou spjaté se jménem Eduarda Sprangera, který považoval hodnoty za celoživotní cíle. Předpokládal, že existuje šest hodnotových orientací, které v různé míře podmiňují různé formy přežívání a chování lidí, a u každého člověka jsou jinak proporcionálně zastoupené. Systém hodnot je dle Sprangera hierarchický. Nejnižší postavené jsou ekonomické hodnoty, protože závisí vždy na jiných hodnotách, kterým slouží. Nad nimi jsou umístěné hodnoty teoretické a estetické, nad nimi stojí politické a dále sociální hodnoty. Nejvyšší pozici zastávají hodnoty náboženské. Toto ideální uspořádání však může být v životě lidí různě aplikované (in Schusterová, 2008).

Sprangerovo pojetí hodnotové orientace je v současné době již překonáno. V literatuře jsou nejvíce zmiňovány obvykle dva modely hodnotové orientace a to hierarchický model Rokeache a kruhový model Schwartze, o kterých se podrobněji zmíním. Významnými odborníky zabývajícími se hodnotovými preferencemi jsou též Geert Hofstede a Ronald Inglehart.

Milton Rokeach velice přispěl k porozumění hodnotových systémů. Vyslovil základní předpoklady o původu, funkcích a fenomenologické povaze hodnot. Jeho koncepce předpokládaly, že hodnoty jsou univerzální, transsituační a hierarchicky uspořádané podle relativní důležitosti (Mayton, Ball-Rokeach, & Loges, 1994).

Rokeach (in Cakirpaloglu, 2004) dělí hodnoty na instrumentální a terminální. Ty jsou ve vztahu dynamických interakcí. Terminální hodnoty určují aktuální a budoucí cíle jedince. Tyto cílové (terminální) hodnoty lze realizovat pomocí určitých způsobů chování

(instrumentálních hodnot) lépe než jinými způsoby chování. Může také dojít k transformaci instrumentální hodnoty v cílovou. Je-li zvolený způsob chování účinný, může se osamostatnit a stát se autonomním cílem určujícím působení jedince.

Podle Rokeache (in Schusterová, 2008) má na konkrétní podobu hierarchie vliv interakce osobnosti a kultury. Pro měření hodnotových preferencí vyvinul tento autor metodu, která se jmenuje Rokeach Value Survey (RVS). Obsahuje dva seznamy hodnot - 18 cílových a 18 instrumentálních. Úkolem člověka je seřadit tyto hodnoty podle osobního významu, který pro něj mají.

Seznam hodnot byl vytvořen na základě předpokladu, že všichni lidé mají stejné hodnoty, jen v jiné míře. Přesto podle některých autorů není kompletní. Braithwaite a Law (1985, in Schusterová, 2008) identifikovali čtyři hodnotové typy, které podle nich chybí v seznamu hodnot. Jsou to fyzický rozvoj a well-being, individuální práva, šetrnost a bezstarostnost. Dále byl Rokeach kritizován například za to, že jeho metoda nezahrnuje sociální spravedlnost. S tou následně pracoval Feather a zkoumal vztah hodnot a spravedlnosti. Navíc Feather (1986, in Schusterová, 2008) navrhoval, aby měl respondent možnost hodnotit důležitost hodnoty pomocí ratingové škály, která by měla pozitivní i negativní pól. Podle něj mohou mít některé hodnoty pro některé lidi také negativní význam.

Navzdory kritikám je metoda RVS dodnes poměrně oblíbená a používaná v mnohých odborných studiích a Rokeachovy myšlenky a přístup se staly základem pro práce mnoha autorů. V České republice tento přístup využili například Řehan a Cakirpaloglu (2000) při ověřování vztahu mezi sociálním původem a strukturou hodnot u lidí vstupujících do produktivního života.

Druhým významným autorem je Schwartz (2012), který identifikuje deset motivačně rozlišných typů hodnot a specifikuje dynamické vztahy mezi nimi. Výsledky z různých zemí naznačují, že existuje univerzální organizace lidské motivace, protože hodnoty jsou v různých kulturách strukturovány podobným způsobem.

Schwartzova koncepce hodnot je založená na šesti hlavních znacích. Hodnoty (1) jsou přesvědčení (2) vztahující se k žádoucím konečným stavům nebo způsobům chování, (3) které přesahují specifické situace, (4) rozhodují o výběru nebo hodnocení chování a událostí, (5) jsou seřazeny podle relativní důležitosti vůči sobě navzájem a (6) kompromis mezi příslušnými soupeřícími hodnotami určuje výsledné jednání. Takto chápané hodnoty

se liší od postojů v jejich obecnosti a abstraktnosti a v jejich hierarchickém uspořádání (Schwartz, 2012).

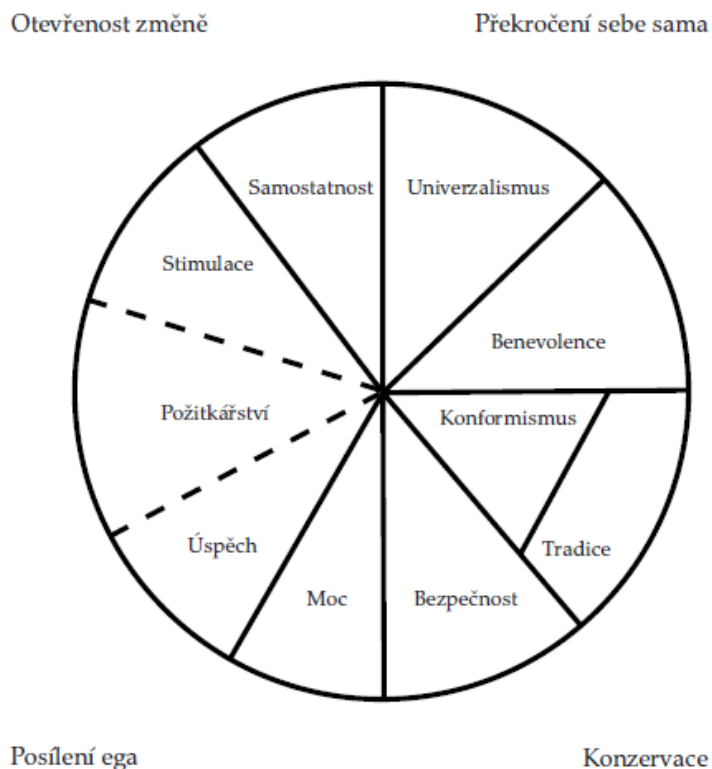
Výše uvedené rysy náleží všem hodnotám. Co je od sebe odlišuje, je typ cíle nebo motivace, kterou vyjadřují. Níže uvádím ve stručnosti jejich popis:

- Sebeřízení. Definujícím cílem je nezávislost myšlení a výběru jednání, kreativita a zvědavost.
- Stimulace. Motivačním cílem je vzrušení, potřeba zažívat nové věci a výzvy v životě.
- Požitkářství. Cílem této motivace je požitek, rozkoš, smyslové uspokojení.
- Úspěch. Definujícím cílem je osobní úspěch. Ten se projevuje prostřednictvím schopnosti posuzované podle sociálních standardů.
- Moc. Zde je hlavním cílem dosažení sociálního statusu a prestiže, kontroly nebo dominance nad lidmi a zdroji. Moc musí být považovaná za hodnotu, jelikož určité rozdělení společenského postavení je nutné pro fungování institucí.
- Bezpečí. Motivačním cílem je bezpečnost, harmonie a stabilita sebe sama i společnosti a vztahů.
- Konformita. Hlavním cílem je sebekontrola v jednání, zálibách a popudech, kdy je pravděpodobné, že by mohly znepokojit nebo ohrozit ostatní a porušit společenská očekávání nebo normy.
- Tradice. Definujícím cílem tradičních hodnot je respekt, oddanost a přijetí zvyků a ideálů, které jsou uznávány jednotlivými kulturami nebo náboženstvím.
- Benevolence. Motivačním cílem je chránit a zajišťovat prosperitu lidí, se kterými se člověk často setkává. Vychází z potřeby afiliace a potřeby fungující skupiny.
- Univerzalismus. Cílem tohoto typu hodnoty je pochopení, uznání, tolerování a ochrana prosperity všech lidí a přírody (Řeháková, 2006).

Původní verze hodnotové teorie (Schwartz, 1992) nastínila možnost, že by spiritualita mohla být další univerzální hodnotou. Nicméně spiritualita neprokázala konzistenci napříč kulturami a byla vypuštěna z teorie navzdory svému potenciálnímu významu v mnoha společnostech (Schwartz, 2012).

Schwartz navrhl kruhovou strukturu hodnot, která je zobrazena na obrázku č.1. Znázorňuje celkový vzorec uspořádání vzájemných vztahů. Hodnotové oblasti, které jsou umístěny v kruhu vedle sebe, spolu korelují kladně a jsou kompatibilní, zatímco protilehlé

oblasti se vylučují a korelují spolu záporně (například následování typu úspěchu může narážet na hodnotu benevolence). Tradice a konformita jsou zasazeny do jednoho klínu, protože sdílí stejný široký motivační cíl (podřízení sebe ve prospěch sociálním očekáváním).

Obrázek č. 1. Teoretický model vztahů mezi deseti motivačními typy hodnot (Řeháková, 2005)

Hodnoty jsou organizované podle dvou bipolárních dimenzí a vytvářejí tak čtyři hodnotové typy vyššího řádu. První dimenze - otevřenost ke změně vs. konzervace - zachycuje konflikt mezi hodnotami, které zdůrazňují nezávislost myšlení, jednání a pocitů a připravenost na změnu (samostatnost, stimulace) a hodnotami, které kladou důraz na pořádek, podřízení, zachování minulosti a odpor ke změně (bezpečnost, konformita, tradice). Druhá dimenze - posílení ega vs. překročení sebe sama - vyjadřuje konflikt mezi hodnotami, které zdůrazňují obavy o blaho a zájmy jiných (univerzalizmus, benevolence) a hodnotami, které kladou důraz na jednání ve prospěch vlastního úspěchu a dominance nad ostatními (moc, úspěch). Hedonismus sdílí prvky otevřenosti ke změně a posílení ega (Schwartz, 2012). Hodnoty původně chápané jako sloužící kolektivním zájmům jsou v současném modelu umístěny v pravé části, individualistické hodnoty vlevo (Řeháková, 2006).

Schwartz vyvinul dvě metody k měření struktury hodnot. První nástroj je znám jako Schwartzovo zjišťování hodnot (Schwartz Value Survey), kde respondenti hodnotí důležitost každé hodnotové položky jako vedoucí princip v životě na devíti bodové škále. Druhá metoda je Dotazník hodnotových portrétů (Portrait Values Questionnaire). Obsahuje krátké popisy lidí a respondenti hodnotí, jak moc jsou jim tyto osoby podobné.

Podle zjištění Rokeache i Schwarzte jsou některé hodnoty stále řazeny na přední nebo poslední místa v hierarchii. Hodnoty, které jsou nejdůležitější v mladém dospělosti, jsou současně těmi, které zůstávají na předních místech po celý život. Podle Evropského sociálního výzkumu (2002-2003) jsou to hodnoty z oblasti univerzalizmu, benevolence a sebeurčení. Naopak nejméně důležité jsou moc a stimulace (Hnilica, 2007).

Ovšem od počátku systematického zkoumání hodnot se dochází ke zjištění, že se hodnoty celých společností stávají v průběhu let stále individualističtějšími. Zároveň jsou mladší kohorty vždy individualističtější, liberálnější, postmaterialističtější než kohorty starší. Ty jsou naopak konzervativnější a kolektivističtější (Hnilica, 2007).

3.6 Hodnoty jako základ alternativního životního stylu

Jak již bylo zmíněno, pro zkoumání životního stylu jsou zásadní také hodnoty a hodnotová orientace. Preferované hodnoty mají často pro životní styl profilující funkci. Tento vliv je nejzřetelnější u alternativních životních stylů. Pojem alternativní životní styl lze chápat jako protiklad konvenčního či konformního životního stylu, který převažuje ve společnosti a je spojován s dodržováním a uznáváním stanovených hodnot a zásad (Duffková et al., 2008).

Alternativní styl je záležitostí subjektivní volby. Toto rozhodnutí je ovlivněno objektivními podmínkami a v rámci těchto životních podmínek si jedinec volí, zda bude žít životním stylem většiny, nebo se rozhodne pro odlišný životní styl. V pozadí za dobrovolným rozhodnutím pro určitý alternativní životní styl pak stojí zpravidla hodnoty, kvůli nimž je člověk ochoten podstoupit větší či menší rizika, například nesouhlas ze strany svého okolí (Duffková et al., 2008).

Podle van de Kaa (1994, in Šťastná & Palonciová, 2011) jsou změny v rodinných strategiích založeny právě na změně hodnotového systému a na změně životních preferencí, které se pak odrážejí ve skutečném chování. Tyto změny tedy možná způsobují i rozšíření singlovství jako alternativy k většinovému životnímu stylu – životu v partnerství. Základem nových hodnot je sekularismus a individualizace. Důraz je nyní

kladen na postmaterialistické hodnoty, jako je svobodné rozhodování jedince, účast na veřejném životě, kvalita života a životního prostředí.

Schwartzová se v 70. letech věnovala výzkumu životních stylů amerických single žen a mužů. Identifikovala šest různých stylů, na které můžeme pohlížet i z hlediska hodnot. Prioritu pro ně má například pomáhání druhým, osobnostní růst, přátelé a koníčky nebo práce.

Tyto životní styly vypadají tedy takto:

- Pomáhající: tito singles se zaměřují na pomáhání a podporování ostatních, mají práci v pedagogických a pomáhajících profesích.
- Pasivní: tráví mnoho času sami, mají malou účast na sociálním životě a více negativních názorů na život.
- Aktivní: svůj život soustředí okolo politické a komunitní angažovanosti.
- Individualistický: kladou důraz na autonomii a osobnostní růst, usilují o nezávislost, svobodu a soukromí, věnují se spíš samotářským činnostem.
- Sociální: tito mají naopak bohatý sociální život, přátelé mají prioritní postavení, jsou také angažovaní v organizacích, rodinném životě a zálibách.
- Profesionální: svůj život soustředí okolo práce a většinu svého času investují do své kariéry (Schwartz & Scott, 2010).

Takovéto rozdělení však v reálném životě úplně neplatí, mnohé aktivity singles se většinou překrývají. Podstatné je, že ústředním cílem života není vlastní rodina nebo vážný partnerský vztah.

3.7 Hodnoty singles

Považujeme-li tedy životní styl singles za alternativní, dá se také předpokládat, že hodnoty skupiny singles se odlišují od hodnot ostatních skupin. Srovnáme-li preference hodnot z hlediska rodinného stavu, celkem logicky představuje rodina a děti pro manžele vyšší hodnotu než pro svobodné. Naopak pro singles má větší význam hodnota přátelství. U manželů význam přátelství klesá, jelikož sezdaní uspokojují sociabilní potřeby z velké části v rodině. Lásky má větší význam pro svobodné. U manželů se totiž transformuje do hodnoty rodina a děti. Také se ukazuje, že zatímco svobodní více preferují seberealizaci, ženatí více kladou důraz na sociální a ekonomické jistoty (Sak, 2000).

Německá psychologka Beate Küpper ale mezi nezadanými lidmi a lidmi žijícími v párech nenalezla rozdíl, co se hodnot týče. Vyzpovídala 167 dospělých ve věku mezi 25

a 45 lety, z nichž polovina byli singles žijící osaměle nejméně dva roky, a tázala se na obecné hodnoty, které dotyční vyznávají, například o jejich smysl pro rodinu, vnímání rolí muže a ženy, touhu po dětech, vnímání důležitosti profese a pracovního úspěchu, plány do budoucna apod. Ukázalo se, že ve vztahu k těmto fenoménům nebyly mezi respondenty podstatné rozdíly s jedinou výjimkou. Singles měli výrazně vstřícnější postoj k netradičním formám rodinného soužití a významně častěji odmítali tradiční formu rodiny (in Labusová, 2007).

3.7.1 Postoje k manželství a partnerství

Změna v přístupu k rodinnému životu je v současné české společnosti reflektována v hodnotách a postojích mladé generace. Mladí lidé demonstrují, že jejich hodnoty a životní styl jsou rozdílné, než měli jejich rodiče. Češi dnes považují tradiční obsah manželství - vzájemnost, výlučnost a porozumění - za méně důležité než třeba ostatní postkomunistické státy střední Evropy. Manželství je spíš bráno jako instituce, která limituje osobní svobodu, zabíjí romantiku ve vztazích a tím vyvolává pohrdání. Manželství je také stále spojováno s ideou, že je to nástroj k početí dítěte, což nemusí být viděno vždy pozitivně (Černý, 2003). Tyto důvody mohou podporovat fenomén singles, který je spojován hlavně v očích mladých se svobodou a individuálním úspěchem. Manželství ztratilo do určité míry svou důležitost.

Výzkumy postojů v České republice ještě před několika lety ukazovaly, že většina nejmladší generace pokládá život v manželství stále za nejsprávnější formu rodiny. Takové výsledky přinesl například projekt Mladá generace 1997 (Fialová, Hamplová, Kučera, & Vymětalová, 2000). Průzkum byl zaměřen na svobodné lidi ve věku 18-30 let. Klíčovou otázkou bylo, do jaké míry se alternativní formy partnerství stávají konkurencí manželství a zda jim mladí lidé dávají ve svém životě přednost. Přímou do legitimního manželství chtěla podle výsledků vstoupit pouze zhruba pětina mladých lidí. Asi dvě třetiny chtěly nejprve žít v nesezdaném soužití na zkoušku a teprve potom uzavřít sňatek. Přibližně desetina plánovala trvalé nesezdané soužití po celý život a minimální podíl nehodlal hledat trvalého partnera vůbec (2,2%). To znamená, že téměř 90% mladých lidí předpokládalo, že v budoucnu vstoupí do manželství (Hamplová, 2000). Šetření, provedená v současnosti, by mohla přinést odlišná zjištění.

Výhody manželství jsou založeny na tradičních hodnotách, jako je naplnění touhy založit rodinu a mít děti, možnost spolehnout se na partnera, hlubší emocionální prožitky, stabilní emoční pouto, bezpečí apod. Takové hodnoty člověka přitahují. Někdy jsou ale

společností tak vyzdvihovány, že to některé lidi odrazuje a vyvolává to v nich odpor (Halás & Formanová, 2010). Svoboda je dnes vnímána jako vyšší hodnota než stabilita (Dudová & Vohlídalová, 2007).

S postoji ke vztahům souvisí hodnotová orientace, jak ukázal výzkum Poortmanové a Liefbroera (2010). Singles, kteří si vysoce cení autonomie nebo silně zdůrazňují postmaterialistické hodnoty, se více kloní k méně závazným vztahům a formám rodiny. Naopak méně podporují manželství, než single lidé uznávající konformitu a materialistické hodnoty. Být single může být tedy atraktivní volbou pro vybranou skupinu liberálně smýšlejících lidí. Druhým významným prediktorem postojů je věk. Čím jsou singles starší, tím pozitivnější postoj mají k singlovství a volnějším vztahům. V pozdní dospělosti se partnerství stává méně důležité a méně romantizované.

Jaké kvality a charakteristiky preferují lidé u potenciálního romantického partnera? Nejen osobnostní rysy, ale jsou to právě také hodnoty, které chce člověk poznat při hledání protějšku. Hodnoty navíc mohou nést důležité informace, které současné rysy ne (mladý muž, který momentálně nemá velký majetek, může být víc atraktivní, jestliže vyznává hodnotu finančního úspěchu v budoucnosti). Vyznávané hodnoty tedy mohou poskytnout vodítko pro současný charakter i pro budoucí potenciál člověka (Sheldon, 2007).

Sheldon (2007) zjistil, že muže i ženy přitahují spíše intrinsické hodnoty jako emoční intimita, pomáhání druhým a osobnostní růst než hodnoty extrinsické, v tomto případě finanční úspěch, status/sláva a atraktivita. Ženy je navíc rozlišují mnohem víc. To koresponduje se zjištěním Feingolda (1992, in Sheldon, 2007), že ženy preferují zralejší a na spolupráci orientované osobnostní charakteristiky. Ne všechny extrinsické hodnoty jsou ale hodnoceny stejně, když jde o volbu mužského protějšku. Ženy přisuzují větší význam (oproti mužům) hodnotě finančního úspěchu u potenciálního partnera, ale méně než muži si cení uznání a atraktivitu. Z evolučního pohledu je to kvůli důležitosti budoucích zdrojů zabezpečení. Muži zase více hledí na vzhled. Jednotlivá pohlaví se tedy z hlediska evolučního liší v preferenci hodnot u potenciálního partnera, avšak zároveň Sheldon (2007) zjistil, že lidé hledají u druhého také hodnoty, které sami vyznávají.

Výše uvedený výzkum koresponduje i se zjištěním o představě ideálního partnera mladých lidí v České republice. Podle Vymětalové (2000) považuje mladá generace za nejdůležitější hodnoty u ideálních životních partnerů dobrý vztah k dětem, smysl pro rodinný život, zodpovědnost a poctivost, dobré vychování a tolerantnost. Hodnoty individualizace a soutěživost se objevovaly až v druhé polovině škály výběru. Ženy chtějí

od mužů rozhodnost, úspěšnost v zaměstnání, ctižádostivost a dobré finanční a hmotné zázemí. Muži naopak častěji očekávají pěkný vzhled (Možný, 2006).

3.7.2 Další hodnoty

Vedle rodinných hodnot má pro mladou generaci velký význam i úspěch v pracovní sféře života. Ve výzkumu Mladé generace považovalo více než tři čtvrtiny mladých mužů i žen za velmi důležité mít zajímavou a užitečnou práci. Žít pro rodinu a děti bylo prioritou spíše pro ženy, a to zvláště ty se základním vzděláním. V průměru ale považovaly rodinu za velmi důležitou tři čtvrtiny všech dotázaných žen. Ovšem mladé, svobodné, vysokoškolsky vzdělané ženy nepovažovaly rodinu a děti za absolutní životní prioritu. V tom se shodovaly s postojem mužů, kteří se k tomuto postoji přiklonili přibližně ze dvou třetin. Pro mladé muže představují profesionální dráha a finanční zabezpečení velmi důležité životní okolnosti (Kučera, 2000).

Na předních místech v důležitosti se u mužů vyskytovalo ještě mít hodně peněz a dobře si žít, mít úspěch a čas na vlastní zájmy a koníčky, u mladých žen potom ještě klidný život bez rizik a napětí (Kučera, 2000).

Kromě budování kariéry je velká hodnota také přikládána poznávání a cestování. Mladí lidé, kteří ukončí proces vzdělávání, se nechtějí okamžitě usadit. Nejsou také ještě připravení pro změnu životního stylu, jelikož jsou si vědomi, že manželství a partnerství s sebou nese velký závazek. Nelíbí se jim míra závazku, který partnerství vyžaduje, aby vůbec fungovalo (Kenyon & Heath, 2001).

Určitý vhled do hodnot nám může poskytnout také výzkum Haškové a Vohlídalové (2014), které se zaměřily na pojetí singlovství u mužů. Existuje část singles, kteří kladou důraz na potřebu nezávislosti a svůj čas chtějí věnovat své práci. Singlovství spojují s otevřenými možnostmi a schopností flexibilně reagovat na nové příležitosti. Zahájení partnerského a rodinného života odkládají do budoucnosti. Druhá část popisuje svou nezadanost v termínech omezených možností. Jsou to především muži s nižším vzděláním a nižší a často nejistou pozicí na pracovním trhu. Tito muži však odmítají honbu za kariérou a majetkem a důležité jsou pro ně jiné hodnoty. To jim ale zpětně může bránit v navazování partnerství, protože tím mohou být pro ženy méně atraktivní. Je zřejmé, že i mezi singles jsou rozdíly. Odlišuje je postoj k práci, volnému času a potřeby nezávislého rozhodování. Do oblasti hledání partnera však vstupují i další věci.

V současné době nabývá na významu životní prostředí. Existuje skupina „zelených singles“, kteří se hlásí k environmentálním hodnotám, a jejich snahy o ekologicky příznivé

chování ovlivňují výběr partnera. V rámci svého životního stylu se snaží žít šetrně, přestože velká část z nich žije v samostatné domácnosti. Inklinují k vegetariánství či veganství, ke sdílení předmětů, samozásobitelství a nižší spotřebě. Absence rodinných závazků jim dovoluje plně se věnovat aktivitám, které jsou podle nich příznivé životnímu prostředí a vedou k jeho zachování. Zároveň jim umožňuje i svobodnou volbu zaměstnání bez ohledu na časovou náročnost a výdělek. Pro mnohé z těchto singles je pak klíčové nalézt podobně hodnotově orientovaného partnera, který by byl ochoten přijmout jejich životní způsob (Kala, 2013).

Takovéto výzkumy naznačují, že hodnoty jsou významným limitujícím faktorem při hledání partnera. Proto se i já chci v následující praktické části zaměřit na hodnotovou orientaci singles.

VÝZKUMNÁ ČÁST

4 Výzkumné cíle a otázky

Fenomén singles je dnes už poměrně dobře známým jevem. Souvisí s proměnou rodiny a partnerských vztahů. Někteří tento jev pokládají za přeceňovaný. Ovšem faktem zůstává, že zakládání rodiny se odsouvá, domácností jednotlivců přibývá, a proto je důležité se tímto tématem zabývat. Jak bylo uvedeno dříve, rozšíření singlovství někteří autoři spojují se změnami v postmoderní společnosti a proměnou hodnot. Postupný posun v hodnotách, zaznamenaný v minulých letech, má, zdá se, vliv na podobu partnerství a jeho různých forem.

Cílem tohoto výzkumu je prozkoumat nejdůležitější hodnoty a hodnotovou orientaci současných singles a najít specifické aspekty související s jejich životním stylem. Je možné, že existuje propojení mezi životním stylem a hodnotami, proto se snažím porozumět důvodům pro volbu života bez partnera. Pozornost je také věnována vlivu osobnosti, rodinného zázemí a obecně oblasti vztahů.

Na základě výzkumného cíle jsem zformulovala následující výzkumné otázky:

1. Jaké aspekty specificky souvisejí s životním stylem singles?
2. Jaká je hodnotová orientace lidí žijících jako singles?
3. Jaké hodnoty považují singles za důležité v oblasti osobního a pracovního života?
4. Jaké jsou vztahy (rodinné, přátelské, popř. partnerské) a rodinné zázemí singles?

5 Metodologie výzkumu

5.1 Typ výzkumu

Ve studii jsem využila **kvalitativní přístup**, který umožňuje hlubší porozumění fenoménům v rámci určitého kontextu. Tyto fenomény jsou jedinečné a neopakovatelné a lidé je mohou vnímat velmi odlišně. Zkoumané fenomény se odehrávají v procesu, který je třeba respektovat, a jejich dynamika se vlivem různých faktorů proměňuje. Znakem tohoto přístupu je také reflexivní povaha, protože výzkumník se spolupodílí na procesech, které zkoumá. Určitým způsobem je ovlivňuje a zároveň je jimi také ovlivňován (Miovský, 2006).

Kvalitativní výzkum se provádí pomocí delšího a intenzivního kontaktu s terénem nebo situací skupiny jedinců. Hlavním úkolem je objasnit, jak lidé v daném prostředí a situaci chápou, co se děje, proč jednají určitým způsobem a jak organizují své všednodenní

aktivity a interakce. Protože však výzkumník pracuje s omezeným počtem jedinců, nelze výsledky jako takové zobecňovat (Hendl, 2005).

Kvalitativní přístup je považován za pružný typ výzkumu. Na začátku je vybráno téma a určeny základní výzkumné otázky. V průběhu výzkumu ale mohou být otázky modifikovány či doplňovány. Sběr dat a analýza probíhají současně, výzkumník stále přezkoumává svá data vzhledem k výzkumným cílům a doplňuje své poznatky (Hendl, 2005).

K upravení výzkumných otázek došlo i v této studii. Původní otázka zaměřená na osobnostní specifika singles byla nakonec zahrnuta pod první otázku jako jeden z aspektů. Jako samostatný výzkumný okruh se nezdála dostatečně nasycená. Také jsem upravovala třetí otázku zaměřenou na hodnoty v pracovním a osobním životě. Po několikerém procházení výsledků jsem ji však ponechala v původním stavu.

Tento výzkum byl proveden pomocí **fenomenologického zkoumání**. Hlavním cílem je v tomto případě popsat a analyzovat prožitou zkušenost se specifickým fenoménem, který má určitá skupina jedinců. Výzkumník se snaží vstoupit do vnitřního světa jedince a analyzuje získaná data, aby porozuměl jeho zkušenosti. Výsledkem je popis a interpretace dané zkušenosti s daným fenoménem, což umožňuje vhlédnout pro toho, kdo tuto zkušenost nemá (Hendl, 2005).

Během tvorby dat se výzkumník snaží „uzávorkovat“ své předsudky a apriorní představy. V dalším průběhu se snaží pochopit významy, které účastník přisuzuje dané zkušenosti. Potom by měl být výzkumník schopen transformovat data do popisu zkušenosti. Přitom porovnává jednotlivé části dat a vznikající kategorie a témata. Nakonec přistupuje k sepsání hloubkového popisu významů zkušenosti pro celou skupinu jedinců (Hendl, 2005).

5.2 Výzkumný soubor

5.2.1 Výběr výzkumného souboru

K výběru participantů byla použita **metoda záměrného (účelového) výběru**. Je to postup, kdy se cíleně vyhledávají účastníci podle jejich určitých vlastností. Vybrané vlastnosti či stavy (např. příslušnost k určité sociální skupině) tvoří kritéria výběru (Mioviský, 2006). Pro svůj výzkum jsem tedy cíleně vyhledávala ty jedince, kteří byli ve věku 25-40 let, byli ekonomicky samostatní a nejméně 2 roky neměli partnerský vztah. Zvolila věkové vymezení od 25 do 40 let. Je to období mladé dospělosti, kdy se

předpokládá, že lidé rozvíjejí partnerské vztahy, uzavírají manželství a zakládají rodinu. Podmínkou ekonomické samostatnosti jsem plánovala vyloučit ze vzorku studenty. Podle mého názoru se studenti od těch, co už ukončili studium, odlišují. Studentská léta jsou obdobím experimentů, zábavy, spojená s častějším střídáním partnerů. Zajímaly mě spíše důvody singlovství u starších lidí.

Postupovala jsem na základě **prostého záměrného výběru**. Z potencionálních účastníků byli vybráni pouze ti, kteří splňovali všechna kritéria a současně souhlasili se zapojením do výzkumu (Miovský, 2006). Stalo se, že jsem oslovila některé lidi, které účast ve výzkumu odmítli. Je možné, že téma pro ně bylo příliš citlivé a nechtěli o něm mluvit.

Záměrný výběr byl už také od začátku kombinován s **metodou sněhové koule** (Miovský, 2006). Během osobního setkání jsem po rozhovoru požádala participanty o další kontakty na možné účastníky. Jeden participant se do výzkumného souboru dostal na základě **samovýběru**, jelikož reagoval na mou žádost na internetu, kde jsem informovala, že tento výzkum dělám, a ptala se, zda by mi mohl někdo někoho doporučit.

Při výběru jsem se snažila dosáhnout reprezentativnosti vzorku. Zohledňovala jsem především pohlaví a věk, dále vzdělání, místo a způsob bydlení. Do výzkumného souboru bylo nakonec zahrnuto patnáct participantů. Nepodařilo se ale vyvážit vzorek z hlediska pohlaví. Muži jednoznačně převažovali. Domnívám se, že bych dokázala sestavit vzorek pouze z mužů, to ale nebylo mým záměrem. V průběhu psaní teoretické části jsem ovšem zjistila, že převaha mladých single mužů je v České republice běžná. Více single žen nalézáme především v seniorském věku (Hašková & Vohlídalová, 2014).

5.2.2 Popis výzkumného souboru

Výzkumu se zúčastnilo 9 mužů a 6 žen, celkem tedy 15 participantů ve věku 25 – 40 let. Průměrný věk souboru byl 29,7 let. Věkový průměr u žen byl 28,8 let a u mužů 30,3 let.

Definice víceméně nevylučují, že singles mají děti, proto i v mém vzorku se vyskytla participantka s dítětem. Nikdo ze zúčastněných však nikdy nebyl v manželském svazku.

Z hlediska vzdělání převažují v souboru vysokoškolsky vzdělaní lidé. Celkem deset účastníků má ukončenou vysokou školu – 5 žen a 5 mužů. Zbýlých 5 lidí vystudovalo střední školu.

Všichni dotazovaní byli v době rozhovorů zaměstnaní a pracovali v různých profesích. Mezi nimi byl například programátor, učitelka, kadeřnice, vědec, obchodní referentka nebo marketingový pracovník.

Podle velikosti bydliště je rozložení následující: 10 zúčastněných žije ve velkoměstě (tedy nad 100 000 obyvatel), 4 žijí ve městě a 1 ve vesnici. A co se týče způsobu bydlení, 8 participantů žije samostatně, kam počítám i ženu s dítětem. Pět žije formou spolubydlení a dva žijí společně s rodiči.

Důležitými sledovanými charakteristikami byla zkušenost se vztahy. Kritériem byla nezadanost minimálně 2 roky. Sedm dotazovaných splňovalo v době rozhovorů právě tyto 2 roky. Dalších sedm uvádělo, že žijí jako singles v rozmezí od 2,5 roku do 5 let. Jeden participant uvedl, že poslední vztah měl někdy během střední školy, tudíž je nezadaný přibližně 10 let. Tento muž v podstatě nikdy dlouhodobý partnerský vztah neměl. Dále jsou v souboru dva muži, kteří sice nějaké vztahy měli, ale netrvaly více jak 2 roky. Dalších osm participantů mělo zkušenost s jedním partnerským vztahem trvajícím déle než 2 roky. Jedna žena měla dva vztahy delší jak 2 roky a dvě ženy měly za svůj život tři takto dlouhé vztahy.

Pro zajímavost a dokreslení vzorku jsem se také zeptala, zda žili někdy participant i s partnerem/kou společně v jedné domácnosti. Devět lidí toto potvrdilo. Společná doba bydlení se pohybovala od třech měsíců až po sedm let.

Pro názornost uvádím přehled charakteristik v tabulce č. 2. Účastníci jsou označeni vymyšlenými jmény a řazení chronologicky podle uskutečnění rozhovoru.

Jméno	Věk	Vzdělání	Bydliště	Způsob bydlení	Počet let bez partnera	Počet vztahů delších než 2 r.	Společná domácnost (roky)
Alice	25	VŠ	velkoměsto	samostatně	2	3	1,5
Boris	27	SŠ	město	samostatně	2	1	0,5
Cyril	29	SŠ	velkoměsto	spolubydlení	2	0	1,7
David	30	VŠ	velkoměsto	samostatně	3,5	1	0,25
Edita	30	VŠ	město	samostatně	2	1	7
Filip	29	VŠ	město	samostatně	4	1	0
Gabriel	30	VŠ	velkoměsto	samostatně	4	1	0
Hana	30	VŠ	velkoměsto	samostatně	2	3	3,5
Ivana	33	VŠ	velkoměsto	spolubydlení	5	1	2
Jan	29	VŠ	velkoměsto	spolubydlení	10	0	0
Klára	29	SŠ	velkoměsto	spolubydlení	2	2	3,5
Libor	36	SŠ	velkoměsto	s rodiči	2	0	0
Martin	34	VŠ	vesnice	s matkou	5	1	1,5
Nikolas	29	SŠ	velkoměsto	samostatně	4	0	0
Olga	26	VŠ	město	spolubydlení	2,5	1	0

Tabulka č. 2 Charakteristika výzkumného souboru

5.3 Metody získávání dat

Jako hlavní metodu k získávání dat jsem zvolila **polostrukturované interview**. Takové interview má určité schéma, které vymezuje okruhy otázek. Obvykle je pak možné zaměřovat pořadí, v jakém se výzkumník okruhům věnuje. Klíčová témata a otázky, které by měly zaznít, tvoří tzv. jádro interview. K tomuto jádru se přidává množství různých doplňujících otázek, které se jeví jako smysluplné a vhodně rozšiřující původní zadání. V průběhu rozhovoru lze upravovat pořadí otázek, stejně jako drobně měnit znění a styl pokládání otázek (Miovský, 2006).

Vzhledem k výzkumnému cíli bylo stanoveno schéma s devíti tematickými okruhy. Ke každému bylo vytvořeno několik otázek a doplňujících podotázek. Celé schéma je uvedeno v příloze č. 3. Níže uvádím pouze tematické okruhy, kterých jsem se držela při dotazování.

- Osobnost
- Současný život
- Práce
- Volný čas
- Přátelé
- Původní rodina
- Partnerské vztahy
- Singlovství
- Budoucnost

Doplňkovou metodou pro získání dat byl **Dotazník hodnotových portrétů**. Dotazník hodnotových portrétů (PVQ) je varianta testu původně vyvinutá k měření hodnot u dětí a lidí, kteří neprošli západním vzděláváním. Ale dá se využít stejně dobře i u dospělých v reprezentativních národních vzorcích. Jeho výhodou je to, že je relativně krátký. PVQ obsahuje krátké verbální portréty 40 různých lidí. Každý portrét popisuje osobní cíl, aspirace nebo přání, které implicitně ukazuje na důležitost hodnoty. Respondenti odpovídají na otázku “Jak moc je Vám tato osoba podobná?” Jedinci jsou schválně dotazováni, aby srovnali portrét se sebou, ne sebe s portrétem. Srovnávání jiných se sebou směřuje pozornost pouze k hodnotově relevantním aspektům druhých (Schwartz, 2012).

Dotazník sloužil jako možný další zdroj dat a pro kontrolu validity dat z rozhovorů. Nakonec také posloužil jako odměna pro participanty, jelikož jsem každému slíbila zaslat jeho vlastní výsledky.

Rozhovory probíhaly od konce srpna 2015 do ledna 2016. S participanty jsem se sešla většinou v klidnější kavárně, restauraci nebo doma. Před samotným rozhovorem jsem všechny zúčastněné seznámila s průběhem rozhovoru a řekla, že mají možnost neodpovědět na otázku či rozhovor úplně ukončit, pokud budou chtít. Také jsem je upozornila na to, že rozhovor bude nahráván na diktafon a přepsán a zároveň je ubezpečila o anonymitě. Před zapnutím diktafonu byli participanti požádáni o informovaný souhlas. Průměrná délka rozhovoru činila 36 minut.

Po rozhovoru jsem ještě zúčastněné požádala o vyplnění Dotazníku hodnotových portrétů. Ten buď vyplnili přímo na místě, nebo si ho vzali s sebou domů a později mi ho zaslali naskenovaný. Dotazníky jsem co nejrychleji vyhodnotila a pro každého zvlášť jsem vytvořila dokument s jeho vlastními výsledky a krátkým povídáním o Schwartzově koncepci hodnot. Tento výstup byl pro participanty malou odměnou a také jsem jim nabídla zaslání své diplomové práce.

5.4 Metody zpracování dat

Jak jsem už zmínila, rozhovory s participanty byly nahrávány na diktafon. Dalším krokem tedy byla doslovná transkripce dat. Rozhodla jsem se všechny přepsané rozhovory vytisknout a dále pracovala s daty v papírové podobě. Mým úkolem bylo dát smysl shromážděným údajům.

Získaná data jsem zpracovávala pomocí **kvalitativní obsahové analýzy**. K analýze se přistupuje pomocí kódování, což znamená, že data se systematicky prohledávají s cílem nalézt pravidelnosti a klasifikovat jejich jednotlivé části. Na tento proces navazuje snaha interpretovat výsledky jako celek, aby bylo možné sepsat zprávu jako určitý příběh. Interpretace dat je také obvykle doplňována plnými citacemi částí interview (Hendl, 2005).

Kódování pomáhá data popsat. Kód je symbol přiřazovaný k úseku dat tak, aby ho klasifikoval nebo kategorizoval vzhledem k výzkumným otázkám, konceptům a tématům (Hendl, 2005). Označila jsem tedy jednotlivé úseky textu kódy a dále tyto kódy první úrovně shlukovala do smysluplných skupin podle témat. Postupným rozšiřováním a modifikováním témat jsem dospěla k systému kategorií a subkategorií. Na závěr jsem se pokusila o interpretaci údajů a vyvozování závěrů.

Dotazníky hodnotových portrétů vyplněné participanty jsem jednak klasicky vyhodnotila podle předepsaného postupu, zároveň jsem se chtěla podívat na dotazníky kvalitativně a zaměřit se na jednotlivé položky. Hlavním záměrem zařazení dotazníku byla kontrola validity dat získaných rozhovorem. Srovnávala jsem, zda si participanti ve svých odpovědích nějak neodporují, zda jejich dotazník podporuje to, o čem sami mluví v rozhovoru. Spočítala jsem, které hodnoty získaly nejvyšší počet bodů a které nejméně bodů. Nakonec jsem zjišťovala, kterým konkrétním položkám, tedy u kterých portrétů, dávají participanti nejvyšší skóre.

6 Výsledky analýzy rozhovorů

V této části se věnuji výsledkům kvalitativní analýzy rozhovorů se skupinou singles. Na základě této analýzy vznikly jednotlivé kategorie, jejichž názvy tvoří nadpisy třetí úrovně (např. 6.1.1), a **subkategorie** (v textu označeny tučně). Kategorie jsem sdružila do výzkumných okruhů, které se shodují s výzkumnými otázkami, a tvoří nadpisy druhé úrovně (např. 6.1). Subkategorie jsou doplněny o *výroky participantů*, které dokreslují výsledky a interpretace, a v textu jsou uvedeny kurzívou. Přehled okruhů, kategorií a subkategorií je uveden v tabulce č. 3.

Výzkumné okruhy	Kategorie	Subkategorie
1. Specifické aspekty životního stylu singles	Proč jsou single	Nedůvěra Odmítnutí Vliv doby Nároky
	Hledání společných hodnot	
	Věková hranice	
	Osamělost a její kompenzace	
	Samostatné bydlení	Nesmělost u mužů Samostatnost u žen
Osobnostní specifika singles		
2. Hodnotová orientace	Chybějící protějšek	
	Přehodnocení priorit	
3. Hodnoty v oblasti osobního a pracovního života	Naplňující hodnoty	Mezilidské vztahy Zábava a volný čas Práce a úspěch Přínos a smysluplnost
	Pracovní hodnoty	Práce jako prostředek Přátelský pracovní kolektiv Rozmanitost Svoboda a samostatnost Pocit smysluplnosti Osobní rozvoj Pracovní doba
	Hodnota svobody a nezávislosti	
4. Přátelské vztahy a rodinné zázemí	Přátelské vztahy	Opora, důvěra, svěřování Přátelé jako rodina Přátelé jako vzory Kamarádi vs. partneři
	Rodinné zázemí	Zlepšení vztahů po odstěhování Sourozenci Rodina jako hodnota Rodina jako vzor

Tabulka č. 3 Přehled kategorií a subkategorií vzhledem k výzkumným cílům a otázkám

6.1. Specifické aspekty životního stylu singles

6.1.1 Proč jsou single

U participantů nalezneme různé důvody, proč jsou nezadaní. Ne všichni jsou v této situaci dobrovolně. Ve vzorku se nachází větší skupina těch, kteří jsou spíše nespokojení a raději by byli ve vztahu. Druhá skupina je momentálně spokojená, jejich stav jim více či méně vyhovuje a nikoho nehledají. To je způsobeno buď zvykem na svůj způsob života, na pohodlí, jistou pasivitou, ale jsou i tací, kteří nikoho v současné době nechtějí. Jedna participantka se chce například věnovat sama sobě, protože, jak říká, dříve „šla ze vztahu do vztahu“. Jiná se zaměřuje na výzkum a chystá se do zahraničí a partner by ji v tuto chvíli omezoval. Další muž sice partnerku nezavrhuje, ale prozatím je spokojený a chce si „užít mládí“. Ať už jsou ale tyto singles bez partnera dobrovolně či nedobrovolně, opakují se u nich některá témata, která stojí v pozadí jako důvod nebo možná někdy jako nevědomá příčina singlovství.

Nedůvěra: U pěti zúčastněných se objevuje téma nedůvěry, která brání navazování vztahů. Ta je způsobená většinou negativními zkušenostmi z předchozích partnerských vztahů. Participantů zažili velká zklamání, někdy i opakovaná. Hanu rozpad jejího posledního partnerského vztahu velmi zasáhl a během hovoru se k němu několikrát vrací. Cítí dosud velkou křivdu, a proto je pro ni těžké někomu důvěřovat. Má navíc i špatné zkušenosti s některými přáteli.

„Ale hlavně já jsem fakt teďko rok a půl ani pořádně nikam nechodila nebo prostě...jednak na to nejsou peníze a jednak se mi ani úplně moc nechtělo, protože těm lidem prostě pořád nevěřím. Já vim, že to je problém, ale prostě jim nevěřím. Jakoby ten poslední podraz byl tak velkej, že...mi přijde těžký někomu začít věřit.“

Negativní zkušenosti nakonec vedly k tomu, že si tyto lidé vytvořili různé obrany. Olga přiznává jistou opatrnost. Dává si na muže větší pozor a cítí, jako by se vůči nim obrnila. Uvědomuje si totiž, že s bývalým partnerem měla dost dlouho „růžové brýle“, a na to, že její vztah není ideální, ji upozornili až přátelé. Velmi výrazně vystupují do popředí obrany také u Nikolase. Je naprosto přesvědčený, že žádnou partnerku nechce, nic mu nechybí a je se svým způsobem života spokojený. Příčinou jsou opět zklamání ze vztahů. Cítil se podvedený a zneužitý, jako by sloužil pouze jako předmět k uspokojení potřeb.

„Jo, takže v momentě, i kdyby – to je to nejhorší, že už mám vybudovaný obrany - že v momentě, kdyby přišla opravdu nějaká holka, měla o mě zájem, tak já bych naprosto to,

že má o mě zájem, já bych naprosto hodil stranou. První a druhá a třetí a desátá věc, nad kterou bych přemýšlel, je co ode mě chce, co si ze mě může vzít a proč tohle dělá.“

Zajímavá je ještě výpověď Filipa. Když reflektuje své zkušenosti s partnerstvím, naprosto vystihuje skutečnost, že někteří investují do jednoho vztahu velmi mnoho energie a nadějí, a pokud tento vztah ztroskotá, mají potom obtíže navazovat vztahy další.

„Některý, bych řek, že i ty holky měly problém s tím přijmout, že by do toho svého života někoho pustily, protože třeba se zklamaly předtím. To je další problém, že jak člověk vystřídá víc partnerů a už to v určitou chvíli s některým z nich myslí vážně a zklame ho, tak potom má problém se z toho dostat.“

Odmítnutí: Další participanti (n=3) nezažili takové zklamání, které by vedlo k nedůvěře a obránám, ale jejich vztah jednoduše nevyšel. Člověk, s kterým si mysleli, že s ním již zůstanou, se s nimi rozešel. Byl pro ně ideální a plánovali s ním budoucnost, ale dotyčný měl jiný názor. U jednoho muže ani takový vztah nezačal. Dívky, s kterými by chodil, ho buď odmítly, nebo byly zadané, a on by nikdy nechtěl zničit jiný vztah.

Gabriel: *„Já myslím, že už pár let jsem připravenej na to mít děti, ale nepřišel nikdo, se kterým bysem je chtěl mít. Respektive přišel, ale ten je nechtěl mít se mnou.“*

Tito lidé tedy v důsledku jejich rozchodů necítí nedůvěru při navazování dalších vztahů, ale jejich bývalí partneři nasadili laťku příliš vysoko a oni od té doby nepotkali nikoho tak dobrého.

Vliv doby: Jako další téma, které se objevilo, je vliv současné doby. Připadá mi důležité ho zmínit, protože v podstatě souvisí s hodnotami ve společnosti. Postmoderní doba nevytváří vhodné podmínky pro navazování důvěrných vztahů. Velkou roli hraje internet. Virtuální svět, kde je téměř vše dovoleno, ovlivňuje osobní kontakty v realitě. Lidé spolu nedokážou správně komunikovat.

Nikolas mluví o velkém množství stráveného času u počítače a mobilního telefonu. *„To znamená, že ty lidi...budou mít časem drastickéj úbytek jakejchkoli sociálních vazeb. A myslím si, že krize partnerský budou akorát přibíjvat. Nebo spíš lidi budou ještě víc...v podstatě to, o čem je tahle věc...singles, jak jsi říkala, bude v mnohem větší míře. To, že ty lidi, když jsou mladší, se nenaučej spolu nějak komunikovat...“*

Alice vidí technologické vymoženosti a rozmach sociálních sítí také jako problém. Vnímá v současné době více přetvářky a podvádění, podle ní *„to dříve nebylo takový jednoduchý, takový kozumní, sprostý...“*

Libor vidí změnu hodnot ve společnosti i jako příčinu svého singlovství. Podle něj posun v hodnotách začal už po revoluci. Možnost podnikat vedla k orientaci především na práci, vzrostla důležitost peněz, což mělo vliv na podobu mezilidských vztahů. I on sám se dříve zabýval hlavně prací. Dnes se jeho pohled zase proměnil, ale s ženami, které potkává, si v oblasti priorit a cílů nerozumí.

„...já vlastně když jsem dospíval, což byly vlastně léta...šest až devět let po revoluci, jo, tak vlastně začala ta doba takovýho toho podnikání, prostě těch peněz. A už to nebyly – ty vztahy nebyly založený tolik jakoby na těch lidských hodnotách, ale spíš – prostě každé se koukal na to mít, vydělávat hodně v práci, jo a...“ a nakonec dodává, že i nyní *„Prostě každé chce vydělávat peníze, poznávat, honějí se za těma hodnotama, který stojej více peněz, místo aby člověk lpěl na těch hodnotách, který jsou bezpeněžní.“*

V neposlední řadě se v dnešní době projevuje trend odkládání partnerství a rodičovství, což si i někteří participanti uvědomují. Jsou to především muži, kteří cítí povinnost nejprve najít práci a dosáhnout určitého postavení, aby si byli jistí, že dokážou sebe i případnou partnerku zabezpečit.

Nároky: Někteří participanti sami tvrdí, že mají vysoké nároky a nechtějí být ve vztahu jen tak s někým. Neobjevuje se u nich ani zklamání, ani odmítnutí, ale prozatím neměli důvod začít s někým chodit, protože nikdo nesplňoval jejich představy. Dalo by se také říct, že dosud nepotkali „toho pravého“ (n=5). Okolí toto někdy označuje jako že singles jsou vybíraví, jako například u Hany. *„Mně vždycky všichni říkaj, že mám moc vysoký nároky. Ale já si říkám, že právě to, že když k tomu člověku nic necítim, tak s nim přece nebudu, a to mi nepřijde, jako že bych měla nějaký vysoký nárok...“*

Postoj těchto participantů je ale spíš takový, že věří na svůj šestý smysl, a pokud cítí, že potenciálnímu partnerovi něco chybí, nechtějí do takového vztahu investovat a „ztrácet čas“. Vzhledem k tomu, že těmto singles je kolem třiceti, uvažují často už do budoucna. Mají několik kritérií, které musí jejich protějšek splňovat, a ty nechtějí měnit. Ve dvaceti by jim to ještě nevadilo, ale nyní už přemýšlejí jinak. Kladou důraz na to, aby byl vztah perspektivní. Gabriel například říká, že pár vztahů měl, ale přerušil je, protože v nich neviděl budoucnost.

Filip popisuje své úvahy: *„No a potom u těch pozdějších, tam já už prostě přemýšlím „jako dobře, byla by to ideální partnerka pro život, nebyla by to ideální partnerka?“ a pak si zase řeknu u toho, že mi to za to nestojí. Jo, tuhle asi ne.“*

6.1.2 Hledání společných hodnot

Může být otázkou, podle čeho participanti poznají, že je to ten pravý člověk do budoucnosti. Zmiňovaná kritéria podle mého mínění nastavují právě podle svých hodnot. Když mluví o partnerství, je pro ně důležité, aby měli se svým protějškem stejné cíle, aby si rozuměli v nejdůležitějších oblastech života. Takovýto postoj nalézám minimálně u sedmi participantů. Neshody v představách o partnerství a o budoucnosti často vedly k ukončení vztahu. U Ivany do hledání partnera vstupuje její víra: „*No v podstatě tím, že jsem věřící, tak bych chtěla někoho, kdo je věřící taky nebo vidí ty věci stejně. A je docela těžký někoho takovýho najít.*“

Pro Martina (i další participanty) je důležité, aby se spolu s partnerkou „dokázali domluvit na společných věcech, i co se týče potom výchovy dětí, měli společný náhled na svět a přibližně stejné hodnoty“ a také by chtěl, aby se shodovali v přístupu k dobrovolnictví, které je pro něj důležité. „*Nicméně i ta partnerka bude muset v uvozovkách i skousnout to, že to Rotary je pro mě důležitý a byl bych rád, kdyby se do toho zapojila, do toho dobrovolnictví, a prostě fungovali jsme spolu, takže to je asi jedna věc.*“

Některé netradiční hodnoty mohou pak být příčinou nenalezení vhodného partnera. Na druhou stranu u věřící zúčastněné nebo dvou participantů můžou být těžkosti hodnoty až příliš tradiční. Například Nikolas má rád kulturu, poezii, velkou hodnotou je pro něj moudrost. Bydlí v bytě po své babičce a rád by ho zachoval tak, jak je. „*Ale jsou věci, přes který nejdu. Jako třeba kdyby někdo přišel a řek „Ten nábytek je hnusnej, dej ho pryč,“ nebo „Tady ty starý, fakt starý čajový servisy jsou hnusný, dej je pryč“. A pak ještě kdyby se mě ta dotyčná snažila vydírat stylem „bud' nábytek, nebo já“, tak bych jí řek „Trefíš ke dveřím, vid?“*“

6.1.3 Věková hranice

Většina účastníků výzkumu má život rozdělený do určitých období, kterými přirozeně prochází. Zjednodušeně řečeno je člověk nejdříve dítě, potom je svobodný dospělý, kdy si užívá život, a potom si najde partnera a založí rodinu. Následuje stáří, vnoučata a společné dožití s partnerem. Věk, kdy by se mělo lámat období svobody a přecházet k zakládání rodiny, je často individuální. Mezi participanty se ale přesto objevuje určitá věková hranice, která souvisí s hodnocením jejich životního stylu, spokojeností a plány. Tímto hraničním věkem je třicet let. Do této doby počítají s tím, že se ještě „vyblbnou, vybouří“ a poté si najdou stabilní vztah a založí rodinu.

Čtyři participanti, kteří vyjadřují tento postoj, jsou prozatím spokojeni se svým životem a singlovství pro ně znamená jednoznačně dočasný stav.

Alice: „*To si říkám, do třiceti by mi to ještě nevadilo, ale po tý třicítce už si myslím, že je to tak trošku šibeniční, nebo ne šibeniční, ale do třiceti už bych se tak něk chtěla usadit a najít si chlapa.*“

Cyril: „*Ehm, spíš jako abych si teďka užil naplno všechno, dokad' jsem mladej. Už mi bude třicet za rok, tak se usadim, založim rodinu, pohoda.*“ (smích)

Věkovou hranici pocítují především ženy (n=3), protože si s biologickým věkem spojují možnost mít děti. Klára, které je dvacet devět, prohlašuje, že má věk na to, aby měla rodinu, jelikož „biologický hodiny bijou na poplach“. Muži na věk zas až tak důraz nekladou, ale jsou si vědomi toho, že ženy kolem třiceti let mají snahu utvářet vztahy, uzavírat manželství a mít děti. Na ženě, které je třicet a je svobodná, je něco podezřelého.

Martin: „*U toho chlapa se to dá ještě pochopit, ale u té ženy...svobodná žena ve třicítce, to je prostě...je něco divně.*“ (smích)

Ve společnosti obecně existují věkové normy, které určují, kdy je svobodný stav ještě tolerován a kdy ne. Po překročení hranice je na nezadané vyvíjen nátlak od okolí, který je nejvíce pocítován od příbuzných. Rodiče se často obávají, že jejich děti, zůstanou v budoucnu sami, že nebudou mít vnoučata a podobně. Sami singles to ale takto nevidí.

Hana: „*U mě je problém ten, že mně je třicet, ale já se tak vůbec necítím. Prostě nemám pocit, jako že by mi bylo tolik. Spíš mně přijde, že to okolí na mě tlačí tím, že je mi třicet a že musíš všechno.*“

6.1.3 Osamělost a její kompenzace

Nejčastější zmiňovaná (10x) nevýhoda spojovaná se singlovstvím je osamělost. Participanti přiznávají, že jsou chvíle, kdy se cítí smutní a osamělí. Je to především v situacích, kdy jsou sami doma nebo chtějí něco podniknout, ale nemají s kým. Uvědomují si, že na ně doma nikdo nečeká, nikdo jim nepíše a neshání se po nich a nebo že s nikým neplánují a neřeší nic důležitého. Dva participanti také vyjádřili obavu, že by mohli v budoucnosti zůstat sami.

Potřeba vyhnout se samotě vede k různým strategiím. Ne všichni singles to tak mají nebo to nedávají znát navenek. U čtyř zúčastněných lze nalézt něco, co jim vynahrazuje partnera, ať už vědomě či nevědomě. Buď se snaží být aktivní a mít hodně volnočasových aktivit nebo si k sobě domů často zvou své přátele. Haně partnera vynahrazuje její pes.

Martin zase funguje jako strýček a zároveň mužský vzor pro syna své známé a je možné, že tím uspokojuje touhu po vlastních dětech.

Hana: „*Jako jsou chvílky, kdy si fakt říkám, že to je fajn, že jsem sama, ale pak ti je třeba smutno nebo tak, chtěla bys mít někoho prostě k sobě. Mně to vynahrazuje pes.*“ (smích)

Alice: „*Zas ted' se možná snažim hodně zaměstnat, když jsem sama, tak furt jako abych neseděla doma...*“

6.1.4 Samostatné bydlení

Osm participantů bydlí samostatně ve vlastním bytě. Samostatné bydlení je většinou spojováno právě se singles. Vlastní byt má ovšem svá pro a proti. Jako pozitivum uváděli participanti klid, odpočinek a soukromí. Edita bydlela s dcerou nějakou dobu u svých rodičů a po čase byla ráda, že se odstěhovala do svého vlastního bytu.

„*...naši maj velkej byt, ale už to bylo takový, že vlastně my jsme byly spolu v pokojíčku s malou a...no bylo to už jako – byla jsem ráda, že jsme pak šly pryč. Oni byli fajn, oni uvařili a tak, ale...nevím, prostě mám ráda spíš ten klid a oni jsou zase takový rozlitanější, no.*“

Když se Hana odstěhovala od rodičů, bydlela dlouho se spolubydlícími nebo partnery. Po rozchodu s přítelem si zvykla bydlet sama, a proto by už nechtěla začínat znovu s nějakými novými spolubydlícími. „*Asi fakt ty čtyři roky, pět let jsem s někým spolubydlela. Ale pak jak jsme se odstěhovali a žili jsme sami dva, tak už bych asi nezvládla žít s někým cizím.*“

Prázdný byt je výhodou a zároveň největší slabinou vlastního bydlení. Tuto ambivalenci vyjadřuje Alice: „*když přijdeš do toho prázdného bytu, tak – na jednu stranu si odpočineš, já potřebuju vždycky každý den, já nevím, čtvrt hodinky fakt klid a relax, takže když přijdu do toho prázdného bytu, tak to si říkám jo, tak konečně mám klid a pokoj, ale prostě dojdou zas tam sama a je to takový...můžu si povídat se zdí, no.*“ I Hana zažívá situace, kdy „*přijde chvíle, kdy sedíš doma a říkáš si škoda, že tam nikdo není*“.

6.1.5 Osobnostní specifika singles

Participant by se dali charakterizovat tak, že jsou spíše individualističtí a to v tom smyslu, že se o sebe dokážou postarat, jsou schopní jít sami do kina nebo do bazénu, spoléhají spíše na sebe. Na druhou stranu ale nejsou sobečtí nebo uzavření, naopak mají rádi společnost a rádi se socializují. Z hlediska otevřenosti k novým zkušenostem je výzkumný soubor rozdělen zhruba do dvou polovin. Jedna polovina vyhledává a zkouší nové věci, je otevřena změnám. Ta druhá je spíše konzervativní, má své zvyky a dodržuje

to, co funguje. Specifickými vlastnostmi, které mohou souviset se singlovstvím, jsou nesmělost u mužů a velká samostatnost u žen.

Nesmělost u mužů: Nesmělost, nízké sebevědomí, neschopnost navazovat vztahy může být důvodem pro zdánlivý nezájem o partnerství. Člověk s nízkým sebevědomím se možná bojí oslovovat potenciální partnery a raději se o to ani nepokouší. Navenek ale třeba prezentuje úplně jiný důvod pro své singlovství. Nebo je naopak jeho určitá nesmělost či neatraktivita omluvou pro to, že nemá žádný partnerský vztah.

Tři muži v souboru přiznávají, že si v oblasti partnerských vztahů tak docela nevěří. Gabriel například mluví o tom, že se mu nedaří navazovat partnerské vztahy, protože „není žádný lamač ženských srdcí“. Nikolas během rozhovoru zmiňuje dokonce několik důvodů, proč nemá přítelkyni a vysvětluje, proč by ho žádná žena ani nechtěla. Hodnotí se jako vzhledově průměrný člověk a podle něj je pro většinu lidí „jako důchodce“. Tato vyjádření působí v rozhovoru jako silná racionalizace.

Nikolas: *„Ty bys mohla říct, jestli se tomu vyhejbám, těmhle věcem. Nevyhejbám. V podstatě já když neudělám nic pro to, abych s někým byl, tak nikdo neudělá nic, aby byl se mnou. (...) A to je další věc, já jsem vyloženě špatnej materiál pro vztah. Proč? Ehm, člověk, co má rád poezii, lidi, co už jsou dávno mrtvý, má doma gramofon místo televize, poslouchá vážnou hudbu, čte literaturu faktu, nechodí do žádných klubů, diskoték, jo? Já jsem vyloženě špatnej materiál.“*

Samostatnost u žen: Některé ženy mají opačný problém. Sebevědomé jsou dostatečně. Jsou hezké, inteligentní, mají práci a dokážou se o sebe postarat. Tato jejich samostatnost možná podle těchto žen muže odrazuje. Hana popisuje: *„Tim, že jsem vystudovala vysokou školu a myslím, že nejsem hloupá, tak mi přišlo, že ty chlapy tím jakoby děším,“* a přidává *„Já mám prostě pocit, že v dnešní době najít normálního chlapa je strašně těžký, jo, jako někoho zodpovědného nebo tak.“*

Podobný názor mají spolu s Hanou ještě další dvě participantky. Setkaly se nebo se stále setkávají s muži, kteří jsou nesamostatní, utíkají od problémů a jsou podle nich nevyzrálí. Ženy toho oproti tomu zvládnou více.

Alice: *„...myslím si, že ženský jsou možná ne o krok, ale o dva napřed před těma chlapama, že ten rozdíl v dnešní době je daleko větší než – ty ženský toho zvládaj daleko víc (...) Ale že taková ta generace těch gentlemanů a těch chlapů, co prostě maj koule, když to tak řeknu, tak to už tady...ne že by to tady nebylo...nebo to prostě nevidim nebo chodijou pod zemí nebo nevim...“*

6.2 Hodnotová orientace

Na základě přístupu participantů k důležitým oblastem v jejich životě jsem ve výzkumném souboru našla čtyři typy hodnotové orientace¹. Nejčastější se jeví profesně-rozvojová (n=6) a dále potom pro-rodinná orientace (n=4). Méně často vystupuje hedonistická hodnotová orientace (n=3) a okrajově se objevuje také sociální orientace (n=2). U jednotlivých participantů dochází často k prolínání orientací. A u několika lze také zaznamenat přehodnocení priorit v průběhu času. Následkem zrání a různých životních okolností se jejich hodnotová hierarchie mění, o čemž se ještě zmíním dále v textu.

V rámci profesně-rozvojové orientace participanti svou energii investují do práce, která jim přináší uspokojení. Je důležité, aby jejich práce byla zajímavá a bavila je. Některým přináší pocit úspěchu, někteří ji mají spojenou se seberozvojem. Jeden muž se považuje za workoholika. Na svou práci se participanti zaměřují jednak proto, že jim přináší finanční zabezpečení, a také se jim v ní daří. Partnerství odkládají na později. Například Gabriel říká: „*Jsem ochotnej kariéře obětovat pár věcí, to jo. Taky se mi díky tomu daří.*“ Věnování většího množství času se neukázalo jako příčina absence partnerství. Někteří singles sice přiznávají, že občas musí v práci trávit více času, ale nemyslí si, že to má vliv na hledání partnera. Naopak by se možná dalo říct, že upřednostňují práci v důsledku toho, že nemají partnerský vztah.

Další skupina vyznává pro-rodinné hodnoty. Klade důraz na partnerství, děti i původní rodinu. Pokud by měli volit mezi prací a časem stráveným s blízkými, prioritu by měly mezilidské vztahy. Tito participanti nevidí v singlovství příliš výhod a raději by byli ve spokojeném vztahu. Jejich pro-rodinné hodnoty tedy momentálně nejsou naplňovány, proto hledají naplnění jinde.

Předchozí orientace jsou nahrazovány buď hedonistickou hodnotovou orientací nebo sociální. Sociální orientace vede k překračování sebe sama. Pod pojem zahrnují být užitečný okolí a vykonávat něco ve prospěch druhých. Toto je důležité pro ty, kteří dělají nějakou dobrovolnickou činnost, někde se angažují. Jedinci vyznávající hedonistické hodnoty věnují hodně času svým přátelům, koníčkům a cestování. Vychutnávají si život, podnikají dobrodružství a užívají si to, že nemusí s nikým nic plánovat a na nikoho se vázat. Často zmiňují, že si chtějí „užít, dokud ještě můžou“.

---

¹ Názvy hodnotových orientací jsem se inspirovala v knize Petra Saka, *Proměny české mládeže* (2000). Sak vytvořil sedm typů hodnotové orientace, které našel u mladé generace: egoisticko-materialistická, profesně-rozvojová, reprodukční, globální, liberální, sociální a hedonistická.

Klára: „*Ted'ko mám možnosť si konečne užít, kamkoli chci a neohlížet se na nikoho, že on bude doma, jo...nechci takhle někoho týrat, když to tak řeknu, že budu pryč. Takhle si třeba můžu vyjít i se známýma na to kafe nebo na víno, na pivo...a popovídat si, všechno a nemusím myslet na to, že už je třeba jedenáct hodin.*“

Při určování hodnotových orientací vycházím mimo jiné z toho, co participantům chybí, na co se v současnosti zaměřují a co je naplňuje, čemuž se budu dále věnovat.

6.2.1 Chybějící protějšek

Účastníci výzkumu rozhodně nepatří k těm typům singles, kteří by se rozhodli, že chtějí být sami celý život. Někteří jsou sice v současnosti se svým stavem spokojeni, ale v jejich představě budoucnosti má své místo partner/ka i děti. Tři participanté jsou dokonce připraveni na rodinný život už nyní a cítí, že by rodinu klidně založili.

Jan: „*Postrádám? No, možná postrádám přítelkyni. (smích) Plus nějakýho sviště. Možná ten rodinný život mi trochu chybí. Že prostě není, s kým bych moh bejt pořád.*“

Ivana: „*Ted' si uvědomuju, že jak mi je už v podstatě třicet tři, tak že bych ráda měla svoje vlastní děti. To je jakoby něco, co ted' prožívám, že mi chybí.*“

Další participanté přiznávají, že postrádají partnera a partnerku, ať už je to pro sdílení myšlenek a zájmů, nebo pro vědomí přítomnosti někoho stálého a blízkého, případně obojí. Někteří mají poměrně hodně aktivit, které by rádi realizovali v rámci partnerského vztahu.

Alice: „*Ted' je to ten partner, s kterým bych to - i když – no asi jo, taková ta ne jistota, ale takovej ten pocit, že to máš s kým sdílet jako třeba v tom páru.*“

Hana popisuje, jak vysvětlovala svému kamarádovi, že nepotřebuje okamžitě rodinu a děti, ale prozatím jí stačí „mít někoho k sobě“. „*Já ted' chci jenom to, aby vedle mě někdo byl, abych nebyla sama, abych si mohla s někým povídat, aby mě někdo obejmul, aby tam bylo to druhý teplo...*“

David si partnerský vztah spojuje s pocitem domova... „*Člověk nemá nikoho, komu se může se všim svěřit, kdo ho ve všem podporuje, nemá prostě domov, je pořád někde jenom...na nějakým místě, který vypadá dobře, ale nepůsobí to na mě jako domov.*“ A proto by také rád nějakou partnerku brzy našel. Potvrzuje to i tím, že se už nechce věnovat jen sobě: „*Jsem už sám tři a půl roku, na sebe jsem měl dost času.*“

6.2.2 Přehodnocení priorit

U třech participantů lze nalézt přehodnocení svých priorit. S postupem věku či po dosažení cíle se těžiště hodnotové orientace přesouvá jinam. Pro mladé lidi je zpočátku

velmi důležitá práce. Po získání stabilního pracovního místa a schopnosti zajištění se důraz přesouvá na mezilidské vztahy.

Ivana: „*Bych řekla, že teď se to tak poslední rok dva láme. Že pro mě dřív byla hodně důležitá práce a nějaký cíle spíš jako...ne ty mezilidský, ale teď už mě to tak nenaplnuje a uvědomuju si spíš, že je důležitý víc budovat vztahy s lidma.*“ Ivana nyní také pomýšlí na děti, které dříve neřešila. Představovaly pro ni spíše něco zatěžujícího, kdežto teď je vnímá naopak pozitivně jako něco naplňujícího. Na tento postoj má vliv jednak její věk a zároveň její kamarádky, které nedávno porodily vlastní děti.

U Kláry se naopak s postupem času stala práce důležitější oproti jinému. „*Měnilo se to. Spíš jsem byla pro zábavu. Jako do práce jsem chodila, všechno, bez problému, ale i zábava pro mě byla hodně. Ale jak jsem starší, tak spíš je pro mě (důležitá) práce, protože tu musím mít jistotu, abych zaplatila... a pak teprve ta zábava.*“

6.3 Hodnoty v oblasti osobního a pracovního života

6.3.1 Naplňující hodnoty

Mezi účastníky se objevilo několik témat týkajících se toho, co je v životě naplňuje a co je pro ně tedy důležité. Byly to především mezilidské vztahy, práce a úspěch, přínos a smysluplnost, zábava a volnočasové aktivity. Tyto oblasti jsou propojené s hodnotovými orientacemi, ale ne vždy se naplnění shoduje s hodnotami, po kterých člověk touží. Mnoho participantů naplňuje práce nebo volnočasové aktivity, ale zároveň svůj život směřují k partnerství, jehož hodnoty ale nemohou realizovat.

Mezilidské vztahy: Část participantů (n=5) hovoří o svých blízkých a o tom, že je nejvíc těší čas strávený s nimi.

Nikolas: „*Mě naplňuje setkávat se s rodinou, setkávat se s kamarádama a nějakým klidným způsobem si ten život užívat.*“

Hana zmiňuje jednak svého psa a jinak „*ta rodina a ti přátelé, to, že s nima můžu trávit čas a že se s nima cítím dobře. A občas nějaký úspěch v práci.*“ Editu zase naplňuje to, že má dceru.

Ivana a Filip mluví celkově o vztazích s lidmi a určité sounáležitosti s kolektivem. Ivana je totiž věřící a naplňuje ji život ve sboru. Filip sice věřící není, ale začal chodit do kostelního sboru a dobrý pocit má, když je někde s lidmi ze sboru...*„když na tom sboru něco dáme dohromady, secvičíme to tam, byť já moc zpívat neumím, ale prostě ta atmosféra je skvělá. A teď někde jedem do nějakýho kostela, tam to odzpíváme a pak si*

jdeme sednout někam do restaurace následně... a být v tomhle kolektivu, je to hrozně příjemný.“ Dá se říct, že oba nalézají smysl ve spojení se stejně smýšlejícími lidmi při práci na společné věci.

Zábava a volný čas: U Kláry je zábava ústřední téma. *„Zábava. Jakoby sice pracuju, všechno, ale i tu práci si dokážu udělat zábavnou, třeba když mám dobrou kolektiv v práci, tak je to úplně výborný.(...) já mám ráda partu lidí, který si všichni rozumí, a bavíme se. Nemusíme třeba u toho alkoholu a takový ale i normálně. A to když se podaří, tak je to úplně výborný.(...) Ale když tam je jeden člověk a zakázá to, stejně si to nenechám zakázat.“*

Gabriela by naplňovala právě rodina, ale tu nemá. Na otázku, co jiného ho tedy naplňuje, odpovídá: *„No tak rád cestuju...po různých exotických zemích. Rád odpočívám, koukám na filmy, čtu si, všechno možný.“*

Zábava a různé aktivity ve volném čase jsou spojeny velmi často s přáteli. David se orientuje především na vztahy a zábavu. Jan mluví o kolektivních sportech nebo ježdění na vodu. Cyril si užívá nejvíce cestování s přáteli. *„Ty brd'o, jako třeba cestování nebo tak. To si myslím, že mě naplňuje docela dost. A asi bych měl říct práce, jo, ale...jako práce dobrá, ale není to úplně top v mém žebříčku. Třeba letos v zimě jsme byli na lyžích v Řecku, to byla úplně bomba.“*

Práce a úspěch: Práce je další oblast, která participanty naplňuje. Pro tři z nich je to konkrétně jejich zaměstnání. Do této skupiny patří například Gabriel, pro kterého je práce *„něco, co mu jde, a tak se v tom realizuje, a je to pro něj takový naplnění“*. Nikolas by dokonce práci, která ho nenaplňuje, opustil. *„A naplňuje mě i ta práce, kterou teď dělám, naplňovala mě i ta práce, kterou jsem dělal předtím, protože si myslím, že člověk, který dělá práci, která ho nenaplňuje, tak by měl změnit práci. K čemu se každý ráno probudit a říct si „Ne! Zase do té blbě práce.“ To jsem nikdy nedělal.“*

Edita pracuje jako učitelka a učení dětí ji naplňuje. *„Ale jo, já mám ráda svoji práci, takže ta jako jo, teďka jo. Zás jako předávání znalostí dalším lidem, takže to jo.“* Pro Libora je důležitá obecně pracovitost. *„Abych pravdu řekl...co mám rád, když můžu říct za dnem, že jsem ho neproflákal. Jo, třeba jsou dny, kdy i když jsem utahanej po práci, tak si můžu říct „ano, něco jsem udělal“. Takže jsem takovej trošku workoholik.“*

Hana mezi jiným zmiňuje také úspěch v práci a i Olga má místo, kde může něco dokázat. *„Tak například momentálně mě úplně naplnil ten projekt, který jsme udělali s tou naší skupinou, který se podařil a je celkem dobrý a to, že například lidi na to pozitivně*

reagujou.“ Olga je součástí folklorního souboru, s kterým vystupuje. A nedávno se jim povedlo vydat CD.

Přínos a smysluplnost: Poslední skupinou jsou lidi, pro které je nejvíc naplňující, když mohou něco vytvořit, dělat něco užitečného a přinést něco svému okolí. Ivana a Martin se věnují dobrovolnictví. Ivana pracuje s dětmi a chodí za jednou starou paní do domova důchodců, což jí hodně přináší. *„Že ona je sice hodně nemocná, je na tom špatně, ale zároveň je strašně pozitivní a bere ten život hrozně s nadhledem, takže nakonec si říkám, že mně to dává možná víc než jí, jo?“*

Martin je členem Rotary International a také se věnuje především práci s mládeží. Krom toho se účastnil také akce, kdy prodával polévky, a výtěžek šel pro lidi bez domova. Pokračuje: *„A paradoxně, my jsme ten samý den měli pak večer sraz ze základní školy po osmnácti letech, a já když jsem přišel na ten sraz, tak ti moji spolužáci tam řešili takový ty věci, takový ty pseudo jejich problémy, a já jsem celou dobu tam byl šťastnej, protože jsem měl celou dobu strašně prima pocit z toho, že jsem uděl něco dobrýho. Takže tady to dobrovolnictví, to je velmi velká věc, která mě vnitřně strašně uspokojuje a naplňuje a dělá mě to šťastným.“*

Filip dlouhodobě a dobrovolně pomáhá s technickými věcmi na zámku v Plasích. Jednak je, opět, rád součástí tamního kolektivu a zároveň má *„radost z toho, že tam se zase povedlo udělat taky i nákej posun z tý technický stránky“*.

A Boris se v životě ubírá tak, aby to, co dělá, mělo nějaký smysl. *„Naplňuje mě...něco podnikat, snažit se vymyšlet něco trošku zábavnýho a...řít si, a mít takovou tu...že prostě to, co dělám, má nákej smysl.“*

6.3.2 Pracovní hodnoty

Práce jako prostředek: Práce je pro všechny participanty v životě důležitá. Přestože se více jak polovina participantů v současné době na práci zaměřuje, není to kvůli tomu, že by se hnali za kariérou. Většinou se snaží především zabezpečit a důraz kladou spíš na mezilidské vztahy. U třech mužů můžeme zaznamenat, že se snaží ve své profesi něčeho dosáhnout. Jeden participant už dosáhl poměrně vysokého postavení, a tak svou pozornost soustřeďuje spíš na jiné oblasti v životě.

U výpovědí ostatních zúčastněných (n=10) je ale patrné, že práce je pro ně hlavně zdrojem financí a prostředkem k naplňování dalších hodnot. Potřebují mít jistotu, že se dokážou zabezpečit, ale nemají potřebu věnovat práci více času, než je nutné.

Edita: „*Je to důležitý a hlavně je to zdroj mých financí. Že nemít tu práci, tak nemůžu bydlet sama, nemůžu si spoustu věcí koupit...a prostě by to asi úplně nefungovalo, tak jak to funguje teď.*“

Pro Olgu, pro kterou je důležité udržet si nezávislost na rodičích, je práce prostředkem získání svobody. „*...já si vlastně dávám práce, rovná se pro mě jistá svoboda. Jako mám kde bydlet, můžu si cestovat, takže to je pro mě takové, že jsem nezávislá a že můžu nějak fungovat. Takže je to pro mě asi to nejdůležitější.*“

Přátelský pracovní kolektiv: Singles v tomto souboru jsou společenší lidé a v práci si velice cení přátelské atmosféry a dobrého kolektivu. Spolupracovníci, s kterými si rozumí, přispívají ke spokojenosti participantů v jejich zaměstnání. Šest participantů souhlasí, že takový kolektiv v práci mají. Dva participantů naopak mluví pouze o pracovním kolektivu a přátelé v zaměstnání jim chybí.

Olga: „*Ano, já jsem šťastná, spokojená. A hodně udělala ta atmosféra, to společenství lidí, které tu je a se kterými se nějak setkávám, které mě nějak ovlivňuje v rámci toho doktorátu.*“

Gabriel: „*Lehce mi vadí, že tam je spíš pracovní kolektiv, že tam nemám žádný přátele, dá se říct.*“

Rozmanitost v práci: Další důležitou věcí je různorodá práce. Participantům (n=5) se líbí, že jejich práce není jednotvárná. Každý projekt, na kterém dělá Ivana, je trochu jiný. Boris je spokojený, že každá zakázka je nová výzva. Opět je zde participant, který si rozmanitosti cení, ale v práci ji postrádá. Vadí mu, „*že je to hrozně stereotypní, hrozně jednoduchý, není to kreativní*“.

Svoboda a samostatnost: Svoboda je pro participanty důležitá jak v osobním, tak v pracovním životě. V práci se to projevuje tak, že jsou částečně „svým vlastním šéfem“, mohou se rozhodovat sami. Mají příležitost plnit samostatné úkoly, jelikož jim jejich nadřízení důvěřují.

Jan: „*Docela mě baví to, co dělám, že to není jednotvárná práce, že v podstatě si určuju, co chci dělat, sám, že to není nějak přesně daný, že by mi někdo nařizoval „dneska budeš dělat tohle, dneska tohle“, nemusím odevzdávat nějaký timesheety, takže mě to baví.*“

Pocit smysluplnosti: Pokud za sebou lidé vidí nějaký výsledek v práci, přináší jim to většinou velké uspokojení. Získají pocit smysluplnosti. Proto se také participantů rádi věnují nějakým projektům. Chtějí sami něco vytvářet nebo organizovat, a pokud se to

povede, jsou velmi spokojení. Učitelku Editu naplňuje práce i proto, že vidí, že učení děti baví a jde jim to. Libor zase srovnává dvě práce, které dělá, současnou kancelářskou a dřívější práci automechanika. *„Protože ta kancelářská práce, co mám, tak za ní není žádnéj produkt. U tý automechaničiny, tam aspoň bylo auto. Přijelo nebo ho přitáhli. Moh jsem ho spravit a odjelo. Takže aspoň člověk měl takovej ten vnitřní pocit, ano, něco udál. Jo, je to na něčem poznat.“*

Dělat něco užitečného a smysluplného by chtěl spolu s dalšími dvěma participanty také David. Takto si představuje svou budoucnost: *„A druhá varianta je zase nějaká rodina, ale naopak k tomu i nějaká společnost, která se zabývá nějakým výzkumem a dělá hlavně na nějakým vlastním projektu (...)a já bych chtěl taky přijít s něčím do budoucna, co něco lidstvu přinese a nechci dělat na jednoduchých věcech.“*

Osobní rozvoj: Pro tři participanty je hodnotný osobní rozvoj, kterého dosahují prostřednictvím své profese. Nemusí to být přímo v zaměstnání, ale dá se říct, že je to v rámci jejich pracovního oboru. Pro Davida je práce stereotypní, a tak se rozvíjí díky svým vlastním projektům. Práce těmto participantům přináší profesní nebo například jazykový rozvoj a rádi se učí něco nového.

Filip: *„A co se týká toho, tak já mám v tudletom směru rád furt se učit něco novýho, takže ted'ka třeba pracuju na nové technologii, novym projektu, po domluvě se šéfem už před časem, že on mě vždycky dává, když se dělá něco novýho, což mě baví, protože tam něco vzniká od základů a dá se na tom opravdu budovat něco.“*

Pracovní doba: Pro výzkumný soubor je významná také pracovní doba (n=6). Ovšem jedna část oceňuje spíš pravidelnou osmihodinovou pracovní dobu, kdy mají po práci čas na své koníčky, psa nebo na sebe. Druhé půlce vyhovuje více flexibilní pracovní doba.

Libor: *„Tahlencta, co mám, práce není dobře placená, ale zase mám určitý výhody v tom, že je to ještě státní podnik, kde se jede na píchačky, takže já tam ráno přijdu na šestou a odcházím odpoledne v půl třetí. Takže mám potom čas, kterej můžu věnovat sportu a nebo aktivitám...“*

Ivana: *„A i ta pracovní doba je taková hodně pružná. Že tam nemusím být každý den od osmi do čtyř, ale můžu si to přizpůsobit, někdy tam být dýl, někdy zase míň, podle toho, jak potřebuju.“*

6.3.3 Hodnota svobody a nezávislosti

Z rozhovorů poměrně výrazně vystupuje, jaký důraz kladou participanti na svou nezávislost. Nemusí se nijak omezovat, o svém životě rozhodují sami a nikdo jim do toho nemluví. Někteří jednají rádi spontánně a neradi plánují, proto je pro ně výhodné, že nemají partnera. Reflektují své zkušenosti z minulých vztahů a přiznávají, že jejich přístup jejich protějškům vadil. Další mluví naopak o tom, že jim samým vadila přílišná dominance nebo omezování, kdežto oni si potřebují ve vztahu zachovat autonomii. Klára si o sobě myslí, že je tolerantní a vstřícná, ale nesnese, aby jí partner něco přikazoval či zakazoval. *„Ale zároveň taky chci na oplátku já něco. Že taky můžu jít do divadla, do kina, s kámoškou si sednout nebo s kamarádem. Takže... a když tohle nebude tolerovat, tak to nesmí.“*

U některých se tato hodnota promítá do pracovní oblasti. David má například hrozně nerad autority a o práci říká: *„A já úplně trpím, když mi někdo říká co, kdy a jak to mám dělat.“* Proto si tito lidé hodně cení toho, že si vybudovali určité postavení, získali důvěru od nadřízených a díky tomu jim byla dopřána větší samostatnost. V práci tak cítí větší svobodu, což přispívá k jejich spokojenosti. A jak již bylo zmíněno, samotná práce pro jednu participantku značí svobodu a vede k získání nezávislosti.

6.4 Přátelské vztahy a rodinné zázemí

6.4.1 Přátelské vztahy

Následující kategorie charakterizuje přátelské vztahy single participantů a z části popisuje rozdíly oproti partnerství a rodinným vztahům.

Přátelství má obrovský význam pro všechny zúčastněné. Pro některé jsou v současné době „úplně nejvíc“, nedokázali by si představit život bez přátel a jsou jednoduše důležitou součástí jejich života. Nedá se říct, že by měli singles oproti zadaným lidem větší množství přátel. Udržování sociálních kontaktů je individuální. Jako většina lidí mají participanti pouze několik velmi dobrých a často dlouholetých přátel a široký okruh známých. Na ty nejbližší se ale mohou spolehnout a obrátit se na ně pro pomoc. Na oplátku jsou připraveni poskytnout pomoc zase jim.

K podrobnějšímu popisu přátelských vztahů opět poslouží několik subkategorií týkajících se hodnot, podobností a rozdílů mezi přáteli, rodinou i partnery.

Opora, důvěra, svěřování: Opora, důvěra a svěřování jsou tři nejdůležitější a nejčastěji zmiňované hodnoty v přátelských vztazích participantů. Rodiče často bydlí v jiném městě

a singles jsou se svými přáteli častěji v kontaktu. Přátelé jsou oporou, protože jsou to oni, kdo poskytnou útěchu po rozchodu, pomůžou v krizi a dodávají odvalu. Hana například vypráví o nepříjemné zkušenosti v zahraničí a navazuje: „*A právě že přátelé byli ti, kteří mě z Čech podporovali, a díky kterým já jsem to tam vydržela a vrátila jsem se zpátky.*“

Důvěra je také velmi ceněná, protože účastníci cítí, že se na své přátele opět můžou obrátit v krizi, věří, že „by je nepodrazili“. O to víc je pak důvěra důležitější u těch, kteří mají nepříjemné zkušenosti z partnerských vztahů, kdy jejich expartneri a expartnerky jejich důvěru zradili. Jelikož singles často bydlí sami, jejich přátelé jsou jejich pojistka. Dva muži vložili svou důvěru do přátel, když jim dali klíče od svých bytů.

Cyril: „*Třeba máme vzájemně klíče od svých bytů, kdybychom si zabouchli, tak se můžeme stavít k sobě a tak.*“

Důvěra souvisí se svěřováním. Přátelům mohou účastníci říct cokoli. Mohou jim svěřit své problémy, získat rady či názor. Přátelé je vždy vyslechnou. Polovina účastníků se raději svěří svým přátelům než rodině. Přiznávají, že rodině nemůžou říct všechno, někdy ani vědomě nechtějí.

Hana: „*Že třeba u svých rodičů takovou tu potřebu sdělovat jim úplně všechno nemám, že když mám nějaký problém, tak se radši svěřím kamarádce, než abych se svěřovala jim.*“

Přátelé jako rodina: Opravdu nejbližší přátelé jsou pro singles tak blízcí, že je berou jako součást svojí rodiny, „fungují jako širší rodina“(n=6). Někdy je popisují v termínech rodinných příslušníků. Přátelé jsou pro ně „jako brácha“, někdy jako táta, bratr a kamarád zároveň. Pro dvě účastnice jsou často bližší jak někteří rodinní příslušníci a v některých věcech znamenají dokonce více než rodiče. Tyto ženy patří k těm, které se snaží získat nezávislost na rodičích. Nejbližší přátelé obvykle znají celou účastnickou rodinu. Nebo se rodiny znají navzájem a organizují společná setkání.

Přátelé jako vzory: Filip a Ivana, kteří se pohybují ve věkově různorodé společnosti, si našli dobré přátele i mezi starší a nebo o hodně mladší generací. Setkávání s nimi je pro ně obohacující a nacházejí mezi nimi vzory.

Ivana: „*Ale zas v tom sboru jsem ráda, že mám přátele i z jiných generací, než jsem já, protože to má třeba málokdo. Že jak ty děti, tak i starší lidi a myslím si, že je to docela obohacující, že má člověk jiný pohled na věci, právě třeba s téma dětma.*“

Kamarádi vs. Partneri – kvalitativní rozdíl: Přátelé patří bezesporu k nejdůležitějším hodnotám v životě singles v mém vzorku. Z výpovědí ale bylo zřejmé, že pro většinu

z nich je partner/ka ještě něčím víc. Mezi kamarádem a partnerem vnímám u participantů kvalitativní rozdíl, a proto přátelé nemohou zcela nahradit pocit chybějícího protějšku.

Cyril: *„Tak máš prostě nějakou oporu. Něco lepšího než kámoše. Někoho, s kým můžeš usínat, víš, že tě někdo má rád, ještě víc než kámoše, tak jako jinak rád.“*

Pro Alici je partner člověk, s kterým bude prožívat svůj život, kdežto pouze s kamarádem by jí něco chybělo: *„Ten partner jako jistota, že máš tu jednu osobu, s kterou žiješ ten svůj život. Máš kamarádky taky určitě, ale s jednou kamarádkou nebudeš žít celý život... A když máš jenom kamaráda, tak to taky není – takový nenaplněný, jako kdybych měla jenom chlapa, ale byl to jenom kamarád, ale byla to jedna osoba, tak... ne, prostě ten partner je pro mě taková ta životní opora.“*

Stejně tak pro Filipa je to opora a něco víc: *„...ale pořád je tam to, že je to někdo, kdo je součástí mého života víc, než jakékoli kamarád, kamarádka, dá se na ni spolehnout, ona se může spolehnout na mě, prostě je tam takový to, že ty lidi se o sebe opřou.“*

David vidí u partnerství větší jistotu než v přátelství. *„A jako pro mě to je rozdíl, že když mám partnera, tak mu můžu svěřit doslova cokoliv, vim, že se na něj můžu s čímkoli spolehnout a obráceně, on se může spolehnout na mě s čímkoli. Já pro něj jsem taky ochotnej udělat cokoliv. Když to zaženu do extrému, vim, že když pudu a támhle umlátím sto lidí lopatou, že partner mě prostě podpoří. To je ten rozdíl, kterej vidim mezi kamarádama. U kamaráda bych ještě čekal, že když udělám něco fakt hrozně zlého, že mě třeba udá nebo něco.“*

Další rozdíl, který se objevil v rozhovorech, se týkal komunikace. Edita popisuje: *„že já třeba mám kamarády, ale popovídám si s nima jinak, než bych si popovídala třeba s tím chlapem“*. U Olgy je důvod ten, že v partnerství by člověk *„sdílel nějaké jiné věci, které se s těmi kamarády nedají, ale jen s tím partnerem“*.

6.4.2 Rodinné zázemí

Jelikož singles nemají stálý partnerský vztah, je pro ně o to víc důležitější původní rodina nebo jejich přátelé. U těch nacházejí pomoc a oporu. Žádný z účastníků nemá se svou rodinou vyloženě špatné vztahy. Soubor se dá ale rozdělit na skupinu, která má se svými rodiči a sourozenci vřelé a blízké vztahy (n=9), a na skupinu, jejichž vztahy s rodinou nejsou až tak důvěrné (n=6).

Klára: *„Tak jako rodina, tu mi nikdo nevezme. Mamča, to je máma, ale zároveň i kamarádka. Sestry je to samý. A táta, to máme takový, že máme takovýho...tátu, když něco řekne, tak malíček na to – takže jako věřim jim.“*

Ivana: „*Jsmo třeba měli období, který nebyly úplně jednoduchý a teď je to fajn, ale není to nějak právě takovej důvěrněj vztah jako třeba s nejlepšív kamarádkou.*“

Ti, co popisují své rodinné zázemí jako velmi dobré, se také s rodiči častěji setkávají. Jezdí za nimi na víkendy, na nedělní obědy, navzájem se navštěvují. Jinou možností častého setkávání je samozřejmě to, že bydlí ve stejném domě nebo poblíž.

Filip: „*V současný době tam jezdím každou neděli na oběd, popovídáme si, pak se podívám třeba na dědu. (...) U těch rodičů je to fakt, že člověk si tam může takhle s nima popovídat, dozví se, co je novýho u nich. Táta ten taky rád fotí, takže s nim dycky dáme – to jsou dvouhodinový rozhovory o fotkách a o foťácích třeba, s mámou to zase většinou nebejvá, s tou je zase pak jiný sezení někde, jo, ona udělá třeba kafe po obědě a napřed si povídáme něco s ní...*“

Kromě dvou participantů se ale všichni vídají s rodiči minimálně jednou za měsíc. Většinou se také scházejí na oslavy narozenin a tráví spolu Vánoce.

Tři ženy pocítují ke svým rodičům jistou ambivalenci. Snaží se vůči rodičům vymezit a získat nezávislost. Proto si je i trochu záměrně „drží od těla“. Jsou to většinou matky, které nerespektují, že s nimi už dcera nebydlí a mají na ně nároky. Berou je, jako by s nimi stále bydlely. Participantky potom pocítují, že pomáhají spíše z povinnosti, než že by to tak samy chtěly.

Olga: „*Já mám svoji práci, máma to ne vždy respektuje a z toho vznikají nějaké hádky, natahovačky a tak. (...) No, trošku aby možná pochopili, a nebo respektovali, že to už nebude fungovat tak, že když máma poví běž a vysaj obýváněk teď hned, tak já to hned neudělám, protože mám úplně jinou práci.*“

Hana to má podobné. Cítí, že je na ni vyvíjen nátlak, zároveň ale uznává, že rodina je pro ni podporou a když se něco děje, tak drží při sobě. Vlastní rodina je pro ni tedy významnou hodnotou. „*Jo, mně třeba vyčítal i ten bývalý, že mámě nedokážu říct ne. Jakoby mám na ni svůj názor, ale pořád je to moje máma. A prostě budu tam chodit a budu jim pomáhat.*“

Zlepšení vztahů po odstěhování: K dobrým vztahům s rodiči přispělo v několika případech to, že se participanti odstěhovali od rodičů. Došlo u nich k získání nezávislosti, pocitu kontroly nad svým životem a k vlastnímu vymezení potřebnému pro přechod do dospělosti. Tito účastníci výzkumu (n=6) dokázali svým rodičům, že se o sebe dokážou postarat sami a díky tomu si získali jejich respekt a nejsou pro ně v podřízené roli. Nejlépe tuto zkušenost vyjadřuje Martin: „*Jako obecně s rodičema samozřejmě pomohlo to*

v okamžiku, když jsem se odstěhoval sám do bytu a řešil jsem si veškerý věci sám, kdy tam ze začátku byly nějaký spory, kdy jsem přijel domů pomáhat a tak ten otec se napřed musel naučit – nebo párkrát jsme se i pohádali, že on se mě nebude doprošovat a podobně a takový věci složitější, ale vyjasnili jsme si to a postupně mě začal vnímat jako, řekněme, fungujícího jedince samostatného. Že vlastně zjistil, že na něm opravdu nejsem závislej, takže to velmi pomohlo a vyčistilo nějaký vztahy naše. A od té doby jsme se brali jako partneři v uvozovkách nebo že opravdu...už jsem nebyl to dítě jenom.“

Druhým důvodem lepších vztahů je i omezený čas strávený společně s rodiči. Tento čas nechce ani jedna strana vypotřebovat na to, aby se hádala.

Nikolas: *„Občas jsme se prostě hádali. Ted'ko? Vůbec. Protože ji vidám jednou za měsíc, jednou za dva měsíce...to není o tom, abychom se hádali. To vůbec. Ani jeden z nás nechce plýtvat ten čas na to, abychom se hádali. A druhá věc, není vlastně o čem.“*

Sourozenci: Dva participanti jsou jedináčci, ostatní ze souboru mají minimálně jednoho sourozence. Jako děti se spolu se svými sourozenci škádlili, prali se a udržovali spíš sourozeneckou rivalitu. S přechodem do dospělosti se ale jejich vztah proměnil (n=5). Jako dospělí jedinci si více rozumějí a mají k sobě blíže. Jsou všichni ve stejném vývojovém období, takže řeší podobné věci a navzájem vědí, o čem ten druhý mluví. Pro některé jsou jejich sourozenci jako kamarádi a sdílejí s nimi některé aktivity.

David: *„Když jsme byli malí, tak s bráchou jsme měli takovej vztah, že jsme se nenáviděli, doslova, pak jako porád jsme se tloukli a porád jsme na sebe bonzovali a něco. Ale postupem času nakonec máme docela pěkněj vztah a podporujeme se a vycházím s nim dobře.“*

Pouze jeden participant se se svým bratrem vidá velmi málo, jelikož „se nikdy neměli v lásce“, a naopak spolu vycházejí lépe, když se setkají jen jednou za půl roku.

Rodina jako hodnota: Původní rodina má v hodnotovém žebříčku lidí vždy své místo. Po založení rodiny vlastní už obvykle nestojí tak vysoko jako dříve, ale hodnoty, které se drží v rodině, si člověk odnáší s sebou. Rodina je pro participanty místem, kde si navzájem pomáhají a v době krizí drží při sobě. Význam rodinné soudržnosti zdůrazňuje šest účastníků výzkumu. Jako rodina se, i přes některé neshody a občasné hádky, dokážou semknout a fungovat společně.

Boris: *„To, že rodina drží pohromadě. Takže může se hádat, ale vždycky tam ta rodina je připravená pro sebe.“*

Pro Hanu a Kláru rodina dokonce téměř stejně důležitá jako partner. Přejí si, aby jejich případný partner respektoval to, že se chtějí s rodinou setkávat, pomáhat jim a je důležité, aby si také navzájem rozuměli.

Klára: „*A pro mě když to třeba není asi tak normální, tak já potřebuju, aby si rozuměl i s rodiči.*“

Rodina jako vzor: Participanti, až na dvě výjimky, pocházejí z úplné rodiny. Vztah rodičů může být pro mladé lidi vzorem do budoucnosti v oblasti partnerských vztahů. U mnoha participantů tomu tak je. Vzpomínají na své zkušenosti z dětství a jaká u nich v rodině byla atmosféra. Alice například popisuje, jak to fungovalo u nich doma, jak bydleli a trávili čas spolu. A tím, jak je na tyto věci zvyklá, potom čeká, že to sama bude mít v budoucnu také tak.

Pět zúčastněných singles oceňuje výchovu od svých rodičů. V budoucnu by tak rádi vychovávali i své vlastní děti. Dříve třeba nechápali, proč po nich rodiče něco chtějí dělat určitým způsobem, ale v dospělosti se v těchto postojích shodují. Pro participantku, která má již vlastní dítě, je například důležitá shoda rodičů ve výchově.

Gabriel: „*No, že mě dobře vychovali asi. Že bych taky jednou takhle chtěl vychovat děti.*“

Edita: „*No a nepodráželi si autoritu, to si taky pamatuju, že třeba...vim, že táta nám chtěl něco dovolit, mamka ne, a bylo na něm vidět, že chce říct „tak jděte“, ale jako stál fakt za mamkou, že prostě řekl ne. Tak jako to asi.*“

Další důležitou věc, jakou si zúčastnění singles z rodiny odnesli, byly hodnoty a určitý přístup k životu. Pro šest participantů to bylo jednoznačně slušné chování. Pro další to byly hodnoty, které jim měly pomoci v osobním životě, jako cílevědomost, pracovitost, úcta k lidem, věřit v sebe sama, vážit si hodnoty peněz a hledět na kvalitu a prověřenost.

Polovina účastníků nepovažuje manželství jako nutnost. Osm z patnácti naopak manželství připisuje stále hodnotu. I zde se projevuje pozitivní rodičovský vzor a zkušenost z dětství.

Libor: „*...jsem spíš pro, pro manželství. Nejsem pro to, aby žili spolu na hromádce, to ne, ale spíš jsem pro manželství. Protože jsem vychovanej v manželství, takže...asi tak.*“

7 Výsledky zpracování dotazníků

Výsledná data z dotazníků podpořila výpovědi participantů o sobě, například v rozlišení na více otevřené a spíše konzervativní nebo v tom, jaký význam dávají

přátelství a samostatnosti. Dotazník zachytil, že participanti si cení také zdraví a bezpečí, přestože o něm v rozhovoru příliš nemluvili.

Hodnoty, které dosáhly nejvyššího a nejnižšího skóru u jednotlivých participantů jsou uvedeny v tabulce číslo 4. Mezi hodnotami s nejvyšším skórem se nachází **Požitkářství** (6krát), **Sebeřízení** (4krát), **Benevolence** (3krát), **Konformita** (2krát) a jedenkrát **Stimulace** a **Bezpečí**. Nejčastěji se tedy mezi participanty objevují hodnoty sloužící individualistickým cílům, které souvisejí s hodnotovým typem „otevřenost ke změně“. Zároveň je zde menší část participantů, která dává přednost hodnotám souvisejícím s kolektivními cíli a tyto hodnoty náleží jak k typu „překročení sebe sama“, tak k typu „konzervace“. Toto rozdělení odpovídá i tomu, jak o sobě smýšlejí participanti. Polovina je více otevřená novým zkušenostem a vyhledávají zábavu a potěšení, druhá část preferuje jistotu, konformitu a větší význam pro ně má práce a přínos svému okolí.

Nejméně preferovanými hodnotami byly **Moc** (7krát), **Stimulace** (4krát), **Tradice** (2krát), **Úspěch** (2krát) a jedenkrát **Požitkářství** a **Bezpečí**. Tyto hodnoty jsou opět ze tří hodnotových typů z celkových čtyř. Nejvícekrát se objevuje hodnota Moc, což znamená, že tito participanti se neorientují na získání prestiže, kontroly nebo dominance. Celkový přehled výsledků dotazníků lze nalézt v příloze č. 4.

Participant	Hodnoty s nejvyšším skórem	Skór	Hodnoty s nejnižším skórem	Skór
Alice	Požitkářství	6	Moc	3,33
Boris	Požitkářství	6	Moc	3,33
Cyril	Požitkářství	6	Moc	3
David	Sebeřízení/Stimulace	6	Tradice	1
Edita	Požitkářství	5,33	Stimulace/Moc	3
Filip	Bezpečí	5,4	Stimulace/Požitkářství	3,33
Gabriel	Sebeřízení	6	Tradice	2
Hana	Sebeřízení	5,25	Stimulace	3,33
Ivana	Benevolence	5,5	Moc	2
Jan	Požitkářství	6	Bezpečí	3,8
Klára	Benevolence	5,25	Moc	3
Libor	Konformita	5,25	Úspěch	1,5
Martin	Konformita/Benevolence	5	Moc	3,33
Nikolas	Požitkářství	5,66	Stimulace	3,66
Olga	Sebeřízení	5,5	Úspěch	3,25

Tabulka č. 4 Nejvíce a nejméně preferované hodnoty na základě dotazníku PVQ

Po prozkoumání každé položky se ukázalo, že účastníci se nejčastěji rozhodují pro nejvyšší počet bodů (tzn. zaškrtnutím „velmi se mi podobá“) u pěti portrétů. Tyto portréty zní takto:

- 1) Hledá každou situaci, kdy se může pobavit. Je pro něj důležité dělat věci, které mu přinášejí potěšení.
- 2) Je pro něj důležité samostatně se rozhodovat o tom, co dělá. Rád si svobodně plánuje svůj čas a aktivity.
- 3) Je pro něj důležité být k přátelům loajální. Chce dělat vše pro to, aby mu byli lidé co nejbližší.
- 4) Myslí si, že je důležité zajímat se o různé věci. Rád je zvědavý a zkouší porozumět mnoha různým oblastem.
- 5) Je důležité užívat si životních potěšení. Rád se trochu „rozmazluje“.

Tyto portréty patří k hodnotám Požitkářství (1, 5), Sebeřízení (2, 4) a Benevolence (3). Jsou to ty samé hodnoty, které dosáhly nejčastěji nejvyššího skóru. Pro účastníky má

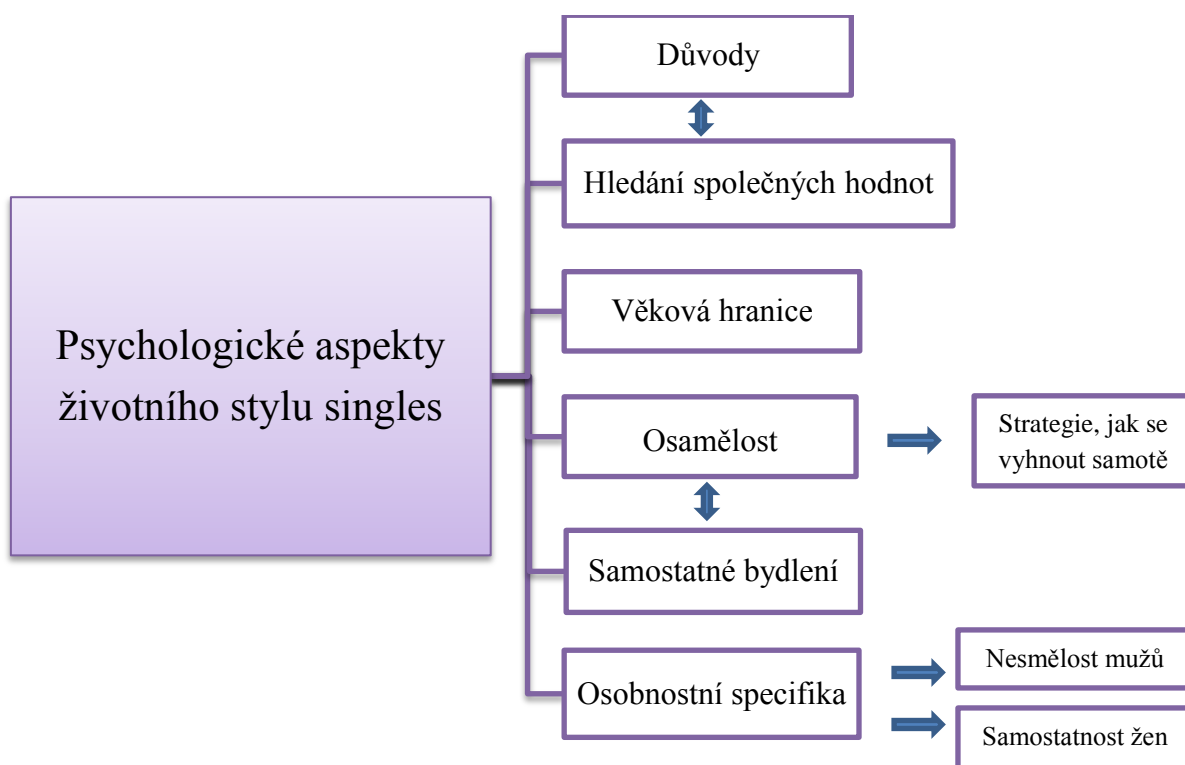
tedy v životě velký význam potěšení a užívání si života, nezávislost, kreativita a zvědavost a také blízké vztahy.

8 Odpovědi na výzkumné otázky

Zde jsou odpovědi na výzkumné otázky doplněné vždy obrázkovým schématem.

Odpověď na první výzkumnou otázku: Na základě rozhovorů bylo zjištěno, že k psychologickým aspektům životního stylu singles patří:

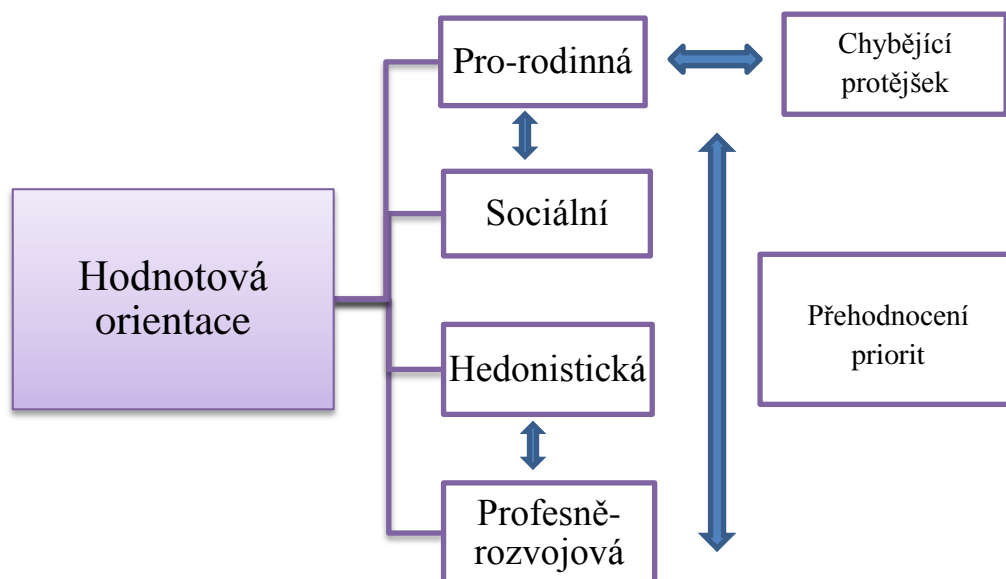
- Určité důvody stojící na pozadí jejich singlovství. Ty jsou někdy uvědomované, jindy nevědomé, a patří sem nedůvěra, odmítnutí od toho pravého, vliv současné doby a nároky, které by měl splňovat „ten pravý“.
- Hledání společných hodnot, které jsou důležitou podmínkou pro vytvoření vztahu, a souvisí tak s důvody k singlovství.
- Věková hranice třiceti let, vnímaná jako přelom období svobody a fáze zakládání rodiny. Singlovství je tak bráno jako dočasný stav.
- Osamělost jako nejčastěji zmiňovaná nevýhoda single stavu.
- Ambivalentní vztah k samostatnému bydlení.
- Osobnostní specifika lišící se podle pohlaví. U mužů se ukazuje spíše nesmělost a nízké sebevědomí, ženy jsou naopak hodně samostatné a sebevědomé, což může některé muže odrazovat. Společné potom singles mají to, že se o sebe dokážou postarat, spoléhají spíše na sebe, ale nejsou sobečtí nebo uzavření, naopak mají rádi společnost.

Obrázek č. 2 Schéma k první výzkumné otázce

Odpoď na druhou výzkumnou otázku: Hodnotová orientace se u všech single participantů neshoduje. Mezi participanty byly nalezeny čtyři typy:

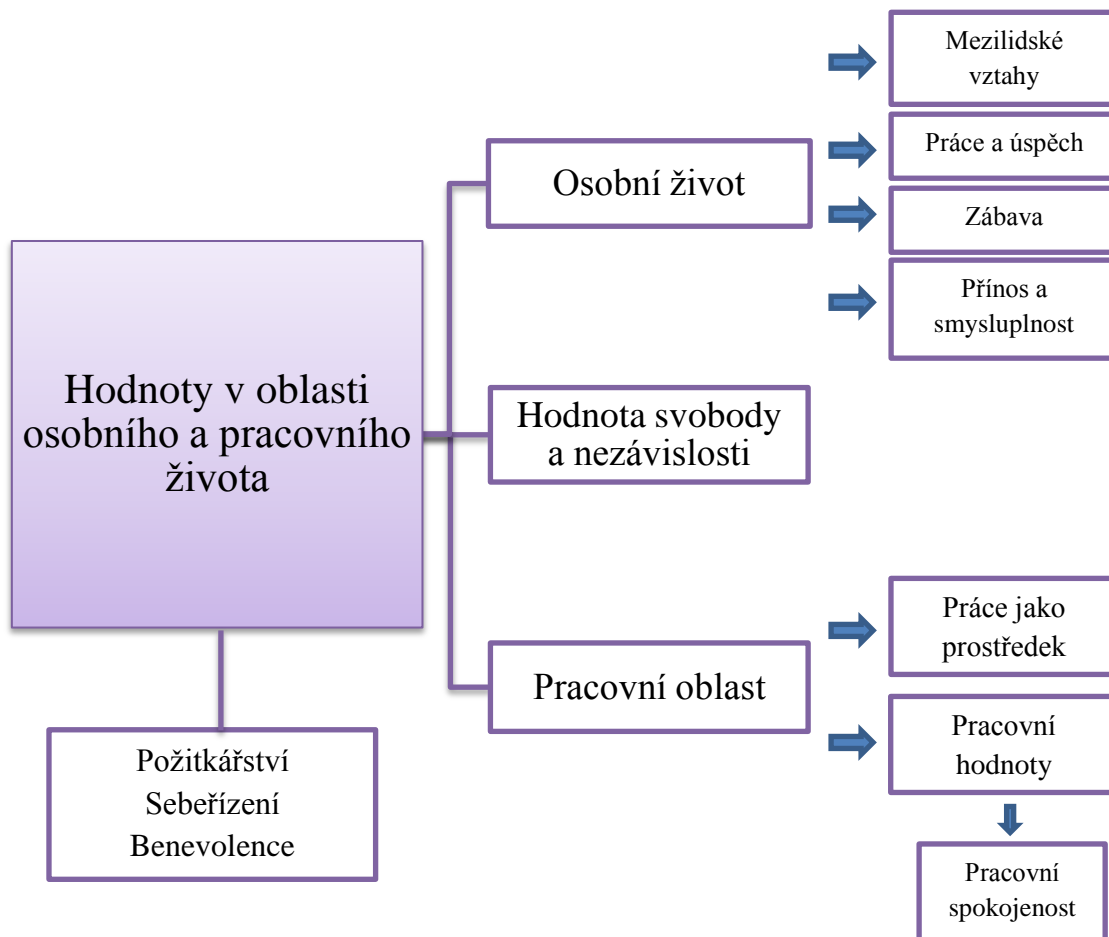
- Nejčastějšími se jeví profesně-rozvojová, na druhém místě stojí pro-rodinná hodnotová orientace.
- S pro-rodinnými hodnotami se částečně prolíná sociální hodnotová orientace.
- Několik participantů upřednostňuje hedonistickou orientaci, která se hodně prolíná s profesní orientací a někdy je obtížné určit, která je zásadnější.
- Nejvíce postrádají partnera singles s pro-rodinnými hodnotami, několik z nich dokonce touží i po dětech.
- U některých participantů docházelo v životě k přehodnocení priorit a jejich hodnotová orientace se proměnila. Buď se zaměřují více na mezilidské vztahy místo práce, nebo přesunuli svou pozornost od zábavy k práci.
- Podle Dotazníku hodnotových portrétů je v souboru převaha participantů, kteří preferují individualistické hodnoty patřící k hodnotovému typu „otevřenost ke změně“. Menší část se dělí rovnoměrně na hodnotový typ „překročení sebe sama“ a „konzervace“.

Obrázek č. 3 Schéma k druhé výzkumné otázce

Odpověď na třetí výzkumnou otázku: V oblasti osobního a pracovního života považují singles za důležité:

- mezilidské vztahy, zábavu a volnočasové aktivity, práci a úspěch, přínos a smysluplnost jakožto nejdůležitější hodnoty a zároveň naplňující oblasti života. Jedna část participantů dává přednost prosté zábavě, setkávání s přáteli a hledání potěšení a druhou část naplňuje vytvářet, vymýšlet a přinášet něco svému okolí.
- V životě participantů má také velký význam potěšení, kreativita, zvědavost a nezávislost, blízké vztahy.
- V rámci profesního života vnímá většina participantů práci pouze jako prostředek k zajištění živobytí. Chtějí být hlavně v práci spokojení, k čemuž přispívá přátelský kolektiv, rozmanitost v práci, svoboda a samostatnost, pocit smysluplnosti, osobní rozvoj a pracovní doba. Někomu vyhovuje pružná pracovní doba, jiní jsou rádi za její pravidelnost a včasný konec, čehož využívají pro své volnočasové aktivity.
- Jako významná hodnota se jeví hodnota svobody a nezávislosti prolínající se jak soukromým, tak profesním životem.

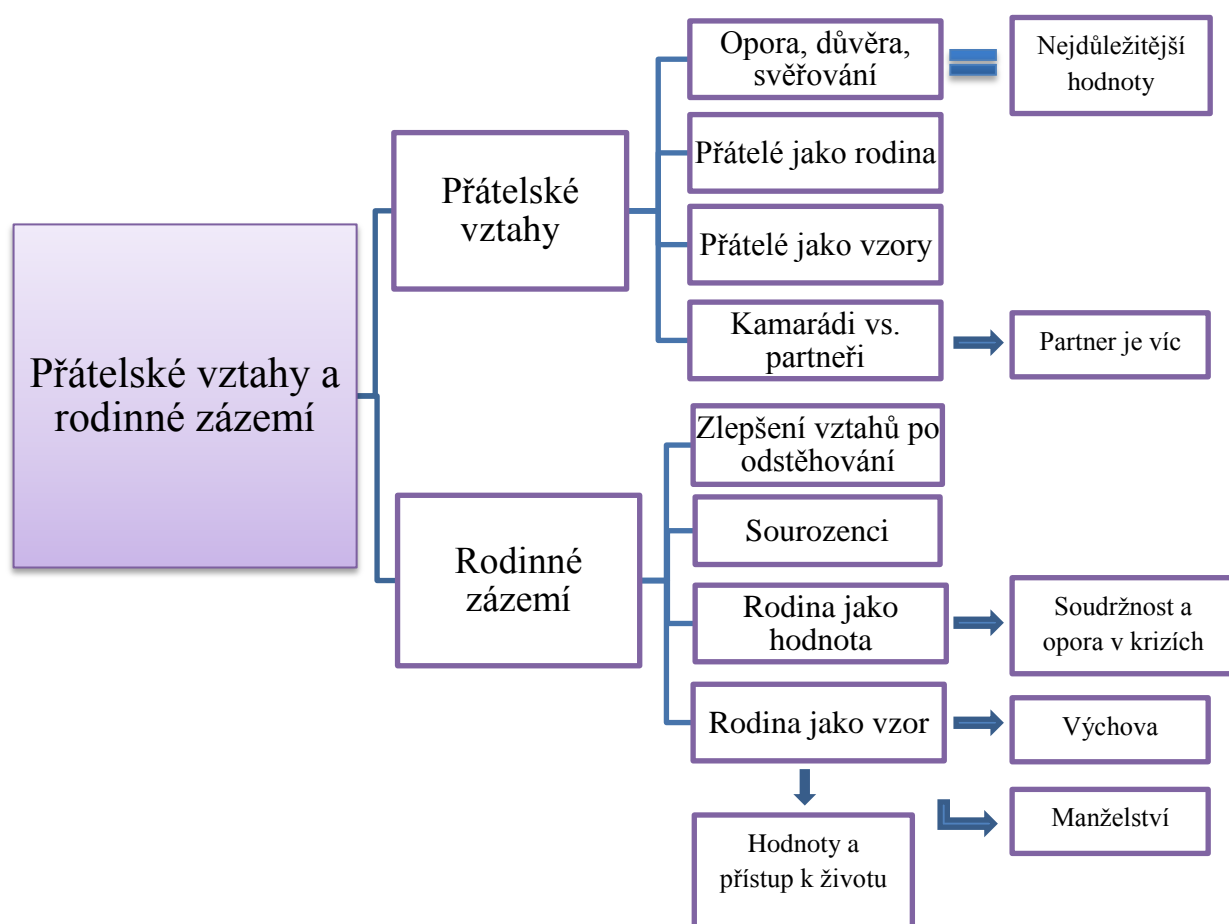
Obrázek č. 4 Schéma ke třetí výzkumné otázce

Odpověď na čtvrtou výzkumnou otázku: Zjištění o vztazích a rodinném zázemí singles jsou následující:

- U singles patří přátelé k nejdůležitějším lidem v jejich životě, u některých jsou možná i důležitější než rodiče. Nedá se říct, že by singles měli více přátel než jiní lidé.
- Nejvíce si v přátelství cení opory, důvěry a svěřování.
- Singles jsou s přáteli ve větším kontaktu než s rodiči a přátelé jsou ti, na které se obracejí v krizi. Na oplátku jsou ochotní poskytnout to samé.
- Často jsou přátelé označováni v rodinných termínech, jsou jako širší rodina a nejlepší přátelé se s rodinou participanta znají.
- Přátelé mohou být i vzory, zvláště když jsou z mladší nebo starší generace, než je single člověk.
- Přátelé ale nemohou stoprocentně nahradit partnery. Mezi nimi vnímají participanta kvalitativní rozdíl. Jsou větší oporou, jistotou, liší se v komunikaci a jsou „něco víc“.
- Postoje k původní rodině jsou ve výzkumném souboru rozmanitější. Část singles má s rodiči a sourozenci vřelé a důvěrné vztahy, druhá skupina až tak

důvěrné ne. Dvě ženy pociťují ambivalenci, protože rodina je pro ně velkou hodnotou, ale zároveň se potřebují vymezit a získat nezávislost.

- Hodně participantů zlepšilo vztahy s rodinou po odstěhování, když dokázali, že se o sebe dokážou sami postarat. Postupem času se vylepšil také vztah se sourozenci, protože nyní jsou ve stejném věkovém období a řeší podobné otázky. Pouze jeden participant je výjimkou a s bratrem se raději moc nevidá a je to tak pro něj lepší.
- Původní rodina je hodnotou i vzorem. Participantů zdůrazňují rodinnou soudržnost, oceňují výchovu od svých rodičů a chtěli by také tak vychovávat své děti. Z rodiny si odnášejí i další hodnoty do života, stejně jako vzor manželství. Manželství v budoucnu plánuje s jistotou ale jen polovina souboru, pro ostatní to není nutnost.

Obrázek č. 5 Schéma ke čtvrté výzkumné otázce

9 Diskuze

V rámci diskuze se budu zabývat výsledky a možnými limity výzkumu. Cílem tohoto výzkumu bylo najít psychologické aspekty specificky související s životním stylem singles, prozkoumat hodnotovou orientaci a nejdůležitější hodnoty v životě single jedinců a popsat jejich vztahy a rodinné zázemí. Uspořádání hodnot může mít vliv na formování životního stylu. I malá změna v důležitosti hodnot následně ovlivní rozhodování v budoucnosti. Převažující hodnoty současné generace tak mohou mít vliv na další generace a možná napoví, jaký vývoj můžeme očekávat v partnerských a rodinných vztazích.

9.1 Diskuze výsledků dle výzkumných otázek

První výzkumná otázka se týkala specifických aspektů životního stylu singles. Zajímalo mě, jaké důvody vlastně vedly k volbě tohoto stylu. Ukázalo se, že život bez partnera nebyl tak úplně dobrovolnou volbou. Většina participantů se do své situace dostala vlivem různých okolností. Po rozchodu s posledním partnerem si zatím nedokázali najít nebo zkrátka nenašli nového partnera. Velmi podobné závěry vyplývají i z jiných prací na toto téma (Mazálková, 2011, Očenášková, 2009). Část singles je se svým stavem nyní spokojeno, část je spíše smířená. Necháávají věci volně plynout a aktivně partnery nehledají. Pozornost věnují jiným oblastem života, které jim poskytují naplnění. Podobně jako Možný (2006) usuzuji, že většina singles vnímá svůj způsob života ne jako konečný stav, ale spíš jako životní fázi. Možný dodává, že ta se ovšem stále častěji prodlužuje, až se může změnit v definitivu. To zde nelze hodnotit, jelikož participant, s výjimkou jednoho, ještě nepřekročili ani věk třiceti pěti let.

Byly nalezeny čtyři specifické důvody stojící na pozadí singlovství. Za prvé je to nedůvěra pramenící z negativních zkušeností z předchozích vztahů a s tím spojené vytvoření obran. Na postoj k partnerství mají skutečně vliv zkušenosti z předchozích vztahů a to především odloučení a rozvod. Poortmanová a Liefbroer (2010) popisují, že zkušenost s konečností a křehkostí vztahů se všemi jeho emocionálními následky může vést k obezřetnějšímu postoji. Strach ze závazku může být zvláště silný mezi těmi singles, kteří investovali hodně do svých předchozích vztahů, protože rozchod pro ně potom může být velmi emocionálně devastující. Právě o velkých investicích mluví hlavně jedna participantka a participant. Analogii zde také vidím s Očenáškové (2011) „klíčovým vztahem“ (kapitola 1.7). Na druhou stranu podle dřívějšího výzkumu Poortmanové (2007,

in Poortman & Liefbroer, 2010) může mít zkušenost s dlouhodobým vztahem i opačný význam. Ti, co si už zvykli žít s partnerem, mohou mít problémy být sami. Tudíž mají i příznivější pohled na partnerství. Zřejmě tedy záleží na více faktorech, například na kombinaci zkušeností spolu s podpůrnou sítí a charakteristikami osobnosti.

Dalším důvodem je, že vztah s tím pravým partnerem nevyšel nebo je dotyčný již zadaný. Tito singles v důsledku rozchodu necítí nedůvěru při navazování dalších vztahů, ale jejich bývalí partneři nasadili laťku příliš vysoko a oni od té doby nepotkali nikoho tak dobrého. Svou roli hraje také vliv současné doby, který souvisí s proměnou hodnot, narušením dovednosti komunikace, nástupem podnikání po revoluci a současným trendem odkládání manželství a rodičovství. Vliv změny režimu zaznamenali také ve svých výzkumech Tomášek (2003) nebo Hašková a Vohlídalová (2014). Mnoho singles zmiňuje rok 1989 jako klíčový. Podle nich významným způsobem zasáhl do směřování jejich životní dráhy. Změna režimu měla vliv na změnu hodnotové orientace, přesunutí pozornosti k práci, především podnikání a odsouvání rodinného života do pozdějších let (Hašková & Vohlídalová, 2014). Toto platí spíše pro starší participanty, ti mladší si stěžují na velké rozšíření internetu, moderních technologií a konzumu. Tyto skutečnosti moderní doby mohou působit na schopnosti navázat a rozvíjet vztah a také na formy jeho naplňování.

Čtvrtým důvodem jsou určité nároky, které by měl splňovat „ten pravý“. Proto někdy singles působí jako vybíraví. Zvláště nezávislé, úspěšné svobodné třicátnice jsou dle Lahad (2013) označovány za vybíravé v negativním smyslu. V minulosti byla vybíravost a čekání na toho pravého brána jako morálně nadřazená, z dnešního pohledu jsou ale ženy moc náročné. Překročí-li totiž věk, kdy se očekává vstup do manželství, narušují zažitou představu společnosti a přitahují k sobě negativní pohledy. Někteří participanti potvrdili, že mají určité nároky, které se zdají pochopitelné z hlediska toho, že často přemýšlejí dál do budoucnosti a nechtějí do vztahů investovat zbytečně.

Nakonec jsou mezi participanty i ti, jež jsou v současnosti single záměrně a chtějí se věnovat práci nebo si užívat zábavy a partner by je v tom omezoval. Autoři Beck a Beck-Gernsheimová (2003) spatřují příčinu singlovství v požadavcích práce v individualizované společnosti. Mezi participanty se ale neobjevila stížnost na kolizi práce a vztahu. Pouze jeden participant připouští, že jeho profese hrála roli při jeho rozchodu před několika lety.

Důležitými podmínkami pro vytvoření vztahu jsou společné hodnoty. Pro participanty je důležité, aby měli se svým protějškem společné cíle a rozuměli si v nejdůležitějších oblastech života. Pokud jsou věřící nebo chtějí hodně dětí nebo je pro ně

důležité zachování tradic, chtějí, aby byl jejich protějšek nastavený podobně. Neshody v představách o partnerství a o budoucnosti mnohdy vedly k ukončení vztahu participantů. Jaký mají hodnoty význam při výběru partnera, naznačuje výzkum Sheldona (2007), zmíněný již v kapitole 3.9.1. Tento výzkum ukázal, že mají-li singles vybírat podle hodnot, volí člověka s hodnotami, které sami vyznávají.

Výsledky naznačují, že s životní fází singlovství souvisí věková hranice třiceti let. Tu singles vnímají jako přelom období svobody a fáze zakládání rodiny. Přibližně do třiceti let mají v úmyslu si užívat a poté si najít stabilní vztah a „usadit se“. U žen hraje roli také myšlenka omezeného období plodnosti. Jako o kritickém časovém bodě mluví o třicítce opět Lahad (2013), kdy po překročení tohoto věku nemají podle obecného mínění ženy nárok na „privilegium vybiravosti“ a měly by snížit své nároky. Také Benokraitis (2002) mluví o věku třiceti let a to tak, že svobodní muži a ženy začínají po třicítce pocítovat, jako by jim něco chybělo, mnozí připouští, že by svou autonomii a soukromí byli ochotni vyměnit za manželství či partnerství, jež skýtá naplnění citových potřeb.

K životnímu stylu singles patří i osamělost jako nejčastěji zmiňovaná nevýhoda, které se singles jistě nevyhnou, obzvlášť pokud bydlí sami. Zde se hodnocení osamělosti shoduje spíše s průzkumem organizace Parship (2006), kde ji single participanté považovali za největší negativum, než s průzkumem RSW (2004, in Drotován & Bleha, 2008), kde vidělo osamělost jako negativní stránku jen minimum respondentů. Osamělost však není spojená pouze s lidmi bez partnerů. I manželka se může cítit osamělá, pokud si přestane rozumět se svým mužem. Pocit osamění vede k tomu, že někteří participanté rozvíjejí strategie, jako například snažit se neustále něčím zaměstnanost nebo k sobě zvat kamarády. Samostatné bydlení, které se v poslední době hodně rozšiřuje, je nahlíženo ambivalentně, protože přináší pocity osamělosti, ale i příjemný pocit klidu a prostor k odpočinku. Také je znakem samostatnosti a nezávislosti, čehož si participanté velmi cení.

V kategorii osobnostních specifik se projeví určité rozdíly mezi single ženami a single muži. Mezi nezadanými muži se projevuje nespěšnost, určitá neobratnost v partnerských vztazích, kterou sami přiznávají. Ostýchají se oslovit ženy a navenek třeba předstírají nezájem o partnerství. Většina žen z výzkumného souboru naopak působí sebevědomě, jsou hezké a samostatné. Naopak mají problém s muži, kteří jsou podle nich nesamostatní a nevyzrálí. Zároveň je jejich soběstačnost odrazuje. Tato zjištění ohledně žen souhlasí s výpověďmi participantek ve výzkumu Lewis a Sidney (1997). Zatímco ženy se stávají více asertivními a chtějí po mužích více emocionální zodpovědnosti, muži stále hledají partnerky, které se o ně budou jen starat a budou jako jejich matky. Proto si ženy

stěžují, že potkávají málo vhodných mužů a viní je z toho, že nejsou schopní vypořádat se s jejich inteligencí, kompetencí, asertivitou apod.

Druhý výzkumný okruh se zabývá hodnotovou orientací singles. V kapitole 3.8 bylo zmíněno, že pro volbu životního stylu jsou zásadní hodnoty a že změny v partnerských a rodinných strategiích mohou souviset se změnami v hodnotovém systému. Znamená to, že založení rodiny není nejvyšší prioritou, ale je nahrazováno například seberealizací v práci či ve volnočasových aktivitách. Upřednostňování určitých hodnot také může ovlivňovat navázání a udržení partnerského vztahu, které se neobejde bez kompromisů, a lidé pak raději volí život bez partnera. V tomto výzkumu byly mezi participanty nalezeny čtyři typy hodnotové orientace. Nejčastěji se objevovala profesně-rozvojová hodnotová orientace. Tito participanti momentálně upřednostňují práci. Může to být z různých důvodů. Například usilují o zabezpečení, budují kariéru, baví je nebo slouží jako prostředek k realizování jiných aktivit. O něco méně se vyskytuje pro-rodinná hodnotová orientace. Tito singles dávají velký význam partnerství a velmi často dokonce touží i po dětech. S pro-rodinnými hodnotami se částečně prolíná sociální hodnotová orientace. Poslední orientací, ovšem třetí nejčastější je hedonistická hodnotová orientace.

Toto je jakési mé vlastní teoretické rozdělení. Zdá se však, že například hedonistická orientace se hodně prolíná s profesní orientací a někdy je obtížné určit, která je zásadnější. Napadá mě zde paralela s tím, že podle výzkumů (Prudký, 2009) význam hodnoty práce a dalších životních hodnot klesl, naopak význam přátel a volného času vzrostl. Význam hodnoty práce je nyní srovnatelný s významem volného času. Tato změna je také spojena s poklesem významu práce jako zdroje sociálních kontaktů a prostoru pro seberealizaci a s jeho posílením jako zdroje obživy a vytváření podmínek především pro aktivity ve volném čase. Ve výzkumném souboru se také projevují tendence vnímat práci spíše jako zdroj peněz a prostředek k naplňování dalších hodnot. Hodnota přátel a známých také vzrůstá a spolu s volným časem je součástí nárůstu důrazu na libost, zábavu a hedonistické hodnoty vůbec (Prudký, 2009). Zajímavé je, že i u mnoha participantů, kteří chtějí partnera a touží po dětech nebo je minimálně plánují v budoucnu, momentálně vítězí podle Dotazníku hodnotových portrétů hodnota Požitkářství anebo Sebeřízení. Single participanti tedy s rodinou počítají v budoucnu, ale zatím se do něj příliš rychle neženou. Chtějí si užít hodně zábavy a věnovat se svým koníčkům. Je možné, že se svých zájmů a koníčků i v pozdější životní etapě nebudou chtít vzdát. Nebo si naopak uvědomují, jaké úsilí vyžaduje skloubení vlastních zájmů s rodinným životem, a proto posun do této etapy oddalují. Takže i když jsou postoje mladých singles ke stálému partnerskému vztahu a

rodinnému životu v zásadě pozitivní, dá se předpokládat, že jejich hodnotová orientace je do určité míry posunutá směrem k individualistickým hodnotám.

Nejdůležitější hodnoty v životě a zároveň tím, co participanty naplňuje, jsou čtyři oblasti: mezilidské vztahy, zábava a volnočasové aktivity, práce a úspěch, přínos a smysluplnost. Jak se ukázalo, soubor je rozdělený na dvě části, jedna část participantů dává přednost prosté zábavě, setkávání s přáteli a hledání potěšení a druhou část naplňuje vytvářet, vymýšlet a přinášet něco svému okolí. Dá se předpokládat, že k nejvýznamnějším hodnotám patří i láska a partnerství, jelikož participanti přiznávají, že jim partnerský vztah chybí, ať už je to pro sdílení myšlenek a zájmů, nebo pro vědomí přítomnosti někoho stálého a blízkého, případně obojí. Také by nechtěli všechny své volnočasové aktivity podnikat sami a přátelé nejsou k dispozici vždy. Co se týče práce a kariéry, několik málo účastníků výzkumu chce ve své práci něčeho dosáhnout, velká část ovšem vnímá práci pouze jako prostředek k zajištění živobytí. Chtějí být hlavně v práci spokojení, k čemuž přispívá přátelský kolektiv, rozmanitost v práci, svoboda a samostatnost, pocit smysluplnosti, osobní rozvoj a pracovní doba. Někomu vyhovuje pružná pracovní doba, jiní jsou rádi za její pravidelnost a včasný konec, čehož využívají pro své volnočasové aktivity. Shodné poznatky nalezneme opět v Prudkého *Inventuře hodnot* (2009). Píše, že v České republice klesá váha faktoru sdružujícímu hodnoty spojené s prací. V rámci faktoru vévodí hodnota zajímavosti a užitečnosti práce a práce v dobrém kolektivu, ale posledních letech narůstá vliv práce jako zdroje výdělků. Pracovní hodnoty účastníků jsou v souladu s tím, co se připisuje tzv. generaci Y. Tato generace, narozená mezi lety 1976 až 1995, klade v pracovní oblasti důraz na svobodnou seberealizaci, rozvoj individua a kreativitu, smysluplnost vykonávané práce, vyhledává přátelskou atmosféru a místo, kde jim bude vyhovovat pracovní doba, protože odmítají obětovat práci svůj soukromý život (Rezlerová, 2009).

Prací se tedy participanti neliší od běžných zástupců generace Y a jejich pracovní život by neměl narušovat ani partnerské vztahy. Co ale může být významné, je hodnota svobody a nezávislosti. Jak v osobním, tak v pracovním životě je pro participanty důležitá svoboda a nezávislost. Naprosto jim vyhovuje, že se nemusí nikomu a ničemu podřizovat, mohou se rozhodovat spontánně a nemusí se omezovat. V rámci vztahů si chtějí zachovat určitou autonomii. Často se poukazuje na fakt, že v moderní společnosti dochází k poklesu sňatečnosti právě proto, že mladí lidé dávají přednost životu, který pokud možno neomezí jejich osobní svobodu a individuální rozvoj (Kučera, 2000).

Dotazník hodnotových portrétů zjišťuje, jaké hodnotě podle Schwartzovy koncepce hodnot dávají účastníci výzkumu přednost. Z deseti hodnot byla nejčastěji na prvním místě hodnota Požitkářství. Vícekrát se ještě objevila hodnota Sebeřízení a Benevolence. Požitkářství a Sebeřízení patří k hodnotovému typu otevřenost ke změně a jsou spojené s individualistickými cíli. Tento typ značí nezávislé jednání, myšlení a cítění a připravenost pro nové zážitky a zkušenosti (Schwartz, 2006), což potvrzuje význam svobody pro singles vyplývající z rozhovorů. Toto zjištění se podobá výsledkům z výzkumu organizace RSW (2004, in Drotován & Bleha, 2008), který potvrdil určitou preferenci individuality a egocentrismu u lidí žijících bez stálého partnera. Zřejmě tomu tak ale nebude u všech singles. U šesti participantů vítězily hodnoty náležející hodnotovým typům překročení sebe sama a konzervace, tudíž se zájmem o blaho a zájmy druhých a preferencí pořádku a odporu ke změně. Z toho nejčastější byla Benevolence, která se týká zájmu o prosperitu lidí, s nimiž jsou participanté často v kontaktu. Blízkým vztahům, kam patří přátelé a rodina, se budou věnovat v rámci posledního výzkumného okruhu.

U singles patří zpravidla přátelé k nejdůležitějším lidem v jejich životě, což se u participantů potvrdilo, u některých jsou možná i důležitější než rodiče. Nedá se říct, že by singles měli více přátel než jiní lidé. Často jsou přátelé označováni v rodinných termínech, jsou jako širší rodina. Něco podobného zmiňuje také Simpsonová (2006), pro přátele bývají užívány rodinné pojmy a naopak rodinu někteří singles popisují v termínech přátelství. Podle Simpsonové je důvodem užívání rodinných přirovnání pro přátele snaha o zdůraznění důležitosti těchto vztahů, blízkosti a důvěrnosti takového pouta.

Čeho si v přátelství nejvíce cení, to je opora, důvěra a svěřování. Singles jsou s přáteli ve větším kontaktu než s rodiči a přátelé jsou ti, na které se obracejí v krizi. Chybějící partnerský vztah participantů naznačuje touhu po intimitě. Tu následně hledají opět u přátel. V přátelských vztazích pravděpodobně singles naplňují své potřeby, které obvykle uspokojuje partnerský vztah, zároveň ale necítí takový závazek a mohou si uchovat autonomii. Podle Trimbergerové (2005) je navíc v dnešní době snadnější integrovat autonomii a intimitu v rámci přátelství než s člověkem, který má být spřízněnou duší. Přestože se však v dnešní době mluví o tom, že výlučným a nezbytným zdrojem intimity nemusí být pouze partnerský vztah či rodina (DePaulo, 2014, Simpson, 2006), podle participantů zřejmě přátelé nemohou stoprocentně nahradit partnery. Existuje mezi nimi určitý kvalitativní rozdíl. Jsou větší oporou, jistotou, liší se v komunikaci a jsou vždy „něco víc“.

Cílem mapování rodinné zázemí bylo zjistit, zda mají singles nějaké společné znaky, co se týče rodinných vztahů. Postoje k původní rodině jsou však ve výzkumném souboru rozmanitější než k přátelům. Část singles má s rodiči a sourozenci vřelé a důvěrné vztahy, druhá skupina až tak důvěrná ne. Dvě ženy pociťují ambivalenci, protože rodina je pro ně velkou hodnotou, ale zároveň se potřebují vymezit a získat nezávislost. Psycholožka Beate Küpper (2002, in Labusová, 2007) vyjádřila domněnku, že kořeny neochoty ke sblížení mohou souviset s narušeným attachmentem v dětství. Teorie attachmentu totiž říká, že děti z rodin, kde se rodiče nerozvedli a žili ve stálém svazku, mají velké výhody právě např. v oblasti schopností najít si stálého partnera (Seligman, 2003). V šetření, které prováděla Küpper mezi singles a páry, rozpoznala bezpečné přilnutí u 81% respondentů z párů, u účastníků z řad singles šlo jen o 50% lidí. Když srovnám rodinné anamnézy účastníků výzkumu, rodiče většiny participantů jsou stále v manželství, u dvou se rodiče rozvedli a rodiče jednoho participanta žijí v odloučení, což se stalo, až když byl tento muž na vysoké škole. Přesto i muži z rozvedených rodin a například ženy, které k rodině pociťují ambivalenci, měli ve svém životě minimálně jeden delší partnerský vztah. Také se sourozenci mají participanty velmi dobré vztahy a jsou v kontaktu. Postupem času se jejich vztah dokonce vylepšil, protože nyní jsou ve stejném věkovém období, řeší podobné otázky, a tak si ještě více rozumí. Výjimkou je jeden participant, pro něhož je lepší, kdy se s bratrem příliš nevidá. Nakolik tedy ovlivňuje rodinné zázemí současnou situaci singles, je otázkou. Pro spolehlivější výsledky a větší vhled by bylo nutné zabývat se rodinnými vztahy singles podrobněji.

Na závěr lze ještě říct, že původní rodina je pro účastníky výzkumu hodnotou i vzorem. Participanty zdůrazňují rodinnou soudržnost, oceňují výchovu od svých rodičů a chtěli by také tak vychovávat své děti. Z rodiny si odnášejí i další hodnoty do života, stejně jako vzor manželství. Manželství v budoucnu plánuje s jistotou polovina souboru, pro ostatní to není nutnost. U všech participantů, s výjimkou jednoho, je však patrná vize budoucí rodiny. Mezi účastníky jsou jak nedobrovolní, tak dobrovolní singles. Nicméně i životní styl dobrovolných singles je pravděpodobně pouze dočasnou fází.

9.2 Limity výzkumu

Jako u většiny výzkumů i zde hrálo roli několik faktorů, které mohly ovlivnit závěrečné výsledky. Výzkumný vzorek tvořilo patnáct participantů. Vzhledem k tomuto nízkému počtu jsem si vědoma toho, že výzkum byl spíše sondou do zkoumané oblasti a výsledky nelze zobecňovat na celou populaci singles. Záměrně jsem volila kvalitativní

výzkum, abych získala hlubší vhled, podrobnější výsledky i případné souvislosti. Použité polostrukturované interview se k tomuto účelu osvědčilo, přestože mohlo obsahovat ještě další otázky. Mohlo se tak stát, že některé významné informace unikly.

Ne všichni participanti byli stejně sdílní. Jejich právem bylo nezodpovědět jakoukoli otázku, při které by se necítili dobře, a tak se množství informací od jednotlivých lidí mírně lišilo. Určitý vliv mohl mít způsob výběru výzkumného souboru a vliv výzkumníka. Vzorek byl sestaven prostřednictvím záměrného výběru mezi mými známými a metodou sněhové koule. Nejistota a obavy z vyzrazení osobních informací, například společným známým, mohly ovlivňovat vyřčení některých skutečností a snižovat výtěžnost rozhovoru. Participanti byli samozřejmě ubezpečeni o anonymitě a zachování mlčenlivosti, kterou jsem dodržela. Přesto mohlo mít to, že se s účastníky znám, jak pozitivní, tak negativní efekt při navázání důvěry. Otázky na osobní vztahy je pro mnohé citlivé téma. Na mužské participanty mohlo působit i to, že jsem žena, a mohli chtít působit lepším dojmem.

Zmíněné metody výběru vzorku vedly k tomu, že jsem získala méně lidí z malých měst a vesnic oproti lidem z velkoměst. Také jsem našla více mužů než žen, což může souviset s tím, že v České republice je skutečně převaha mladých single mužů než mladých single žen (Hašková & Vohlídalová, 2014). Vhodné by ale jistě bylo zvětšit vzorek a zapojit další způsoby výběru.

Použití Dotazníku hodnotových portrétů má také svá úskalí. Z povahy metody je určen pro kvantitativní výzkum, proto je otázkou, zda má zde své místo. Výzkum byl postaven především na interview a dotazník měl kontrolní funkci, přesto myslím, že je zároveň zajímavým doplňkem dat. Navíc je možné, že i během vyplňování mohlo dojít ke zkreslení odpovědí při snaze ukázat se v lepším světle.

9.3 Perspektivy výzkumného tématu

Svou práci vnímám jako příspěvek k rozšíření tématu singlovství. Je možné výsledná zjištění dále ověřovat a ponořit se do některého z témat více do hloubky. Potenciál spatřuji v prozkoumání minulých partnerských zkušeností nebo hodnoty původní rodiny v souvislosti s osamostatňováním se. Vhodné se též jeví hledat rozdíly s populací, která žije v partnerství. Výsledky mohou pomoci k pochopení fenoménu a narušování stereotypů. Je jisté, že ačkoli se mezi participanty nacházejí některé shodné znaky, je tento stav i velmi individuální a vše je třeba zasazovat do kontextu jejich vlastní zkušenosti a zohlednit veškeré faktory působící v průběhu jejich života.

10 Závěry

Diplomová práce se zabývá tématem singlovství. Cílem bylo najít psychologické aspekty životního stylu singles, prozkoumat jejich hodnotovou orientaci a nejdůležitější hodnoty jak v soukromém, tak v pracovním životě a zmapovat jejich rodinné zázemí a vztahy. Kvalitativní výzkum s patnácti participanty přinesl několik zjištění.

- Singles žijí bez partnera dobrovolně i nedobrovolně. I ti, co tak činí dobrovolně, se tak rozhodli většinou na základě nějakého důvodu, který může být nevědomý. Věková hranice třiceti let je vnímána jako přelom období svobody a fáze zakládání rodiny. Do třiceti si singles obvykle užívají a neřeší svůj svobodný stav. Mnoho z nich žije v samostatném bytě, což má mnoho výhod, ale zároveň to přináší i pocit osamělosti. Rozdíly mezi muži a ženami naznačují určitá osobnostní specifika pro jednotlivá pohlaví. Single muži jsou spíše málo sebevědomí a nesmělí. Single ženy jsou samostatné a nezávislé.
- Mezi participanty byly nalezeny čtyři typy hodnotové orientace: profesně-rozvojová jako nejčastější, méně častá pro-rodinná a hedonistická a nejméně se vyskytuje sociální orientace. U některých singles docházelo v životě k přehodnocení priorit a proměně orientace.
- Podle Dotazníku hodnotových portrétů spadá nejvíce participantů do hodnotového typu „otevřenost ke změně“, který značí nezávislé jednání, myšlení a cítění a připravenost pro nové zážitky a zkušenosti. Význam hodnoty svobody a nezávislosti vyplývá také z rozhovorů. Zbývá část singles patří k typům „překročení sebe sama“ a „konzervace“.
- V životě participantů patří k nejvíce naplňujícím hodnotám mezilidské vztahy, práce a úspěch, zábava a volný čas, přínos a smysluplnost. Práce je důležitá především jako zdroj peněz. V pracovní oblasti si cení hodnot rozmanitosti, svobody a samostatnosti, pocitu smysluplnosti, osobního rozvoje. Důležitý je i přátelský kolektiv a pracovní doba.
- V rámci vztahů patří přátelé k těm nejdůležitějším, jsou jako širší rodina, často nazýváni rodinnými termíny. Nedá se říct, že by singles měli více přátel než jiní lidé. U přátel hledají participanti oporu, důvěru, svěřují se jim a obracejí se na ně v krizích. Většinou jsou s nimi ve větším kontaktu než s rodiči. Přátelé mohou být i vzory. Přátelé ale nemohou stoprocentně nahradit partnery. Mezi nimi vnímají participanti kvalitativní rozdíl.

- Postoje k rodině jsou rozmanité. Někteří singles mají s rodinou vřelé vztahy, jiní mnohem méně důvěrné, objevuje se i ambivalence k rodičům. Hodně participantů zlepšilo vztahy s rodinou po odstěhování, když dokázali, že se o sebe dokážou sami postarat. Postupem času se vylepšil také vztah se sourozenci. Manželství v budoucnu plánuje polovina souboru, pro ostatní to není nutnost.

SOUHRN

Diplomová práce se zabývá tématem životního stylu singles a jejím cílem bylo popsat psychologické aspekty tohoto životního stylu, hodnotovou orientaci singles a jejich vztahy a rodinné zázemí.

V teoretické části se nejprve věnuji vymezení a typologii singles. Za singles většina autorů považuje svobodné jedince, kteří žijí bez dlouhodobého intimního partnera. V rámci typologií zmiňuji jednak klasické rozdělení Staplesovo či Steinovo, dále typologie českých autorů Tomáška a Vágnerové a nakonec novější diskurzivní pojetí. Motivy lidí zůstat single jsou různorodé, obvykle se jedná o jejich kombinaci. Lidem bez partnera byly vždy připisovány stereotypy. Nejčastěji se týkaly jejich sexuálního života, osamělosti a charakteru. Singles jsou popisováni jako sebestřední, závistiví, oddaní kariéře, zároveň ale i společenší.

V práci se také zabývám příčinami rozšíření singlovství a shrnuji dosavadní teorie. Někteří autoři fenomén přisuzují rostoucí individualizaci, změně hodnot, novým možnostem, ale i nárokům, další vidí příčiny v ekonomických faktorech a pro jiné je to zkrátka nová životní fáze. V České republice se změny v rodinném chování projevily hlavně po roce 1989. Podíl svobodných lidí ve společnosti stoupá, dochází k odkládání uzavření sňatku, počet jednočlenných domácností se zvyšuje a roste tolerance k alternativním partnerským vztahům.

První kapitulu uzavírá téma spokojenosti. Svou roli zde může hrát faktor dobrovolnosti. Stále se polemizuje nad tím, jaký vliv má rodinný stav. Výzkumy naznačují, že lidé žijící v manželství jsou šťastnější, než ti, kteří žijí sami. Na druhou stranu lepším prediktorem spokojenosti může být sociální podpora. Z hlediska pohlaví jsou více nespokojeni single muži.

V druhé kapitole se věnuji životnímu stylu singles. Pozornost je věnována oblastem, jako je bydlení, volný čas či vztahy. Se singles je spojované především samostatné nebo sdílené bydlení. Geograficky jsou častěji ve velkých městech. Profesní růst a uplatnění v zaměstnání může být překážkou realizace partnerských vztahů. Budování kariéry na úkor partnerství však bývá dočasným obdobím. Člověk tráví většinu času v práci, protože na to má energii a čas a chce vydělat dostatek peněz pro vytvoření zázemí do budoucna. Obraz profesně úspěšného singla se však netýká všech. V českém kontextu je singlovství, zejména u mužů, spojováno s nízkou kvalifikací a nezaměstnaností. Volný čas užívají singles naplno. Velkou část času tráví s přáteli, zbytek času se věnují sobě, po příchodu

z práce subjektivně hodně času zaberou domácí práce. Chybějící partnerské vztahy bývají kompenzovány rozvíjením vztahů s rodinnými příslušníky, významní jsou sourozenci. Potřeby intimity a sdílení uspokojují singles v rámci přátelství. Ve starším věku pokračují ve vytváření přátelských vztahů a udržují větší kontakt s přáteli než lidé v manželství. Ukazuje se také skutečnost existence alternativních forem vztahů, například na čistě sexuální bázi, které ale nejsou chápány do budoucna jako základ pro založení rodiny. Úspěšné, ekonomicky nezávislé ženy pak někdy volí dobrovolné mateřství bez partnera. Nakonec se věnují ještě věřícím singles a výhodám a nevýhodám životního stylu singles.

Třetí kapitola obsahuje vymezení pojmu hodnot, hodnotové orientace, shrnuje poznatky o vývoji a změnách hodnot. Z teorií hodnot je vyzdvihována teorie Rokeache a především Schwartze, jehož dotazníkovou metodu jsem využila v rámci výzkumu. Poslední podkapitoly teoretické části se týkají hodnot mladých dospělých, hodnot spojovaných se singles a tomu, jak hodnoty ovlivňují výběr partnerů. Poté následuje výzkumná část.

Výzkum je realizovaný kvalitativní formou prostřednictvím fenomenologického zkoumání. Jako metody sběru dat jsem využila polostrukturované interview a Dotazník hodnotových portrétů. Do výzkumného souboru bylo na základě metody prostého záměrného výběru, samovýběru a metody sněhové koule vybráno patnáct participantů, 9 mužů a 6 žen. Participantů museli splňovat kritéria zahrnující věk 25-40 let, ekonomickou samostatnost a nebýt v partnerském vztahu nejméně dva roky. Data získaná v rámci interview byla následně zpracována pomocí obsahové kvalitativní analýzy.

Nalezená zjištění odpovídají na čtyři výzkumné otázky a to: Jaké aspekty specificky souvisejí s životním stylem singles? Jaká je hodnotová orientace lidí žijících jako singles? Jaké hodnoty považují singles za důležité v oblasti osobního a pracovního života? Jaké jsou vztahy (rodinné, přátelské, popř. partnerské) a rodinné zázemí singles?

Životní styl singles vzniká jak dobrovolně tak nedobrovolně na základě specifických důvodů. K psychologickým aspektům tohoto stylu patří věková hranice třiceti let, pocit osamělosti a kompenzační strategie s tím spojené. Rozdíly mezi muži a ženami naznačují určitá osobnostní specifika pro jednotlivá pohlaví. Single muži jsou spíše málo sebevědomí a nasmělí. Single ženy jsou samostatné a nezávislé.

Hodnotová orientace se u všech singles neshoduje. Mezi participanty byly nalezeny čtyři typy: profesně-rozvojová jako nejčastější, méně častá pro-rodinná a hedonistická a nejméně se vyskytuje sociální hodnotová orientace. U některých singles docházelo v životě k přehodnocení priorit a proměně orientace. Podle Dotazníku hodnotových portrétů spadá

nejvíce participantů do hodnotového typu „otevřenost ke změně“, který značí nezávislé jednání, myšlení a cítění a připravenost pro nové zážitky a zkušenosti. Zbylá část singles patří k typům „překročení sebe sama“ a „konzervace“.

V životě participantů patří k nejvíce naplňujícím hodnotám mezilidské vztahy, práce a úspěch, zábava a volný čas, přínos a smysluplnost. Práce je důležitá především jako zdroj peněz. V pracovní oblasti si cení hodnot rozmanitosti, svobody a samostatnosti, pocitu smysluplnosti, osobního rozvoje. Důležitý je i přátelský kolektiv a pracovní doba. Jak v osobním, tak v pracovním životě má význam hodnota svobody a nezávislosti.

V rámci vztahů patří přátelé k těm nejdůležitějším, jsou jako širší rodina, často nazýváni rodinnými termíny. Nedá se říct, že by singles měli více přátel než jiní lidé. U přátel hledají participanti oporu, důvěru, svěřují se jim a obracejí se na ně v krizích. Většinou jsou s nimi ve větším kontaktu než s rodiči. Přátelé ale nemohou stoprocentně nahradit partnery. Mezi nimi vnímají participanti kvalitativní rozdíl. Rodinné zázemí je rozmanité. Někteří singles mají s rodinou vřelé vztahy, jiní mnohem méně důvěrné, objevuje se i ambivalence k rodičům. Hodně participantů zlepšilo vztahy s rodinou po odstěhování, když dokázali, že se o sebe dokážou sami postarat. Postupem času se vylepšil také vztah se sourozenci. Manželství v budoucnu plánuje polovina souboru, pro ostatní to není nutnost.

LITERATURA

- Bartošová, M. (2006). Věřící singles ve světle měnících se forem praktikování víry a individualizace ve sféře náboženství. *Gender, rovné příležitosti, výzkum*, 7(1), 15-19.
- Bauman, Z. (2004). *Individualizovaná společnost*. Praha: Mladá fronta.
- Beck, U., & Beck-Gernsheim, E. (2003). *Individualization: institutionalized individualism and its social and political consequences*. London: Sage Publications.
- Beck, U. (2004). *Riziková společnost: na cestě k jiné moderně*. Praha: Sociologické nakladatelství.
- Benokraitis, V. N. (2002). *Marriages and Families: Changes, Choices and Constraints*. New Jersey: Prentice Hall.
- Berková, J. (2015). *Fenomén singles a životní spokojenost single žen a mužů*. (Nepublikovaná diplomová práce). Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně.
- Cakirpaloglu, P. (2004). *Psychologie hodnot*. Praha: Votobia.
- Cargan, L. (1986). Stereotypes of Singles. *International Journal of Comparative Sociology*, 27(3-4), 200-208.
- Cargan, L. (1981). Singles: An Examination of Two Stereotypes. *Family Relations*, 30, 377-385.
- Cockrum, J., & White, P. (1985). Influences on the Life Satisfaction of Never-Married Men and Women. *Family Relations*, 34, 551-516.
- Černý, J. (2003). Manželství v transformaci. *Socioweb*. Získáno 3. června z <http://www.socioweb.cz/index.php@disp=temata&shw=116&lst=111.html>
- Český statistický úřad. (2014). *Obyvatelstvo podle věku a rodinného stavu*. Získáno 25. února 2016 z <https://www.czso.cz/documents/10180/20554227/1300691501.pdf/5713f724-caf9-413d-8747-59b0d72d6c0b?version=1.0>
- Český statistický úřad. (2016). *Pohyb obyvatelstva – 1. čtvrtletí 2016*. Získáno 29. června 2016 z <https://www.czso.cz/csu/czso/cri/pohyb-obyvatelstva-1-ctvrtleti-2016>

- Český statistický úřad. (2014). *Domácnosti jednotlivců*. Získáno 17. února 2016 z <https://www.czso.cz/documents/10180/20551799/170226-14.pdf/6232226f-f1c1-4d55-9101-26e04a3ab5fd?version=1.0>
- DePaulo, B. M., & Morris, W. L. (2005). Singles in Society and in Science. *Psychological Inquiry*, 16(2&3), 57-83.
- DePaulo, B. (2014). A Singles Studies Perspective on Mount Marriage. *Psychological Inquiry*, 25, 64-68.
- Drotován, M., & Bleha, B. (2008). Analýza fenoménu singles v Evropě a na Slovensku. *Sociológia*, 40(1), 62–81.
- Duffková, J., Urban, L., & Dubský, J. (2008). *Sociologie životního stylu*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk.
- Fialová, L., Hamplová, D., Kučera, M., & Vymětalová, S. (2000). *Představy mladých lidí o manželství a rodičovství*. Praha: Sociologické nakladatelství.
- Giddens, A. (2002) *Modernity and Self-Identity: Self and Society in the Late Modern Age*. Cambridge: Polity.
- Halás, M., & Formanová, L. (2010). Sociological, demographic and spatial aspects of the singles phenomenon in the czech republic. *Geographica*, 41(2), 37-52.
- Hamplová, D. (2000). Postoje k manželství a rodičovství. In L. Fialová (Ed.), *Představy mladých lidí o manželství a rodičovství* (67-98). Praha: Sociologické nakladatelství.
- Hamplová, D. (2006). Životní spokojenost, štěstí a rodinný stav v 21 evropských zemích. *Sociologický časopis*, 42(1), 35-55.
- Hartl, P., & Hartlová, H. (2010). *Velký psychologický slovník*. Praha: Portál.
- Hašková, H. (Ed.). (2014). *Vlastní cestou? Životní dráhy v pozdně moderní společnosti*. Praha: Sociologické nakladatelství v koedici se Sociologickým ústavem AV ČR.
- Heath, S., & Kenyon, L. (2001). Single Young Professionals and Shared Household Living. *Journal of Youth Studies*, 4(1), 83–100.
- Hendl, J. (2005). *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál.

- Hertel, J., Schütz, A., DePaulo, B. M., Morris, W. L., & Stucke T.S. (2007). She's single, so what? How are singles perceived compared with people who are married? *Zeitschrift für Familienforschung*, 19(2), 139-158.
- Hnilica, K. (2000). Konflikt hodnot a kvalita života. *Československá psychologie*, 44(5), 385-403.
- Hnilica, K. (2007). Vývoj a změny hodnot v dospělosti. *Československá psychologie*, 51(5), 437-463.
- Houseknecht, S. K., Vaughan, S., & Statham, A. (1987). The Impact of Singlehood on the Career Patterns of Professional Women. *Journal of Marriage and the Family*, 49, 353-366.
- Jandourek, J. (2009). *Úvod do sociologie*. Praha: Portál.
- Kaiser, Ch.R., & Kashy, D.A. (2005). The Contextual Nature and Function of Singlism. *Psychological Inquiry*, 16(2/3), 122-126.
- Kala, L. (2013). Zelení singles: Analýza profilů environmentalistických seznamek. *Sociální studia*, 1, 129-146.
- Kastnerová, M. (2009). Ideologie jednotlivců, singles a skutečnost žití o samotě. *Sociální práce/Sociálna práca*, 4, 134-142.
- Klinenberg, E. (2012). *Going solo: The extraordinary rise and surprising appeal of living alone*. New York: The Penguin Press. Získáno 16. dubna 2016 z books.google.cz
- Kozlová, L., & Tomanová, N. (2005). Dobrovolné mateřství bez partnera. *Gender, rovné příležitosti, výzkum*, 6(1), 31-35.
- Kučera, M. (2000). Představy o postavení sňatku a narození dětí v životní dráze mladých svobodných lidí. In L. Fialová (Ed.), *Představy mladých lidí o manželství a rodičovství* (45-66). Praha: Sociologické nakladatelství.
- Labusová, E. (2007). *Šťastní i nešťastní singles*. Získáno 15. května 2016 z <http://www.evalabusova.cz/clanky/singles.php>
- Lahad, K. (2013). „Am I asking for too much?“ The selective single woman as a new social problem. *Women's Studies International Forum*, 40, 23-32.

- Lewis, K. G. (1997). Always Single and Single Again Women: A qualitative study. *Journal of Marital and Family Therapy*, 23, 115-134.
- Lesthaeghe, R., Moors, G., & Halman, L. (1990). *Living arrangements and values among young adults in the Netherlands, Belgium, France and Germany*. Získáno 18. dubna z <http://www.vub.ac.be/demography/wp-content/uploads/2016/02/WP-IPD-1992-3.pdf>
- Mayton, D.M., Ball-Rokeach, S. J., & Loges, W. E. (1994). Human Values and Social Issues: An Introduction. *Journal of Social Issues*, 50(4), 1-8.
- Mazálková, Z. (2011). *Hodnotová orientace a životní styl single žen v období mladší dospělosti*. (Nepublikovaná diplomová práce). Masarykova univerzita v Brně.
- Miovský, M. (2006). *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada Publishing, a.s.
- Mlčoch, Z. (31. března 2008). *Singles – proč jsou někteří lidé raději sami bez partnera*. Získáno 31. ledna 2016 z <http://www.zbynekmlcoch.cz/informace/vztahy/singles-seznamovani-svadeni/singles-proc-jsou-nekteri-lide-radeji-sami-bez-partnera>
- Možný, I. (2006). *Rodina a společnost*. Praha: Sociologické nakladatelství.
- Očenášková, V. (2009). *Aspekty ovlivňující životní spokojenost singles*. (Nepublikovaná diplomová práce). Univerzita Palackého v Olomouci.
- Očenášková, V. (2011). Aspekty ovlivňující životní spokojenost singles. In *Kvalitativní přístup a metody ve vědách o člověku X* (237-245). Olomouc: Univerzita Palackého.
- PARSHIP. (2008). *PARSHIP Singles survey 2008. Media Summary*. [online v pdf] Získáno 6. března 2016 z http://www.digitaltrainingacademy.com/documents/Parship_Singles_Survey_2008UK.pdf
- Poortman, A-R., & Liebroer, A. C. (2010). Singles' relational attitudes in a time of individualization. *Social Science Research*, 39, 938-949.
- Prudký, L. (2009). *Inventura hodnot: výsledky sociologických výzkumů hodnot ve společnosti České republiky*. Praha: Academia.
- Radimská, R., & Tomášek, M. (2003). Singles – nový životní styl a jeho genderová specifika v České republice. *Gender, rovné příležitosti, výzkum*, 1–2, 10–12.

- Reynolds, J., Wetherell, M., & Taylor, S. (2007). Choice and chance: negotiating agency in narratives of singleness. *Sociological Review*, 2, 331-351.
- Rezlerová, J. (17. června 2009). *Příchod generace Y na trh práce*. Získáno 27.června 2016 z <http://kariera.ihned.cz/c1-37310860-prichod-generace-y-na-trh-prace>
- Řeháková, B. (2006). Měření hodnotových orientací metodou hodnotových portrétů S. H. Schwartze.. *Sociologický časopis*, 42(1), 107-128.
- Řehan, V., & Cakirpaloglu, P. (2000). Sociální status a hodnotová orientace mladé generace. *Československá psychologie*, 44(3), 202- 215.
- Sak, P. (2000). *Proměny české mládeže, česká mládež v pohledu sociologických výzkumů*. Praha: Petrklíč.
- Seligman, M. (2003). *Opravdové štěstí*. Praha: Ikar.
- Sharp, E. A. (2007). Living in the gray: Women's experiences of missing the marital transition. *Journal of Marriage and Family*, (69), 831-844.
- Sheldon, K. M. (2007). Gender Differences in Preferences for Singles Ads that Proclaim Extrinsic Versus Intrinsic Values. *Sex Roles*, 57, 119-129.
- Schusterová, N. (2008). Konštrukt „hodnota“ v psychologickom ponímaní. *Československá psychologie*, 52(3), 265-275.
- Schwartz M. A., & Scott B. M. (2010). *Marriages and families: diversity and change*. New Jersey: Pearson Prentice Hall.
- Schwartz, S. H. (1992). Universals in the content and structure of values: Theoretical advances and empirical tests in 20 countries. In M. Zanna (Ed.), *Advances in experimental social psychology*, 25 (1-65). New York: Academic Press.
- Schwartz, S. H. (2006). Basic Human Values: Theory, Methods, and Applications. Získáno 7. listopadu 2015 z <http://segr-did2.fmag.unict.it/allegati/convegno%207-8-10-05/schwartzpaper.pdf>
- Schwartz, S. H. (2012). An Overview of the Schwartz Theory of Basic Values. *Online Readings in Psychology and Culture*, 2(1). Získáno 7. listopadu 2015 z <http://scholarworks.gvsu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1116&context=orpc>

- Simpson, R. (2006). The Intimate Relationships of Contemporary Spinsters. *Sociological Research Online*, 11(3). Získáno 24. června z <http://www.socresonline.org.uk/11/3/simpson.html>
- Singly, F. de. (1999). *Sociologie současné rodiny*. Praha: Portál.
- Stein, P. J. (1981). *Single life: Unmarried Adults in Social Context*. New York: St. Martin's Press.
- Stein, P. J. (1975). Singlehood: An alternative to marriage. *The family coordinator*, 24(4), 489-503.
- Sullerotová, E. (1998). *Krise rodiny*. Praha: Karolinum.
- Šťastná, A., & Paloncyová, J. (2011). První partnerská soužití českých žen a mužů a rostoucí význam kohabitací. *Gender, rovné příležitosti, výzkum*, 12 (2), 16-29.
- Tomášek, M. (2003). Singles v České republice – O aktuálně probíhajícím výzkumu. *Gender, rovné příležitosti, výzkum*, 3-4, 5-7.
- Tomášek, M. (2004). Sami, ale ne tak úplně: Nové vztahy – vznik alternativních forem k tradičním vztahům v ČR. *Gender, rovné příležitosti, výzkum*, 4, 16–19.
- Tomášek, M. (2006). Singles a jejich vztahy; kvalitativní pohled na nesezdané a nekohabituující jednotlivce v České republice. *Sociologický časopis*, 42(1), 81–105.
- Trimberger, E. K. (2005). *The New Single Woman*. Boston: Beacon Press. Získáno 23. června 2016 z books.google.cz.
- Turečková, S. (2015). *Fenomén singles a životní spokojenost single žen a mužů*. (Nepublikovaná diplomová práce). Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně.
- Vágnerová, M. (2007). *Vývojová psychologie II. Dospělost a stáří*. Praha: Karolinum.
- Veenhoven, R. (1999). Quality of Life in Individualistic Society: A Comparison of 43 Nations in the Early 1990's. *Social Indicators Research*, 48(2), 157- 186.

Příloha č. 1: Formulář zadání diplomové práce

Univerzita Palackého v Olomouci
Filozofická fakulta
Akademický rok: 2014/2015

Studijní program: Psychologie
Forma: Prezenční
Obor/komb.: Psychologie (PCHN)

Podklad pro zadání DIPLOMOVÉ práce studenta

PŘEDKLÁDÁ:	ADRESA	OSOBNÍ ČÍSLO
Bc. PLICHTOVÁ Martina	Moučná 1332, Poděbrady - Poděbrady III	F140359

TÉMA ČESKY:

Psychologické aspekty životního stylu singles a jejich hodnotová orientace

TÉMA ANGLICKY:

Psychological aspects of the single lifestyle and the value orientation of singles

VEDOUcí PRÁCE:

PhDr. Veronika Očenášková, Ph.D. - PCH

ZÁSADY PRO VYPRACOVÁNÍ:

Cílem diplomové práce je zmapovat hodnotovou orientaci singles a popsat, jaké aspekty specificky souvisejí se způsobem života singles. Výzkum si také klade za cíl zjistit, jaké hodnoty považují singles za důležité v oblasti osobního a profesního života a jaké jsou jejich vztahy a rodinné zázemí.

Půjde o kvalitativní studii. Očekávaná velikost souboru je 15 respondentů ve věku mladé dospělosti, kteří žijí minimálně 2 roky bez trvalého partnera a jsou ekonomicky soběstační. Metoda výběru výzkumného souboru bude prostý záměrný výběr (například prostřednictvím internetu či osobním kontaktem) doplněný metodou sněhové koule. Hlavní metodou sběru dat bude polostrukturované interview, které bude následně zpracováno kvalitativní obsahovou analýzou, a metoda hodnotových portrétů PVQ od Shaloma Schwartze.

SEZNAM DOPORUČENÉ LITERATURY:

- Cargan, L. (1986). Stereotypes of Singles. *International Journal of Comparative Sociology*, 27 (3-4), 200-208.
- DePaulo, B.M., & Morris, W.L. (2005). Singles in Society and in Science. *Psychological Inquiry*, 16 (2/3), 57-83.
- Drotován, M., & Bleha, B. (2008). Analýza fenoménu singles v Evropě a na Slovensku. *Sociológia*, 40 (1), 62-81.
- Fialová, T., Hamplová, D., Kučera, & M., Vymětalová, S. (2000). Představy mladých lidí o manželství a rodičovství. Praha: Slon.
- Heath, S., & Kenyon, L. (2001). Single Young Professionals and Shared Household Living. *Journal of Youth Studies*, 4 (1), 83-100.
- Kaiser, Ch.R., & Kashy, D.A. (2005). The Contextual Nature and Function of Singlism. *Psychological Inquiry*, 16 (2/3), 122-126.
- Kavalíř, P. (2005). K problematice výzkumu hodnot a hodnotových preferencí. *Československá psychologie*, 49, (4), 333-341.
- Mioviský, M. (2006). Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu. Praha: Graa Publishing, a.s.
- Osecká, L. (1991a). Typologie hodnotových orientací. *Československá psychologie*, 35 (2) 127-134.
- Řeháková, B. (2006). Měření hodnotových orientací Value Portraits. *Sociologický časopis*, 42 (1), 107-128.

Podpis studenta: .....

Datum: .....

Podpis vedoucího práce: .....

Datum: .....

Příloha č. 2: Český a cizojazyčný abstrakt diplomové práce

ABSTRAKT DIPLOMOVÉ PRÁCE

Název práce: Psychologické aspekty životního stylu singles a jejich hodnotová orientace

Autor práce: Bc. Martina Plichtová

Vedoucí práce: PhDr. Veronika Šmahajová, Ph.D.

Počet stran a znaků: 98, 202 926

Počet příloh: 4

Počet titulů použité literatury: 79

Abstrakt:

Práce se zabývá tématem singles. Výzkum se zaměřuje na psychologické aspekty životního stylu singles, hodnotovou orientaci a nejdůležitější hodnoty v životě singles a jejich vztahy a rodinné zázemí. Teoretická část shrnuje dosavadní poznatky z dostupné zahraniční i české literatury. Pro praktickou část byl zvolen kvalitativní přístup. Výzkumný soubor zahrnuje patnáct participantů ve věku 25-40 let, kteří jsou ekonomicky samostatní a nejméně dva roky neměli partnerský vztah. Hlavní metodou sběru dat bylo polostrukturované interview, zpracované pomocí kvalitativní obsahové analýzy, a doplněné Dotazníkem hodnotových portrétů. Výzkum přináší zjištění o některých aspektech souvisejících s životním stylem singles jako je věková hranice třiceti let, téma osamělosti a strategií, jak se jí vyhnout, nebo důvody, proč žijí sami. Dále naznačuje osobnostní specifika pro jednotlivá pohlaví. Byly nalezeny čtyři typy hodnotové orientace s převahou profesně-rozvojové. Jako významná se jeví hodnota svobody a nezávislosti prolínající se osobním i pracovním životem. Zda má nějaký vliv rodinné zázemí je otázkou. Participantů mají se svou rodinou různorodé vztahy.

Klíčová slova: singles, hodnotová orientace, hodnoty, životní styl

ABSTRACT OF THESIS

Title: Psychological aspects of the singles' lifestyle and the value orientation of singles

Author: Bc. Martina Plichtová

Supervisor: PhDr. Veronika Šmahajová, Ph.D.

Number of pages and characters: 98, 202 926

Number of appendices: 4

Number of references: 79

Abstract:

The thesis deals with singles. The research focuses on the psychological aspects of singles lifestyle, value orientation and the most important values in the lives of singles and their relationships and family background. The theoretical part summarizes the current knowledge of the available foreign and Czech literature. For the practical part qualitative approach was chosen. The research group includes fifteen participants aged 25-40 years who are economically independent and have not had a romantic relationship for at least two years. The main method of data collection was semi-structured interview which was analyzed by a qualitative content analysis. There was also used Portrait Value Questionnaire in the research. The research brings findings about certain aspects related to the single lifestyle such as the critical point of thirty years, the theme of loneliness and strategies to avoid it, or the reasons why they live alone. It further suggests gender specifics of personality. There were four types of value orientation found with dominance of professional-development. The value of freedom and independence seems important for personal and professional life. Whether family background has any impact is a question. Participants have diverse relationships with their families.

Key words: singles, value orientation, values, life style

Příloha č. 3: Schéma otázek pro rozhovor

• Osobnost

1. Jaký/á jste a jak byste sám sebe charakterizoval/a?
(Jste spíše individualista nebo spoléháte na druhé lidi?
Jste konzervativní, co se týče tradic a zvyků, či raději zkoušíte nové věci?
Máte rád/a dobrodružství a změny či spíše pohodu a klid, když si nemusíte zvykat na nové situace?)

• Současný život

2. Na co ve svém životě kladete důraz?
(Profesní cíle, osobní život...? Bylo tomu tak vždy?)
3. Co Vás v životě naplňuje?
4. Je něco, co ve Vašem životě chybí?

• Práce

5. Jaké máte zaměstnání?
(Co se Vám na Vaší práci líbí?
Co Vám naopak vadí?
Jak moc je pro Vás práce důležitá?
Splnilo se Vám Vaše očekávání, co se týče profese?)

• Volný čas

6. Jak trávíte volný čas?
(V čem jste nejvíce spokojený/á? Co ve volném čase postrádáte?)

• Přátelé

7. Co pro vás znamenají přátelé a přátelské vztahy?
(Máte hodně přátel? Jsou pro Vás přátelé zároveň důvěrníci?)

• Původní rodina

8. Jaké máte vztahy s Vaší primární rodinou/ s rodiči/bratry a sestrami? (Kolik máte sourozenců?)
9. Měnily se Vaše vzájemné vztahy během let, např. po osamostatnění, a jak je to nyní?
10. Jak často se nyní vídáte?
11. Udržují se ve Vaší rodině rodinné tradice a zvyky?

12. Co nejdůležitějšího jste si z rodiny vzal/a? Čemu se naopak chcete vyhnout a děláte to nyní jinak?

• **Partnerské vztahy**

13. Jak vnímáte manželství v dnešní době?

14. Co pro Vás znamenají partnerské vztahy?

15. Jak byste zhodnotil/a Vaše dosavadní partnerské vztahy?

16. Jaký/á jste Vy sám/sama v partnerských vztazích?

• **Singlovství**

17. Jaké hlavní důvody Vás vedou k tomu, že žijete bez partnera?

18. V čem vidíte obecně výhody singlovství?

19. Co vnímáte jako nevýhody?

20. V čem Vám Váš současný způsob života nejvíce vyhovuje?

• **Budoucnost**

21. Jak si představujete svoji ideální budoucnost?

Příloha č. 4: Tabulka s výsledky Dotazníku hodnotových portrétů

	Sebeřízení	Stimulace	Požítkařství	Úspěch	Moc	Bezpečí	Konformita	Tradice	Benevolence	Univerzalizmus
Skór Alice	5,25	4,33	6	5,5	3,33	5	5,5	4,75	5,75	5,33
Skór Boris	5,75	5,66	6	4,75	3,33	5	4,75	3,75	4,75	3,66
Skór Cyril	4	5,66	6	3,5	3	3,2	4,5	3,5	3,75	3,83
Skór David	6	6	5	4	3	2,8	3,5	1	5,75	4,16
Skór Edita	4,25	3	5,33	3,5	3	4,8	4	4	4,5	3,83
Skór Filip	5	3,33	3,33	4,5	4	5,4	5,25	4,5	4,75	5
Skór Gabriel	6	4,33	4,33	4	4	3,6	4,25	2	4,25	5
Skór Hana	5,25	3,33	4,66	4,5	3,66	4,4	5	3,75	5	4,5
Skór Ivana	5,25	4,33	3	4,5	2	3,8	4	4,25	5,5	4,5
Skór Jan	5	4,66	6	4,25	4	3,8	4,75	4,75	4,75	5,33
Skór Klára	5	4,33	4,66	4	3	5,2	4,75	5	5,25	4,33
Skór Libor	2,5	2,66	4,33	1,5	2,33	4,6	5,25	3,75	3	2,83
Skór Martin	4,75	4	4,66	4,75	3,33	4,6	5	4	5	4,33
Skór Nikolas	5	3,66	5,66	4,5	5	4,4	5	5,5	5,5	4
Skór Olga	5,5	4,66	5	3,25	3,33	5	4,25	4	4,75	5,16

